

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2005. DECEMBER

10/6

TARTALOM

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

- Fábián Judit: „Mi dolgozunk a világon?” A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet tevékenységének summázata 1
Tóthné H. Izabella: Új korszak kezdődött 2005 januárjától Győrben a Bartók Béla Megyei Művelődési Központ életében 5
Tapodi Katalin: Dabas és a Kossuth Művelődési Központ 6
Stumpf Gábor: A Művelődés Háza és Sárospatak 7
Matiszlovicsné Horváth Éva: Út a Grassalkovich Művelődési Központtól a Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítványig. Közművelődési feladatellátás önkormányzati intézményi, majd civil szervezeti szinten 11
Protovinné Zsilinszki Erzsébet: A közhasznú társaságok helyzete és szerepe – Eger közművelődési tapasztalatai alapján 13
Gál Sándor: Nonprofit? Önkormányzati? Üzleti? „Összevetésükkel nem érveket, gondolatokat kívántam megfogalmazni” 15
Pál Miklósné: Vállalkozásban működő művelődési házak Békés megyében 17
dr. Kádár Zsolt: Az egri Kálvin Ház közművelődési missziója 26

MEGKÉRDEZTÜK

- Íme, a szakma – egy megyei intézményben – imígyen becsülteti nagyra magát. Beszélgetés a Pest Megyei Közművelődési Intézet igazgatónőjével Makra Borbálával és munkatársaival: Szádváriné Kiss Máriával, D. Barabás Máriával, Gaál Annával és Varga Zsuzsannával (Mátyus Aliz) 28

TANULMÁNY

- Ponyi László: A közigazgatás kulturális szolgáltató tevékenységének társadalmi-történeti alapjai – a szervezeti változások trendjei 35
Koncz Gábor: A kultúra mai finanszírozási szisztémája 38

KÖNYVBEMUTATÁS

- Slézia Gabriella: A közművelődés házai Budapesten. A Budapesti Művelődési Központ kiadványsorozatának bemutatása 48

HORIZONT

- Németh Andrea: Közösségi terek, társadalmi szerveződés, informatika kapcsolata a kistelepülések életében 54
Hohl Ferenc: Hogyan befolyásolja a teleházak árképzése a teleházak működését? 55

SZERZŐINK 37

A Szín – Közösségi Művelődés a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával jelenik meg.

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

10/6 2005. december

SZÍN - KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság elnöke: FÖLDIÁK ANDRÁS.

Tagjai: Egyed Albert, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Ponyi László, Szöllősi Eszter, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BORBÁTHI ERIKA.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Szerkesztőségi titkár: Szeder Erika. Tel: 225-60-07, e-mail: szedere@mni.hu

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mni.hu, matyus.alice@chello.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

E számunkat Bakos Ildikó szobrászművész rajzaival illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. Nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET
HUNGARIAN INSTITUTE FOR CULTURE

1011 Budapest Corvin tér 8.

Tel.: 201-3766

Web: www.mmi.hu

Postacím: 1251 Bp. Pf. 33.

Fax: 201-5764

Email: mmi@mmi.hu

Tisztelt Lapolvasók!

Ezúton kérek elnézést a Pest Megyei Közművelődési Intézet munkatársaitól és olvasóinktól, hogy a Szín 10/6-os számában a PMKI munkatársaival készült interjúnak nem a javított, végső változatát közöltem, hanem annak egy nyers változatát. Miután a PMKI munkatársai meggyőzően képviselik munkájukban a minőség-

elvet, s nekem, a lap szerkesztőjének is öröme volt, amilyen módon a velük készült interjút is tovább pontosították (ezzel lapunk színvonalát is tovább növelve), feltétlenül fontosnak tartom, hogy olvasóinkhoz a végső változat eljusson.

Kérem, hogy a lapban a 28-34. oldalon szereplő interjú helyett a Magyar Művelődési Intézet honlapján (www.mmi.hu/Kiadványok/Szín) található „Íme, a szakma – egy megyei intézményében – imígyen becsülteti nagyra magát” című írás-változatot olvassák.

Tévedésemért az olvasók elnézését kérem, a Pest Megyei Közművelődési Intézet igazgatónőjét és munkatársait pedig megkövetem,

Mátjus Aliz
főszerkesztő

THE HISTORY OF THE UNITED STATES

OF THE
NORTH AMERICAN CONTINENT
FROM THE DISCOVERY OF THE COUNTRY
TO THE PRESENT TIME

BY
JOHN F. JOHNSON
OF THE
NEW-YORK OFFICE OF THE
AMERICAN HISTORICAL SOCIETY

NEW-YORK:
PUBLISHED BY
JOHN F. JOHNSON,
125 NASSAU ST. N.Y.

1854

THE HISTORY OF THE UNITED STATES
OF AMERICA
FROM THE DISCOVERY OF THE COUNTRY
TO THE PRESENT TIME

BY
JOHN F. JOHNSON
OF THE
NEW-YORK OFFICE OF THE
AMERICAN HISTORICAL SOCIETY

NEW-YORK:
PUBLISHED BY
JOHN F. JOHNSON,
125 NASSAU ST. N.Y.

1854

THE HISTORY OF THE UNITED STATES
OF AMERICA
FROM THE DISCOVERY OF THE COUNTRY
TO THE PRESENT TIME

BY
JOHN F. JOHNSON
OF THE
NEW-YORK OFFICE OF THE
AMERICAN HISTORICAL SOCIETY

„MI DOLGUNK A VILÁGON?”

A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet tevékenységének summázata

A rendszerváltást követően – az országos tendenciával ellentétben – Veszprém megye példaértékűen fontosnak tartotta a kistéleplések és így a megye kulturális életének segítségét, támogatását intézményi keretek között. Ennek a szemléletnek köszönhetően hozta létre 1993-ban a Megyei Művelődési Központ jogutód intézményeként a Veszprém Megyei Közművelődési Intézetet. Tevékenységének sokrétű tartalmi követelményétől eltérően létezésének megfelelő szintjét azonban hosszú ideig nem tudta biztosítani.

Az elhelyezés szerény körülményei ellenére (a régi Megyei Könyvtár birtokává vált egykori színházi traktusban, neves komédiások szűk kis szobáskáiban) Borbáth Erika igazgató kis csapatával együtt látott neki, hogy szinte a semmiből csodát teremtsen. Majd a Megyei Könyvtárból kikerülve, 8 éven át az ún. Zöldházban, az ottani mostoha körülmények ellenére, Németh József, majd Horváth Viola vezetésével – ebben az időszakban – vált még gazdagabbá tevékenysége a megyére és a régióra kiterjedően, sőt országosan is.

Végül 2004 augusztusában valóra vált az intézet munkatársainak álma, átköltözhetünk a várbéli Havranek-házba, ahol végre a helyszín is méltóvá vált az intézet elismert tevékenységéhez.

A Veszprémi Vár régóta a tudományok, a kultúra, a művészetek, az oktatás és az egyház patinás székhelye, s a mi intézményünkkel mindez tovább gazdagodik. Másfajta kulturális kínálatával növeli a város vonzerjét, a helybeliek és az ide látogatók körében egyaránt, továbbá új funkcióval (a térség kulturális értékeinek bemutatása, információs központ) bővülő tevékenységével a régió meghatározó szereplőjévé válhat.

A korábban levéltári anyagokat őrző épület zárt zsalugáteres ablakai nap mint nap kinyílnak a várbéli szomszédok és az ide látogatók örömére, s a már itt töltött két nyári időszakban a Veszprém megye élő népművészetének remekait bemutató kiállítás és a japán babák, valamint a magyar népi játékok be is csalogatták a helybelieket és a városba érkező turistákat.

*

Az intézet tevékenysége a CXL kulturális javakról szóló törvény, Veszprém megye stratégiája, kulturális koncepciója, az intézmény 10 éves fejlesztési terve mentén szerveződik, kapcsolódva a régiós törekvésekhez, ágazati és területfejlesztési elképzelésekhez.

Tevékenységének hatóköre:

Veszprém megye települési önkormányzatainak, közművelődési intézményeinek, kulturális civil szervezeteinek módszertani-tanácsadó és szolgáltató intézménye.

Veszprém megyei, valamint régiós, országos és nemzetközi rendezvények helyszíne és rendezője.

Munkatársak

Létszám 21 fő

Szakmai munkatársak

Létszám 10 fő

Alapvégzettségek

Népművelés-művelődésszervező, könyvtár, pedagógia, magyar, történelem, rajz, iparművészet, ének-zene, matematika, biológia.

Kiegészítő képzettségek

Kulturális menedzser, projektmenedzser, népi kismesterségek oktatója,

Leader oktató, újságírói stúdium, számítástechnikai szoftver üzemeltető

Nyelvtudás

Alap-és középfokú angol és német

*

A megye legfontosabb jellemzői:

Aprófalvak és kistéleplések száma: 217

Városok száma: 14

Kistérségek száma: 9

A Közép-Dunántúli Régió (Fejér-Komárom-Esztergom-Veszprém megye) és a Balaton Régió (Somogy-Zala-Veszprém megye) tagja.

Megyeszékhely a társrégióközpont Székesfehérvárral együtt.

Kulturális arculatát több természeti és kulturális hagyománnyal rendelkező tájegység határozza meg (Bakony-Balaton-Káli-medence, Tapolcai medence, Somló és környéke és a Kisalföld Pápához és vonzáskörzetéhez tartozó része).

Szakmai tevékenység

A kistéleplések szolgálatában

Veszprém megye a kis- és aprófalvas megyék közé tartozik: 105 település lakossága kevesebb mint 500 fő, további hetvené 500 és 1000 fő közé esik.

Többségében van ugyan művelődési ház, de sok helyen szakképzett közművelődési szakembert már nem tudnak alkalmazni. Súlyos gondot jelent a lakosság kulturális ellátása is, intézetünk tevékenységében ezért fontos szerepet kap a hátrányos helyzetű települések felkarolása.

A segítségnyújtás formái:

Információs szolgálatás, amely a HónaPosta című bejegyzett kiadványunkon keresztül történik, de gyakori a hírlevél vagy a személyes tájékoztatás is. Havonta megjelenő hírujságunkat módszertani melléklettel is elláttuk, amely a művelődő közösségeknek, művészeti csoportoknak nyújtott segítséget, az elmúlt évben pedig a régióban történő eseményekről, újonnan alakuló szervezetekről és azok tevékenységéről, valamint kistérségi kísérleti modellekről tájékoztattuk a kollégákat tematikus kiadványunkon keresztül.

Az információs szolgálatás hagyományos, nyomtatott formája mellett egyre inkább próbálkozunk az elektronikus lehetőségekkel is. Ezek a csatornák keresztül a közművelődési események és felhívások mellett értesülhetnek az érintettek a különböző pályázati lehetőségekről is.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

Arra törekszünk, hogy minél eredményesebben tudjanak élni a megyei-regionális és országos pályázati lehetőségekkel, a saját forrást kiegészítő támogatásokkal.

Ennek érdekében a pályázat megírásához is biztosítunk szakmai tanácsadást, különös figyelmet fordítva az érdekelt-ségnövelő, ill. a revitalizációs pályázatokra, továbbá a tevékenységmegújító programokra.

Faluról-falura – kistelepülések műsorellátása

A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet az utóbbi években több tájéltadás-sorozatot indított az ún. kulturális fehér foltok felzárkóztatására, a hátrányos helyzetű települések szerezvénykínálatának bővítésére.

Elsősorban a gyermek és ifjúsági réteget szerettük volna megérinteni, olyan maradandó élményt nyújtva, hogy felkeltse az érdeklődést az igényesebb művelődési-szórakozási lehetőségek iránt.

2002-ben a „Faluról falura – barangolás a művészetekben” címmel indítottunk útjára egy népművészeti előadássorozatot, melynek keretében a különböző tájegységek táncaival, viseletével, népi szokásjátékaival ismerkedhetett meg a közönség. Megyénk kiemelkedő amatőr színjátszó társulatai egy-egy színdarabbal, operett előadással, hagyományos vásári komédiával szórakoztatták a közönséget. Irodalmi örökségünk bemutatására rangos előadóművészek vállalkoztak pódiumműsor keretében.

Száz kistelepülés apraja-nagyja barangolhatott a művészetekben a Nemzeti Kulturális Alapprogram, a Veszprém Megyei Falugondnoki Egyesület, az Új Atlantisz Térségfejlesztési Társulás, a Balaton Fejlesztési Tanács, a Veszprém Megye Kultúrájáért Közalapítvány, a Bakonyi Önkormányzatok Szövetsége támogatásával.

A hátrányos helyzetű kistelepülések az elkövetkezendő években is számíthatnak hasonló programokra.

Falugondnoki szolgálat – Veszprém Megyei Falugondnokok Egyesülete

A Veszprém megyei települések közel fele 600 lélekszám alatti. Ezekre a falvakra jellemző az elöregedés, a fiatalok elvándorlása, a halmozottan hátrányos helyzet.

A kistelepülések gondjainak enyhítésére, az életminőség javítására, a szociális alapellátás kiépítésére hozták létre a falugondnoki szolgálatot.

Megyénk 1995-ben indulhatott meghívásos pályázaton. Már akkor a Veszprém Megyei Közművelődési Intézet a Megyei Önkormányzat együttműködését élvezve felkarolta a kezdeményezést.

Úgy gondoljuk, hogy a kultúra fontos közösségteremtő erő, az életminőség szerves része és az alkotó cselekvés generálója, ezért ha a szolgálatok működését ilyen szemlélettel segítjük, akkor hozzájárulunk a hátrányok csökkenéséhez és a falu megtartó erejének növeléséhez.

A falugondnoki szolgálatot segítő tevékenységünk 2002-től még intenzívebbé vált. Bábáskodtunk a Veszprém Megyei Falugondnokok Egyesületének megalakulásánál, majd a titkári teendőit felvállalva beépítettük intézetünk tevékenységrendszerébe. Az intézet gondozásában működő egyesületnek köszönhetően jelenleg 60 falugondnok segíti az önkormányzatok munkáját, a hálózat bővítését, helyi-kistérségi-régiós programok megszervezését.

Az egyesület tagjai működésük során olyan közösségi élményeknek lehetnek részesei, amelyeket kamatoztathatnak a faluközösség alakításában is.

A falugondnoki szolgálattal együttműködve, intézményünk koordinálásával egészségügyi, szociális továbbképzésekre került sor, pályázattal, területfejlesztési fórumokat szerveztünk.

Közreműködtünk a falugondnokok oktatásában, valamint szociális témában nemzetközi tanulmányutakat szerveztünk Lengyelországba, Romániába, Németországba és Ausztriába.

2005-ben pedig az Országos Falugondnoki Konferencia rendezői voltunk, amelyek témája: a falugondnoki szolgálat a vidékfejlesztésben

Segítjük a közösségi kezdeményezéseket, ezen keresztül támogatjuk az önkormányzatok, civil szervezetek, közművelődési intézmények EU-s pályázatokon (LEADER) való közös részvételét.

Kisebbségi kultúra – Veszprém megye átfogó roma programja

Megyénkben jelentős létszámú német, cigány kisebbség él, kisebb számban a szlovákság, örménység és lengyelség is képviselteti magát. Fontosnak tartjuk a kisebbségek kultúrájának ápolását, a többségi társadalommal való megismertetését. Kiemelten kezeljük a lakosság körében a cigánykultúra népszerűsítését, a cigánység művelődésének elősegítését, főként a fiatalok felé irányuló programokkal.

Ennek érdekében roma művészeti esteket, gyermekeknek játszóházakat szervezünk, menedzseljük a Flare Beás, autentikus cigányzenét játszó együttest, akiknek már a második CD-jüket segítettük létrehozni.

A cigány kisebbségi önkormányzatoknak, civil szervezetek tagjainak továbbképzéseket, tájékoztató fórumokat tartunk, továbbá részt veszünk a Megyei Önkormányzat által működtetett cigányügyi tanács munkájában.

Szolgáltatásaink egészére kiterjedően területfelelősi rendszert működtettünk, melynek keretében a közvetlen, személyes kapcsolatteremtésre, szaktanácsadásra biztostítottunk lehetőséget. Ezt a gyakorlatot a közeljövőben megújítjuk, még hangsúlyosabban koncentrálna a területi tevékenységre – egy kolléga teljes munkakörét kitöltve, továbbá a szakmai igazgatóhelyettes és a falugondnoki szolgálatot támogató munkatárs feladatait ez irányban bővítve.

Ezt támasztják alá azok az újabb szakmai kihívások, feladatok, amelyek a hagyományos szakmai tanácsadás, szakértői tevékenység (közművelődési rendeletek, kulturális koncepciók kidolgozása, vezetői pályázatok véleményezése, pályázatok segítése, bírálata, stb.) mellett megkívánják a települések, illetve a kistérségek komplex fejlesztésében való közreműködést.

Például a közelmúltban részt vettünk a Veszprémi Kistérség Többcélú Társulása turizmusfejlesztési stratégiájának kidolgozásában, valamint a Csopak-Sümege-Tapolca kistérségek LEADER akciócsoportjai vidékfejlesztési programjainak humán erőforrás fejlesztést érintő témakörében.

Népművészet – Veszprém Megyei Népművészeti Alkotóház és Tájház

Az intézmény tevékenységében fontos helyet foglal el a népi kultúra, a népművészet értékeinek feltárása, felelevenítése,

különös figyelmet fordítva a nemzetiségek, a kisebbségek sajátos kultúrájára is.

Ezt fémjelzi az intézet tevékenysége nyomán megélt néptáncmozgalom, a népdalkörök sokasága, a tárgyalkotó népművészet iránt megnövekedett érdeklődés, a népi kismesterségek megőrzését szolgáló kézműves iskola, valamint a **Veszprém Megyei Népművészeti Alkotóház Magyarországon**, amely a Megyei Önkormányzat, a Kincstári Vagyoni Igazgatóság, a helyi önkormányzat és intézményünk gyümölcsöző együttműködésében valósulhatott meg.

2003 júniusában ünnepélyes keretek között adtuk át az Alkotóházat, mely a megye multifunkcionális műhelyeként működik. A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet képző- és továbbképző bázisa, a Kézműves iskola nyári táborainak helyszíne.

A korábban Tájházként működő bakonyi tornácos parasztház udvarán nyitotta meg kapuit a felújított épületegyüttes. A műemlékházban a paraszti élet emlékeit bemutató állandó kiállítás mellett, a **Kézműves Galériában** a Közép-Dunántúli Régió kézművesei, népi iparművészei és a határon túli magyar alkotók időszakos kiállításai láthatók.

2003 – „Szakralitás a népi kézművességben”

2004 – „Mesterek és tanítványok” A kiállításon a Csernátóni Múzeum és Tájház alkotói is bemutatkoztak.

2005 – „Életfa-keresztfa” c. kiállítás, amelyen Kovászna megyei alkotók is szerepeltek.

A kiállítások mindenkor témája a Polányi Pünkösöd témaköréhez kapcsolódik.

A **felszerelt műhelyekben** kovács, fazekas, bőrszövő, szóvfő, kősárfonó szakmákkal ismerkedhetnek meg mesterek vezetésével az érdeklődők.

A **fafaragó szín s a pajtaszínház** tovább bővíti a lehetőségeket. Vásári színjátékok és néptánc-népzenei előadások befogadására is alkalmas az épületegyüttes.

Nyári alkotótáborok – Kodály-szaktábor, kézműves, szóvfő, fotó, néptánc, mese, színjátszó, grafika, természetjáró – várják korosztálytól függetlenül az érdeklődőket.

Az idei év kiemelkedő eseménye volt a **Youth 2000-2006 Nemzetközi ifjúsági hagyományörző tábor**, amelyet Emlékkép-Jövőkép címmel rendeztünk Kovászna (Románia) – Nyitra (Szlovákia) – Veszprém (Magyarország) és Tamow (Lengyelország) megye fiataljainak részvételével.

Képzések, hétrévi intenzív kurzusok, szakmai tréningek helyszíne az év fennmaradó részében a Tájház.

A hosszabb itt tartózkodás feltételeit biztosítja a 12 fő elhelyezésére alkalmas kulcsosházként működő parasztház, melynek kialakítása összkomfortos.

Iskoláknak előzetes egyeztetés alapján komplex kézműves programokat biztosítunk 2004 szeptemberétől.

Kézműves iskola

Intézményünk alapfeladatai közé tartozik népi hagyományaink ápolása, valamint a közművelődési szakemberek képzése. E kettős feladatot látjuk el a Népijáték és kismesterségek oktatója felsőfokú szaktanfolyamunkkal.

A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet létrehozásának évében, országosan az első között szervezte meg e képzést. Azóta minden ősszel újraindul népművészetünk oktatása az intézményben átlagosan 20 hallgatóval.

Célunk, hogy tovább éltsük a magyar népművészet hagyományait, hogy minél többen megismerkedjenek a szép, régi

kismesterségekkel, akár hasznos szabadidő eltöltés, akár szakképesítés megszerzése céljából. Azok a résztvevők, akik oktatói szakvizsgát is tesznek, szakmájuk tanítói lehetnek.

Anna törekszünk, hogy néphagyományainkat tisztán, a technikát, mintakincset megőrizve tanítsuk meg az itt tanulóknak.

A képzés keretében megszerezhető szakképesítések:

- bőrtárgykészítő,
- fazekas,
- gyékény-, szalma-, csuhétárgy készítő,
- szóvfő,
- csipkekészítő,
- népijáték és kismesterségek oktatója,
- a közművelődési szakember képzés részeként népi játszótéri foglalkozásvezető.

Tapasztalataink szerint a végzetek egyharmada lesz tanult szakmájának oktatója is, többen közülük szakkört vezetnek, vagy iskolában oktatnak.

Öröndetes, hogy sokan a népművészethez kapcsolódó civil szervezetek tagjai lettek. 10 év alatt ketten a népi iparművész címet is megszerezték. Találunk példát arra is, hogy vizsgadolgozatokból könyv született. Valamennyi dolgozat megtalálható a Veszprém Megyei Közművelődési Intézet szakkönyvtárában.

A Kézműves Iskola válogatott anyagával találkozhatunk vándorkiállításokon, reprezentatív rendezvényeken, a legszebb munkák külföldre is eljutottak.

A Kézműves Iskolában folyó színvonalas képzésnek köszönhetően rendeztük meg az I. Népijáték és Kismesterségek Oktatója Képzés Országos Konferenciáját 2003 tavaszán.

Az intézet fontos szerepet tölt be az **amatőr művészeti mozgalom gondozásában**. Képzéseket szervezünk a művészeti csoportok vezetőinek, bemutatkozási lehetőséget biztosítunk az alkotó közösségek számára kisebb településeken, megyei versenyeken, országos fesztiválokon és nemzetközi találkozókra egyaránt.

Különösen a színjátszás, a képzőművészet és a kórusmozgalom terén értünk el kiemelkedő sikereket.

Az éneklő csoportokban folyó színvonalas művészi munkát segíti a kezdeményezésünkre 2002-ben megalakított és intézményünk égisze alatt működő Regionális Kodály Társaság.

A több mint 30 éves múltra visszatekintő versmondó versenyünk pedig, önmagát megújítva, a kortárs magyar költészet, ezen belül kiemelten a Közép-Dunántúli Régió alkotóinak népszerűsítője kíván lenni.

Az országos összehasonlításban is magas színvonalú amatőr művészeti tevékenység egyik fontos meghatározó tényezője, hogy minden évben hagyományosan megrendezzük a megyei bemutatókat azokban a művészeti ágakban is, amelyek nem kapcsolódnak az országos felmenő rendszerű megmérettetésekhez, továbbá a csoportvezetők szervezett képzése mellett a civil szervezetek szakértőivel együtt kialakulóban van az amatőr művészeti mentorhálózat.

Intézményünk a régiós törekvések és identitás érdekében, valamint a társintézmények természetesen létrejövő együttműködési készsége alapján több térségi közművelődési programot, eseményt, művészeti bemutatót valósított meg.

Ezek közül említünk néhányat:

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

– Bakony Virágai – regionális gyermek szülő néptánc fesztivál
– Éneklő Ifjúság – Daloló Magyarország Európa szívében –
Regionális Gála

– Regionális Kortárs versmondó verseny
– Életfa-Keresztfa-regionális népművészeti tárlat
– Balatoni Dalok és Dalosok Fesztiválja
– „A Balaton Öröksége” regionális népművészeti kiállítás, stb.
Szakmai tevékenységünk színvonalát és elismerését jelentő országos megmozdulásoknak, kulturális cseményeknek, tanácskozássoknak, konferenciáknak voltunk kezdeményezői és tevékeny részesei

Például:

– Országos Amatőrművészeti Konferencia
– MNE Vándorgyűlés
– Közművelődési Tanácsok Országos találkozója
– Országos Kamarazenekari Fesztivál
– Nemzetközi Népművészeti Fesztivál, a Folkloriada, stb.

Nemzetközi kapcsolatok

A Veszprém Megyei Közművelődési Intézet alapítása óta egyre kiterjedtebb nemzetközi kapcsolatokat gondoz, részben a Megyei Önkormányzat megállapodásán alapuló együttműködéshez illeszkedően, részben saját szakmai működése, korábbi partneri körének bővülésével.

Elsősorban a határon túli magyarsággal alakított ki szorosabb együttműködést, de a nyugati relációjú, illetve az EU-s kapcsolatok is egyre bővülnek.

Megyei Önkormányzat megállapodásán alapuló együttműködéshez illeszkedően, részben saját szakmai működése, korábbi partneri körének bővülésével.

Elsősorban a határon túli magyarsággal alakított ki szorosabb együttműködést, de a nyugati relációjú, illetve az EU-s kapcsolatok is egyre bővülnek.

Határon túli magyar kapcsolatok

Románia – Kovászna Megye
képzések, tanulmányút, konferenciák, tapasztalatcsere, közös ifjúsági projektek, műsorszolgáltatás, művészeti csoportok fellépése

Szlovákia – Galánta járás
zsűrizés, műsorszolgáltatás, tapasztalatcsere
Szlovákia – Nyitra megye
kiállítások, műsorszolgáltatás, zsűrizés, konferenciákon részvétel közös ifjúsági projekt, művészeti csoportok kölcsönös bemutatkozása

EU-s kapcsolatok

Szlovákia (lásd fent)
Lengyelország – Tarnow
részvétel és bemutatkozás a tarnowi művészeti fesztiválon, közös ifjúsági hagyományörző projekt
Alsó-Ausztria
művészeti csoportok és kézművesek kölcsönös bemutatkozása
Finnország
a magyar népművészet, kézművesség bemutatása

Kutatások, elemzések

A rendszerváltást követően a bonyolultabbá vált társadalmi viszonyok révén és az uniós változások, valamint az ehhez kapcsolódó közigazgatási reformokból és területfejlesztési rendsze-

rekből fakadóan mind országos, mind regionális és helyi szinten egyre nélkülözhetlenebbé válnak az átfogó kutatások és elemzések.

2002-ben a Veszprém Megyei Önkormányzat támogatásával elvégeztük a Közép-Dunántúli Régió összehasonlító statisztikai elemzését, amelynek célja

az 1998-as és a 2001-es állapotok szerinti, keresztmetszeti elemzés segítségével a trendjellegű változások és a konstans állapotok kimutatása, továbbá a régió és az alrégiók aktuális helyzetének részletező feltárása volt.

2004-ben pedig az előző (2003) év aktuális közművelődési helyzetét vizsgáltuk a Közép-Dunántúli Régióban a statisztika tükrében.

A vizsgálat alapvető célja a régió, az alrégiók, valamint a területet alkotó kistérségek sajátosságainak feltérképezése volt annak érdekében, hogy egymás tevékenységstruktúrájának jobb, pontosabb és aktuális megismerésén keresztül körvonalazódhassanak a régió kiaknázható lehetőségei, forrásai és a jövőbeni fejlesztések irányai.

A feltárt eredmények segítséget nyújtanak a döntéshozóknak a különböző területfejlesztési szinteken készülő és ott születtő stratégiák kialakításához, azok minél hatékonyabb egymásra épüléséhez.

Szándékaink szerint vizsgálatunk eredményei segíthetik a kistérségi központok munkatársait a közművelődés tevékenységkörein belül feladataik explicit megfogalmazásában.

A statisztikai elemzés a Veszprém Megyei Közművelődési Intézet kutatási terve alapján, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyagi támogatásának elnyerésével valósult meg.

Az elemzést és zárótanulmányt Dombi Gábor szociológus készítette.

Kutató-elemző munkánkat a jövőben is szeretnénk folytatni, amennyiben külső forrásokhoz jutunk.

Az új megyei kulturális koncepció egzakt helyzetelemzésen alapuló előkészítésében, valamint a kistérségi szinten készülő fejlesztési elképzelések kimunkálásában kívánunk részt venni, kapcsolódóan az NFT II tervezési ciklusához, fejlesztési irányához és pályázati lehetőségeihez.

Befejezésül:

Nem törekedtünk arra, hogy az intézet tevékenységét részletesen bemutassuk a mindennapi kevésbé látványos módszertani munkától a jelentősebb kulturális megmozdulásig; a legfontosabb elemeit kívántuk kiemelni.

Munkánk eredményeiben tükröződik a fenntartó, valamint a megye közművelődési szakembereinek, civil szervezeteinek, önkormányzatainak partneri együttműködése.

A közművelődési intézményrendszert is érintő változások intézetünk szerepkörének, feladatainak újragondolását igényelték.

Miközben a kistérségi kezdeményezésekhez igyekszünk igazodni, s azt szakmaiságunkkal erősíteni, aközben integrálódunk kell a regionális törekvésekhez, nem adva fel a megyei szerepkört, ami hagyományainál fogva természetes áttétel, közvetítő láncszem lehet a kistérségek és a régiók között.

TÓTHNÉ HAJMÁSI IZABELLA

ÚJ KORSZAK KEZDŐDÖTT 2005. JANUÁRJÁTÓL

Győrben a Bartók Béla Megyei Művelődési Központ életében

Győr-Moson-Sopron Megye Közgyűlése 2004. szeptember 24-én alapította meg a Bartók Béla Megyei Művelődési Központ Közhasznú Társaságot, és a Kht. 2005. január 1-én megkezdte működését.

Ugyan megtörtént az intézmény gazdasági társasági formává való alakítása, de ez nem jelentett és nem jelent változást szakmai munkánkban, hisz továbbra is „A kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény” értelmében véghezük kötelező közművelődési feladatainkat, és Győr-Moson-Sopron Megye Önkormányzatával kötött Feladat Ellátási Szerződésben foglalt feladatokra az önkormányzat biztosítja a fedezetet.

Egyik legfontosabb feladatunknak tekintjük a települési önkormányzatok kulturális munkájának segítségét. Ez több területen is megmutatkozik: szakmai segítséget adunk a közművelődési rendeletek elkészítésében, segítünk pályázatok megírásában, gyűjtjük és elektronikus úton feldolgozzuk a közművelődési tevékenységet folytató intézmények, szervezetek és vállalkozások statisztikai adatlapját.

Kulturális programokat tájoltatunk kistéleplésekre, felnőttek és gyerekek részére egyaránt.

Ezen kívül fontos feladatunk az országos, regionális, megyei közművelődési rendezvények szervezése, gondozása, az amatőr művészeti csoportok segítése. Gondolok itt:

– a kórusok, népdalkörök, népzenei együttesek országos minősítőinek megszervezésére (13. Országos és térségi népzenei minősítő),

– a színjátszás, versmondás országos rendezvényeire (XIV. Országos Weöres Sándor Gyermekszínházi Találkozó Megyei Döntője, Radnóti Miklós Regionális és Nemzetközi Vers- és Prózamondó Verseny, Kormos István Megyei Vers- és Prózamondó Verseny),

– a vizuális kultúra területének gondozására (Amatőr Artium XIX. Országos Képző- és Iparművészeti Tárlat Megyei Kiállítása).

Mindezekon kívül színházi jellegű előadásokkal és koncertekkel szeretnénk hozzájárulni megyénk művészeti életének színesítéséhez. Ezen programok összeállításánál a minőségre törekszünk, valamint arra, hogy a különböző érdeklődési körű és más életkorú emberek megtalálják a számukra legmegfelelőbb programot. A következőkben felsorolt néhány programunk is ezt a szándékunkat fémjelzi: Koncz Zsuzsa, Halász Judit, Zsédényi Adrienn, Cseh Tamás koncertje, Hatvani Kiss Gyöngyi önálló estje és a Turay Ida Színház Zsákbamacska című előadása.

Szeretnénk néhány gondolat erejéig visszatérni a 2005-ös év kezdetére, mely számos szakmai tennivalót hozott a társaság életébe. A teljesség igénye nélkül azokat szeretném kiemelni, amelyek újdonságnak számítottak. Saját elképzelésünk, tervünk alapján elkészítettük honlapunkat (www.bbmmk.hu), amelyen keresztül folyamatosan megjelentetjük programjainkat, pályázati híradást végzünk és szakmai munkánkról számolunk be.

Hírlevelet adunk ki negyedévente, amelyben tájékoztatást adunk legfontosabb rendezvényeinkről. Ezt a Hírlevelet elküldjük a megye összes településének polgármesteri hivatalába és a

közművelődési intézményekbe azzal a szándékkal és céllal, hogy bemutassuk a művelődési központunk szakmai munkáját, és segítsük a települések közművelődési tevékenységét.

Rendezvényeinket igényes, nyomdai úton készített programfüzetekben, illetve meghívókon adjuk hírül, hisz a régi mondás szerint „a jó bornak is kell a cégér”.

Természetesen az a tény is igaz, hogy egy Kht. tevékenységi körébe az üzleti, vállalkozási tevékenység is beletartozik, tehát nem csupán a szorosán értelmezett kultúra területén tevékenykedünk, hanem a versenyszférába is bekapcsolódtunk. De abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy felújított, modern művelődési központot mondhatunk magunkénak. (Néhány adat a felújított épületről: emeletráépítéssel az eredetileg 2348 m² alapterület 3482 m² lett. Az átalakításnak köszönhetően nagyobb színpadon fogadhatjuk a programokat. A színházteremben 454 néző foglalhat helyet, 349 fő a földszinten, 105 pedig az emeleti karzaton. A földszinten kávézó nyílt, mely jelenleg az egyetlen füstmentes szórakozóhely a városban. Az első emeleten a kiállító- és két előadóterem, a második emeleten három előadó- és két tükrös próbaterem található. Korszerű öltözők szolgálják a fellépőket és a táncművészeti csoportokat.)

A jövő évi feladataink közül két fontos programot szeretnék megemlíteni.

A 2006. év egyik kiemelkedőbb programsorozata Győr-Moson-Sopron Megye Önkormányzata és a megyei művelődési központ életében a „Kultúrával a Nyugat Kapujában Megyei Fesztivál”, mely reményeink szerint a megye összes amatőr művészeti csoportjának, illetve egyéni fellépőjének bemutatkozási, megmérettetési lehetőséget biztosít kistérségi és megyei fordulón keresztül a következő kategóriákban: népzene, néptánc, kórus, vers- és prózamondás, klasszikus zene, szólóének, szólóhangszer, egyéb. A felmenő rendszerű programsorozat 2006. januárja és októbere között valósul meg. Ezzel a fesztivállal nem csupán szereplési lehetőséget kívánunk biztosítani az amatőr csoportok számára, hanem az is a célunk, hogy hűségesekek legyünk gyökereinkhez, becsüljük meg a múltat, és adjuk át őseink megőrzött tudását, hagyományát, művészetét a következő generációnak.

A másik, egy teljesen más jellegű, műfajú programsorozat, amely még a megyében illetve Győr városában nem volt ez idáig. „Te rongyos élet...” címmel 2006. júniusában megrendezzük az I. Győri Operett Fesztivált, az operett története szempontjából legnagyobb nevek – Lehár Ferenc, Kálmán Imre – örökbecsű, világhírű remekműveinek bemutatásával.

Végezetül azt a tényt szeretném kihangsúlyozni, hogy egy intézmény vagy egy közhasznú társaság működésében az az egyik legfontosabb tényező, hogy a fenntartó illetve az alapító – legyen az önkormányzat vagy közgyűlés – biztosítsa a működéshez szükséges összeget. A BBMMK Kht. kötelező közművelődési feladatainak ellátását a megyei önkormányzat támogatja, finanszírozza, így működésének színvonala nem csökkent, sőt bátran állíthatom, hogy emelkedett, hisz a vállalkozási tevékenységből származó bevételt vissza tudjuk forgatni, fel tudjuk használni a közhasznú tevékenységünk színvonalának emeléséhez.

DABAS ÉS A KOSSUTH MŰVELŐDÉSI KÖZPONT*

Dabas (Alsó és Felsődabas) története a XIII. század második felétől követhető. A tatárjárás pusztításait kiheverve a XV. században még virágzó település volt. A török hódoltság alatt elpusztult, s csak a XVIII. század elején települt be újra. A szomszédos településsel, Gyónnal együtt nádori adományként az 1720-as években a népes Halász család tulajdonába került. Az 1754. évi vármegyei összeírás szerint a Halász család tagjain kívül Beleznay János tábornok, s még négy nemesi familia volt birtokos Dabason, s ekkor kezdett kialakulni az a sajátos településszerkezet, amelynek egyes elemei máig megmaradtak. Klasszicista stílusú nemesi kúriák épültek több holdas telkeken, körülöttük kis zsellérházak csoportjával. A XIX. század első felére megszorodott a dabasi illetőségű nemesi familiák száma, 1793-ban felépült az alsódabasi református templom, s ekkorra már a református elemi iskola is működött. A katolikusok 1882-ben építették fel első templomukat. A helyi köznemesség aktív szerepet vállalt a reformkor politikai életében, sokan vettek részt a vármegye irányításában. Szerepük még a kiegyezés korában is jelentős volt, a Pesti járás déli részének Alsódabas lett a központja, helyet adva az ide települt közigazgatási intézményeknek, hivataloknak is. Ez a szerepe az 1950-es évektől vált teljessé.

A várost alkotó négy település: Gyón, Alsódabas, Felsődabas, Sári. A történeti fejlődésben a legmeghatározóbb szerepe Gyónnak és Sárinak volt. Utóbbi a mai napig őrzi a szlovák nemzetiségi hagyományokat: nyelvét, viseletét, szokásait, s mindezek alapján szinte zártra, autonómmá vált.

Ma már nem választják el egymástól az egykori négy települést lakatlan területsávok, utcáik összekapcsolódtak. Az első lépés 1947-ben történt meg: Alsó- és Felsődabas ekkor közigazgatási úton egyesült Dabas néven. Dabas, Gyón és Sári községek 1966-ban egyesültek, majd a település 1970 januárjától nagyközség lett. A tervszerű és folyamatos infrastrukturális fejlesztés eredményeképpen Dabas 1984-től kezdődően városi jogú nagyközségként egyre bővülő gazdasági és közigazgatási feladatok körét látta el a régióban. Várossá nyilvánítására 1989. március elejével került sor. Tehát négy, eltérő múltú és társadalmi szerkezetű település összevonásával megszületett a térség 2004-ig egyetlen városa.

A művelődési feladatokat ellátó alapintézmények

A Kossuth Művelődési Központ épülete egykor a környék birtokosainak társadalmi színtere volt, ma a városi közművelődés önállóan gazdálkodó költségvetési alapintézményeként működik, melyhez telephelyként a Kossuth Ház Galéria is tartozik.

A *Kossuth Művelődési Központ* (Úri kaszinó) földszintes, klasszicista stílusú épülete a Széchényi-féle kaszinómozgalom idején, 1825 és 1836 között épült. A város építészeti értékét a klasszicista kúriák – máshol fel nem lelhető – nagyszámú együttes előfordulása jelenti, melyek egyik legszebbike az Úri kaszinó.

Az épület jelentős felújítására először az 1980-as években, majd az ezredfordulón került sor és 2006-ban folytatódik.

Az intézmény technikai, tárgyi felszereltsége az utóbbi 15 év alatt jelentősen fejlődött, ma egy esztétikus környezettel és megfelelő feltételekkel rendelkező művelődési intézmény. Az

épület sajátosságaiból adódóan nehézséget okoz, hogy nincs fogaadóter, a termék közvetlenül a belső udvarról nyílnak. A sorozatos felújítások eredményeként a belső udvar szépen kialakított, alkalmas szabadtéri rendezvények megtartására, és ismét szép, ápolott kertre néz.

A *Kossuth Ház Galériának* a XIX. század első felében épült udvarház ad otthont, amely Kossuth Lajos szüleinek lakóháza-ként vált ismertté. Földszintes, L alakú épület, rövidebb része az utcavonalra épült. Kontyolt nyeregtető fedí, udvari oldalán tornác fut körbe. Egytraktusos alaprajza a módosabb parasztházak típusát követi.

Az épület 1996-ban került vissza az önkormányzat tulajdonába. Nagyszabású belső felújítás után 1998 decembere óta állandó és időszakos kiállításoknak ad otthont, mint a Kossuth Művelődési Központ telephelye.

Mindkét épüleategység felújítása során az önkormányzati saját erő mellé jelentős pályázati támogatások társultak.

A város kerületeiben (Gyónon, Sáriban és Dabas-Szőlőben) is rendelkezésre állnak kulturális feladatellátáshoz szükséges épületek, melyekből kettőt vállalkozóval kötött közművelődési megállapodás keretében működtet az önkormányzat, egyet határozott idejű munkaszerződés alapján megbízott magánszeméllyel.

A Kossuth Művelődési Központ szakmai tevékenysége

Az intézményi feladatokat nyolc munkatárs látja el.

A két intézményegység egész éves működtetése, nyitva tartása folyamatos, amelyet csak lépcsőzetes és nagyon pontos munkaidő-szervezéssel lehet megoldani.

A városi nagyrendezvények szervezésében az intézmény jelentős részt vállal. A város valamennyi oktatási és művelődési intézményének összefogásával minden év szeptemberében (Kossuth Lajos születésnapjához kötődően) kerül sor a **Dabasi Napok** rendezvény-sorozatának megszervezésére. A programok között szerepel hangverseny, gyermekműsor, könnyűzenei program, kiállítás, 2005-ben került sor első alkalommal Dob-fesztivál szervezésére. A rendezvény-sorozat általában egyhetes, 10 napos időtartamú, rendszeres benne a helyi identitástudatot erősítő programok.

Természetesen valamennyi nemzeti ünnep városi szintű megemlékezésére sor kerül, melyek közül a Március 15-e megszervezésében a legmeghatározóbb a Kossuth Művelődési Központ szerepe. A rendszerváltás óta kialakult szokás szerint ilyenkor a Kossuth Ház Galériától (a gyermekrajz-kiállítás megnyitása után) az ünneplő közönség a Református Templomkertbe és a Szent István (volt Március 15.) térre vonul. Ezen az ünnepen kerül sor a Dabas Díszpolgára és a Karacsné Takács Éva Dabas Kultúrájáért díjak átadására.

Az intézmény szakmai tevékenységében a rendszeres művelődési formák, a különböző helyi alkalmak és informatikai szolgáltatások mellett fontos szerepe van az ún. intézményi nagyrendezvényeknek. 2005-ben 5. alkalommal került sor a **Regionális Népzenei Találkozó** megszervezésére, melyre több megyéből (Pest, Bács-Kiskun, Tolna, Csongrád) és a dabasi kistérség

*Forrás: A Pest Megyei Közművelődési Intézet kiadványa Közművelődési Információk 2005. november, XIV. évfolyam 5. szám 4-5. oldal.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

igből érkeznek csoportok. A kétnapos rendezvény egyben a OTÁ-val közösen szervezett országos minősítő is.

12 éve működik a Kistérségi vers- mese- prózamondó találkozó alsó tagozatos, felső tagozatos és középiskolás diákok számára. A Költészet Napja alkalmából megrendezésre kerülő találkozó egyben előszűrízése is megyei és országos versmondó versenyeknek.

A Kossuth Művelődési Központ kezdeményezésére 1993-ban jött létre a Galéria Alapítvány. Kuratóriumának elnöke: Cserkes László grafikusművész. Az alapítvány tevékenysége meghatározó jelentőségű Pest megyében és helyben egyaránt, le több országos szervezettel folytat együttműködést: közös kiállítások megrendezésével, kiállítási anyagok vándoroltatásával. A Kossuth Ház Galériában bemutatásra kerülő éves kiállítási program megvalósítása a Művelődési Központ és a Galéria Alapítvány együttes feladata.

A Galéria állandó kiállításai: **Dabas építészeti értékei** (a klasszicista kúriák múltja és jelene) címmel: 37 tablón több mint 20 épület bemutatása, archív (1930-as, 1950-es, 1980-as évekből) és mai felvételekkel, alaprajzokkal, homlokzati rajzokkal, valamint **Dabas, a nyolc torony városa** címmel a Dabason található nyolc templom egyházi építészeti és belső-építészeti értékeinek bemutatása.

Az igényesen válogatott kortárs magyar képző- ipar és fotóművészeti kiállítások mellett minden évben sor kerül tematikus, elsősorban Dabashoz kötődő kiállítások megrendezésére. Ezek közül kiemelhető: a Dabason élő alkotóművészek munkáinak bemutatása, a Dabasi Fotóklub tagjainak munkáiból készült és a „Régi Dabasiak családi fotókon” címmel rendezett kiállítás.

A kistérség értékeit bemutató két kiállítás igen jelentős és nagy tömegeket megmozgató rendezvény volt, melyek alkal-

mával a dabasi kistérség amatőr népművészeti és műkedvelő képzőművészeti alkotói munkáit mutattuk be.

Az intézmény helyet ad és gondozza művészeti és művelődési közösségeit:

Citera csoportok: kezdő és haladó szinten. A haladó csoport arany minősítéssel rendelkezik. Gyermek néptánc csoportok: kezdő és haladó szinten. Felnőtt néptánc csoport. Népdalkörök: Kéknefelejcs (ezüst minősítésű) és Orchidea (bronz minősítésű). Nyugdíjas klubok: Dinnyés Lajos Nyugdíjas Klub, Dabas Városi Nyugdíjas Klub. Vers és irodalombarátok klubja. Családi klub: elsősorban kézműveskedéssel foglalkozó klub. Tánc csoportok: minirett, hip-hop tánc csoport. „Együtt könnyebb” Vakok és Gyengénlátók Dabasi Térségi klubja. Amatőr Képzőművészeti Alkotóműhely. Zeneklub (kistérségi rockzenekedvelők klubja).

Térségi feladatok ellátása

A felsorolt szakmai feladatokból egyértelműen látszik, hogy az intézmény több kistérségi szintű feladatot is ellát. Ennek egyik oka, hogy a művelődési központ korábban járási módszertani központként működött. Másik oka, hogy voltak olyan programok, amelyek folytatása a járáások megszüntetése után is indokolt volt. Harmadik tényező: az intézménynek vannak kezdeményezői, amelyek csak a térség együttműködésével valósíthatók meg. Ezek közül kiemelkedő a Kistérségi Amatőr Képzőművészeti Alkotóműhely munkája, és a kistérségben működő amatőr rockzenei együttesek klubja.

A Kossuth Művelődési Központ otthont ad a Pest Megyei Népművelők Egyesületének, és vállalja a civil szervezet működésével kapcsolatos valamennyi feladatot. Aktívan részt vesz az éves szakmai találkozók (Balatonszemes) megszervezésében.

STUMPF GÁBOR

A MŰVELŐDÉS HÁZA ÉS SÁROSPATAK

A Művelődés Háza 1983-as átadásával ugrásszerű változás állt be Sárospatak közművelődési életébe. A megelőző időszak méltatlan körülményeit felváltotta egy akkori szemmel nézve ideális, a korábbi helyzethez képest esztétikai és funkcionális szempontból egyaránt nagyságrendekkel jobb állapot. A hat évig tartó építkezés meglehetősen felcsigázta a helyi lakosság kíváncsiságát és érdeklődését az addig szinte elképzelhetetlen épület iránt. Az érdeklődés azonban nemcsak a helyi lakosság körében volt nagy, igen komoly idegenforgalmat is vonzott a „Makovecz-ház”. Köszönhető volt ez annak is, hogy 1984-ben az épületet az építész szakma beválasztotta a világ – 1983-ban átadott – tíz legérdekesebb épülete közé. Ennek következtében az első években az építész-szakmai és általában az idegenforgalma igen nagy volt a háznak. Mindez megkövetelte a munkatársaktól nemcsak a munkahely, de a város alapos ismeretét is, hiszen nap mint nap idegenvezetőként is helyt kellett állni, s a városra vonatkozó kérdéseknél is illet bizonyos szintű tájékozottsággal rendelkezni.

Az impozáns épület keltette kíváncsiság párosulva a lakossági téglajegyek felhasználhatóságával, valamint az új intézmény által nyújtott gazdag kulturális kínálat iránti érdeklődés vezetett oda, hogy A Művelődés Háza átadását követően évekig zsúfolt házak előtt zajlottak programjaink. Igen komoly érdeklődés és igény mutatkozott a közösségi művelődés különbö-

ző lehetőségei iránt is, ennek következtében közel negyven kiscsoport jött létre és működött éveken át.

Hozzá tartozik a nyitást követő helyzetképhez az is, hogy ebben az időben negyvenegy főállású munkatárs dolgozott az akkor Művelődési, Ifjúsági és Uttörőházként működő intézményegységben.

A 80-as évek vége már egy más felállásban találta az intézményt. Ekkorra lecsengett az újdonság varázsa nyújtotta hatalmas érdeklődés, lassan elfogytak a téglajegyek, és a gazdasági körülmények sem kedveztek a kultúra iránt fogékony, művelődni és szórakozni vágyó embereknek. A változó társadalmi körülmények természetesen az intézményt sem hagyták érintetlenül, hiszen ekkorra a fenntartói elvárásoknak megfelelően a munkatársi létszám már mintegy harminc főre csökkent, s a szakmai munkára fordítható, költségvetés által biztosított keret is jócskán megcsappant.

Ebben a helyzetben érte A Művelődés Házát a rendszerváltás. A munkatársak nagy elánnal láttak neki, hogy kidolgozzanak egy új intézményi működési formát, amely nemcsak a megváltozott társadalmi helyzethez, de a város akkori jelen és jövő várható igényeihez is jobban alkalmazkodó, szélesebb tevékenységi kört felölelő szervezet, a Művelődési, Idegenforgalmi, Ifjúsági és Szolgáltató Központ lett volna. Bár az elképzelés körvonalazódott, s az új szervezeti felépítés terve is elkészült,

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

sajnos a nehezedeő gazdasági helyzet gátat szabott az elképzelés megvalósításának. A korábban tanácsfi fenntartású intézmény továbbra is megmaradt a tanácsból önkormányzattá alakult helyi vezetés kezelésében. Az új irányítás újabb elvárásokat fogalmazott meg az intézmény akkori vezetése felé, amely tartalmazott egyrészt további létszámcsökkentést, valamint ésszerűbb gazdálkodást, ami akkoriban egyértelmű költségvetési lefaragásokat jelentett. Mindezen elvárások mellett egy újfajta működési forma is felvetődött a fenntartó önkormányzatnál, ez pedig a vállalkozási formában való feladatellátás. Ez a lehetőség éveken át mintegy Demoklész kardjaként lebegett a fejünk felett, nem igazán segítve a nyugodt légkörben való hatékony munkavégzést. Ennek ellenére ebben az időszakban – alkalmazkodva a megváltozott helyzethez és az újonnan felmerülő igényekhez – intézményünk a korábbi szervezeti felállás mellett folyamatos funkcióbővítést hajtott végre. Olyan, addig a közművelődés területétől távolálló feladatokat is felvállaltunk, amelyek részben az idegenforgalomhoz, részben pedig a tömegkommunikáció területéhez kapcsolódtak. Ilyenek voltak pl. a menetrend szerinti hajójárat újraindítása, üzemeltetése Sárospatak és Tokaj között, az Újhutai Ifjúsági Tábor üzemeltetése, valamint a kábeltelevíziózás lehetőségének megteremtése Sárospatakon. Ezekkel egy időben széleskörű szolgáltatás bővítést is végrehajtottunk, melynek keretében a városban elsőként lehetett faxot küldeni és fogadni A Művelődés Házából, de hasonlóképp elsőként voltunk a fénymásolás szolgáltatásba állítása terén is. Tovább lehetne sorolni még azokat a nem a hagyományos közművelődési feladatkörbe tartozó tevékenységeket, melyeket ebben az időszakban munkatársaink felvállaltak és végeztek. A tevékenység bővítésével két dolgot szeretnénk volna elérni. Egyik, gyorsan reagálni a lakosság részéről tapasztalható és felvállalható új igényekre, másik célunk pedig, a folyamatosan nehezedeő helyzetben megtalálni azokat az új formákat, melyekkel plusz forrásokra lehet szert tenni, s ezek visszaforgatásával az alaptevékenységben megtartani, illetve növelni a már korábban elért eredményeket. Természetesen a szorosan vett szakmai területet is folyamatos átalakulás, funkcióbővülés jellemezte – ebben az időszakban. A Művelődés Háza munkatársainak együttgondolkodása eredményeként kialakult egy elképzeléstervezet, ami figyelembe véve a helyi lakosság és az egyre bővülő idegenforgalomban résztvevők igényeit, elsősorban az addig kicsit elhanyagolt, nyugalmasnak számító nyári időszak fesztiválokkal, nagyrendezvényekkel való fokozatos kitöltését jelentette. Ennek a tervszerű fejlesztésnek eredményeként alakult ki 2000-ig az a kínálat, ami kiegészülve az utóbbi évek új intézményi kezdeményezéseivel és az egyéb helyi programokkal, a mai színes és gazdag nyári kulturális életét jelenti Sárospataknak.

Ebben az időszakban nagy változásokon ment át nemcsak városunkban, de országosan is a közösségépítési terület, melyet ez idő tájt inkább a leépítés jellemezett. Ennek legalább két oka volt. Egyik anyagi természetű, és a korábbiakban leírt nehézségekre vezethető vissza, a másik pedig, hogy volt egy több éves időszak, amikor a közösségi művelődés vonzereje erősen meggyengült. Ez mára úgy tűnik megfordult, s nő az emberek közösség iránti igénye.

Beruházások, felújítások, fejlesztések

– Teljesen új tetőszigetelés a színház-, pódium- és próbaterem fölött

- Festés az emeleten, földszinten, a nagy-, a pódium- és a próbateremben
- Új vizesblokk építése a Bodrog-parti Kemping területén
- Az előtéri, a nagyközönség által használt vizesblokkok teljes felújítása
- A színházterem teljes hangtechnikai felújítása
- A próba- és pódiumterem hangtechnikai fejlesztése
- Gépkocsi vásárlás, majd csere
- Minolta (négy színű) fénymásoló, majd pedig Minolta digitális fénymásoló beszerzése
- Homlokzat felújítás
- Mozi felújítás és az üzemeltetés átvétele
- A pódium- és próbaterem új padlózata
- Előkészítés alatt a színházterem teljes felújítása (színpad és nézőtéri padlózat cseréje, fénytechnika felújítása)
- Az informatikai rendszer folyamatos kiépítése (ma minden szakalkalmazott önálló számítógéppel rendelkezik)

Nagyrendezvények, fesztiválok

A nagy rendezvények, fesztiválok sorát a hagyományosan január 22-én, a Magyar Kultúra Napján megrendezésre kerülő Zempléni Gyermek Szólótánc Fesztivál nyitja. Az 1998-ban útjára indított fesztivállal is szeretnénk volna ezt a minden magyarok ünnepe – hisz Kölcsey Ferenc Szatmárcsékén 1823. január 22-én készült el nemzeti imánk, a Himnusz megírásával – Sárospatak, s egyben az intézmény hagyományaihoz méltóvá tenni. Az indulás óta eltelt nyolc év bebizonyította, hogy jó úton indultunk, hisz a fesztivál minden éven szép számú gyermek, és köztük igen tehetséges fiatalok részvételével zajlik.

Szintén A Művelődés Háza falai között zajlik a két évente megrendezésre kerülő Amatőr Néptáncosok Országos Bemutató Színpada, mely egyben a résztvevő néptánc csoportoknak minősítő versenye is.

A nyári szabadtéri szezon Sárospatakon a pünkösdi Szent Erzsébet Ünneppel indul, ami egyben a város és környéke idegenforgalmi idénynitójának is számít. Bár ez a rendezvény nem kizárólag A Művelődés Háza rendezvénye, hisz indulása óta az Árpád-házi Szent Erzsébet Történelmi Társasággal karöltve rendezzük, mégis az intézmény teljes személyi és tárgyi infrastruktúrája részt vesz a program lebonyolításában. A két napos rendezvény első napján pünkösdvásárnap egy középkori vásár keretében emlékezünk városunk legnagyobb szülőföldre, melyen felvonulnak mindazok a vásárosok, kézművesek, mutatványosok, csepűragók, zenészek, bajvívók, stb., akik hajdan is szórakoztatták a vásáros nagyszámú közönséget. Megjelenik a nap folyamán a programban Erzsébet is, aki kíséretével egy középkori kosztümös menet élén végigvonul a városban, s mindközben életének néhány fontos eseménye is megelevenedik az érdeklődő tömeg előtt. Nem hiányzik természetesen a vásári kínálatból a középkor étkeinek kínálata sem, melyeket mesterszakácsok készítenek és kínálnak a nagyerdeműnek. Másnap, pünkösdhétfő délelőtt a zarándokok és a helyiek töltik meg a Vártemplomot és környékét, hogy részesei legyenek az egyházi ünnepnek, ezen belül láthassák Erzsébet ereklyéjét, melyet minden évben csupán egyszer, a Szent Erzsébet Ünnep második napján a körmenetben tekinthetnek meg. Az ünnepet pünkösdhétfő délutánján A Művelődés Háza rendezésében zajló Pünkösdi Gyermektánc Találkozó programjai zárják, melynek keretében a néptáncosok menettáncokkal színesített felvonulása, a csoportok bemutatkozása, pünkösdi király választás és tánc-

ház egyaránt megtalálható. A pünkösdi Szent Erzsébet Ünnepe az elmúlt 12 év alatt a város és a térség egyik leglátogatottabb idegenforgalmi rendezvényévé nőtte ki magát.

A július eleje páros és páratlan éveit más-más programot kínálnak a látogatóknak. 2006. július 1-4 között kerül megrendezésre immár tizenkettedik alkalommal a „Zsákomban a bábom” Nemzetközi Bábfesztivál, mely az elmúlt évek során a világ kamarabábozásainak elismert, nagy szakmai találkozója nőtte ki magát. A kilencvenes évek első feléig országos szintű rendezvényre az elmúlt évek során nemcsak Európa, de valamennyi földész országából, így Brazíliából, Ausztráliából, Japánból, Izraelből, Oroszországból és Európa számos országából érkeztek vendégek. Az immár hagyományosan nagy sikerű bábfesztiválok kapcsán Sárospatak és A Művelődés Háza neve egyaránt jól cseng sok-sok bábozó fülében a földkerekség számos helyén. A fesztivál résztvevői négy napra nemcsak az intézményt „foglalják el”, hanem a város utcáit, tereit is „belakják”, megteremtve ezzel a fesztiváli hangulatot az egész városban.

Páratlan években, ugyanebben az időszakban, pontosabban július első hosszú hétvégéjén a „Műszak Dicsérete” Művészeti Fesztivál programjain szórakozhatnak az érdeklődők. Az immár szintén hagyományosan A Művelődés Háza előtti parkban megrendezésre kerülő háromnapos programsorozatnak része az Ízek Fesztiválja is, ami a színvonalas kulturális rendezvények mellett, pl. térszínházi előadások, világzenei koncertek, testvérvárosi bemutatkozások, stb. lehetőséget nyújt nemcsak a zempléni térség hagyományos ételeinek és a hegyaljai borok megismerésére, de más tájak, népek gasztronómiai különlegességeivel való barátkozásra is.

Nem hiányzik a gasztronómia a szintén hagyományossá vált Csűrifestivál programjából sem, amit A Művelődés Háza által üzemeltetett hangulatos Kispataki Alkotóház udvarán, s az udvaron felépített csűrben rendez, most már évről-évre az intézmény. Az egy délutánt és estét kitöltő program a helyhez illően természetesen a népi mesterségek bemutatóiból, népi játszóházból, népzenei és néptáncbemutatóiból, valamint táncból és mesemondásból áll össze. Mindezeket igen jól kiegészítik a Bodrogköz és Hegyalja hagyományos ízeinek bemutatói, melyek során az egyre népesebb közönség megismerkedhet a puliszka különböző ízesítési lehetőségeivel, a tócsnival és egyéb, az elődök által rendszeresen fogyasztott ételekkel. Természetesen a Hegyalján immár 800 éve honos szőlő leve sem hiányozhat a kínálatból, más egyéb itókák mellett.

Tíz éve már, hogy a júliusi kulturális rendezvényeket a hónap utolsó hétvégéjén a Bodrog partján, a Rákóczi-vár alatt, az ún. Vízikapunál, a Sárospataki Dixieland és Blues Fesztivál zárja. Az elmúlt évek során a fesztiválon a dixieland és blues műfajának hazai kiválóságai mellett sok külföldi előadó is bemutatkozott, igen nagy sikerrel. Vissza-visszatérő résztvevői a rendezvénynek a Benkő-, a Molnár Dixieland Band, állandó résztvevő kezdetektől a Hot Jazz Band, mint zenei házigazdája a fesztiválnak, de az elmúlt évek során megfordult itt Joe Murányi, Big Daddy Wilson, Allan Vaché (mindhárman az USA jazz életének képviselőiként), Jörg Hegemann (Németország), és sok más kiváló együttes és szólólista. A Sárospataki Dixieland és Blues Fesztivál a neves előadónak köszönhetően és a pártját ritkítóan szép és hangulatos környezet folytán a város egyik legkedveltebb nyári szabadtéri programjává nőtte ki magát.

1992-től minden év augusztus közepén kerül megrendezésre Sárospatakon, és még mintegy 25-30 településen a 2004-ig Zempléni Művészeti Napok néven futó, majd 2004-től Zempléni Fesztivál elnevezésű, nemzetközi színvonalú, alapvetően komolyzenei, de a társ művészeteket is felvonultató művészeti fesztivál. A Liszt Ferenc Kamarazenekar, ezen belül is Rolla János koncertmester nevéhez kapcsolódó rendezvénysorozat, az évek során az ország egyik legrangosabb fesztiváljává nőtte ki magát. Nem utolsó sorban az ő személyének köszönhető, hogy az elmúlt 14 év során sok nagy, nemzetközi hírű előadóművész, illetve együttes fordult meg Zemplénben és Sárospatakon. Néhány név a teljesség igénye nélkül: Valery Afanassiev, Bashmet Yuri, Frankl Péter, Hamari Júlia, Anatolij Fokanov, Izaki Masahiro, Laredo Trió, Kocsis Zoltán, Starker János, Tokody Ilona, Cantemus Gyermekekórus, Starker János, stb. Hosszan lehetne még sorolni a neveket, azonban fontos még megemlíteni, hogy az utóbbi években az opera és a balett egyaránt szerephez jutott a fesztiválok programjában. Elég utalni a – helyszínváltozás ellenére is – nagy sikerű Carmen, vagy éppen a Kékszakállú herceg vára előadásaira. A fesztivál iránt érdeklődők az esti előadások mellett nappal a térség történelmi nevezetességeivel – Sárospatak, Sátoraljaújhely, Szerencs, Tokaj –, a kiránduló koncertek hangulatos programjain keresztül a kistéleplések vendégszeretetével, valamint neves képzőművészek tárlataival ismerkedhettek.

A nyári szabadtéri rendezvények sorát a 2005-ben intézményünk által már hatodik alkalommal megrendezett Sárospataki Bornapok kétnapos programja zárja. A hegyaljai borok versenytől a szüreti felvonuláson keresztül, a vidám szabadtéri előadásokig minden jelen van a két nap során. Természetes, hogy az érdeklődők nem nélkülözik a jó hegyaljai borokat sem, amihez megfelelő, a bor fogyasztását megalapozó ételkínálat is társul.

A hangulatos nyári szabadtéri rendezvények sora tehát a szeptember végi Bornapokkal zárul, s ezt követően intézményünkben az őszi-téli időszakra a színházi előadások, pódiumműsorok és egyéb rendezvények mellett a kiscsoportos tevékenység – amatőr művészeti csoportok, alkotó művelődési közösségek, klubok –, a közösségfejlesztés kerül előtérbe.

Amatőr művészeti csoportok

Az 1954-ben alakult Bodrog Néptáncgyűttes, megyénk egyik legrégebben működő néptánccsoportja. Az együttes számos kitüntetést kapott. Kétszeres Kiváló Együttes, megyei Alkotói Díjas, és Miniszteri Kitüntető Oklevéllel rendelkező művészeti csoport. Számos fesztiválsikere közül kiemelkedik a Szolnoki Fesztivál nívódíja, és 2005-ben a Büyükcekece-i C.I.O.F.F. fesztivál IV. helyezését jelentő különdíja. Az elmúlt fél évszázad során a rengeteg hazai fellépés mellett Európa szinte valamennyi országában bemutatkozott az együttes, de megjárta Amerikát (USA), Egyiptomot (Afrika) és Ázsiát egyaránt. A csoport az évi több mint ötven fellépésével igen széles körű kapcsolatrendszerre tett szert, s igen jó hírvívője a fenntartott intézménynek és a városnak egyaránt. Működése során „arany II.” minősítést, az új minősítési rendszerben „minősült”, és „kiválóan minősült” kategóriát ért el. Műsorukon a kismagyarországi tájegységek mellett a Felvidék és Erdély tájegységeinek táncanyagaiból készült koreográfiák is szerepelnek. A Bodrog Néptáncgyűttes utánpótlás csoportjaival együtt mintegy 150 fős, s állandó kísérő zenekara több mint egy évti-

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

zedé a Szeredás Zenekar. Az együttes vezetője Darnos István, művészeti munkatársak Darnos Éva és Sajószegi Gábor.

A Művelődés Háza Kamarakórusa 1968-ban alakult, s azóta folyamatosan jelen van a térség, a megye és az ország kórusmozgalmában. A kórus rendszeres résztvevője a városi rendezvényeknek, de az elmúlt közel 35 év alatt elvitte, s bemutatta a kórusirodalom remekeit Zemplén és a Bodrogtörz legkisebb falvaiba is, olyan helyekre, ahol korábban még az ott lakóknak hasonló élményben nem volt részük. Ez a kulturális missziós tevékenység folyamatosan végigkísérte az együttes több mint 30 éves tevékenységét. Mindezek mellett jutott idő és energia hazai és nemzetközi kapcsolatteremtésre is, így Szentés, Szeged, Kosd, Szombathely kórusai mellett Kassa (Szlovákia), Szentegyháza, Sepsiszentgyörgy (Erdély) Monfalcone, Zafferana de Etnea, Nuoró (Olaszország), Weimar, Soest (Németország) Hoofddorp (Hollandia), Hameenlinna (Finnország) városok egy-egy kórusával is baráti kapcsolatot épített ki az együttes, ami természetesen kölcsönös látogatásokat és közös hangversenyeket is jelent. A kórus 2003-ban Kamarakórus kategóriában „Fesztiválkórus” minősítést kapott. Az együttest alapítása óta Csehi Ferenc karnagy úr vezeti.

A 8Kor Zenés Színház megalakulásakor arra vállalkozott, hogy egyrészt a nagyobb állami, nemzeti ünnepeken, egyéb kiemelt alkalmakon a repertoárjukon lévő zenei, irodalmi anyagokból igényes műsorszámokkal szolgáljanak a lakosságnak, másrészt (választott nevékhöz híven) egész estét is betöltő színházi produkciókat (musicaleket, rockoperákat) mutassanak be – igényes kivitelezésben.

Hagyományaikhoz tartozik még, hogy 1990-óta a magyar-magyar kapcsolatokat ápolandó az erdélyi Segesvár-Fehéregyháza, illetve Koltó Petőfi-ünnepségeinek, továbbá a felvidéki települések ünnepi eseményeinek is rendszeres résztvevői.

A honfoglalás 1100. évfordulója tiszteletére 1996-ban (más amatőr művészeti csoportokkal összefogva) megszületett az együttes első nagyszabású színházi produkciója, a történelmünket a honfoglalástól napjainkig felidéző *Itt élmed, halnod kell* c. zenés, táncos színpadi játék. A produkció sikerét mutatja, hogy csak itthon legalább 3000 nézője volt.

1998. március 15-én, az 1848-as forradalom 150. évfordulóján a Kormorán együttes és Páskándi Géza művét, *A költő viszatér* című rockoperát mutatták be – hasonló sikerrel.

2000 tavaszán, Dés László-Nemes István: *Valahol Európában* című musicalje került színpadra, mely darab több mint 12 előadást ért meg. A siker a korábbiakhoz hasonló volt.

2003. augusztus 20-án Sárospatak lakossága, a nemzeti ünnep alkalmából a várárokban egy nagyszabású, *István, a király* előadásnak örülhetett. A több mint 4000 ember előtt bemutatásra kerülő darab teljes egészében élő előadás volt. Az együttes munkáját 2004-ben bekövetkezett haláláig Pécsvárad Botond irányította.

Alkotó művelődési közösségek:

Az 1996-ban alakult Kézműves kör sokrétű kézműves tevékenységet végez. Manuális tevékenysége mellett gondot fordít az elméleti, szakmai tudás bővítésére is. Többen végeztek különböző szaktanfolyamot, így aktív, szakavatott irányítói, résztvevői a játszóházi foglalkozásoknak, táborkoknak, kézműves bemutatóknak.

Munkáikból több alkalommal rendeztek kiállítást itthon és vidéken egyaránt.

A Díszítőművészeti kör 1974-ben kezdte el működését 70 fővel. Helyi és távolabbi vidékek motívumait kezdték vászonra vinni. Mára pályázatok, elismerések sokaságát tudhatják magukénak, melyek szakmai hozzáértésükről adnak bizonyosságot.

2000-ben munkáikkal eljutottak a „Kultúrával a Nyugat kapujában” millenniumi rendezvénysorozat országos kiállítására.

Kiállításuk alkalmával zsűriztették munkáikat, ahol több alkotás „A” és „B” kategóriás lett.

Munkáikkal eljutottak országos kiállításra, a Néprajzi Múzeumba is.

A Rajztanárok Zempléni Alkotóköre szakmai munkáját Sárospatakon A Művelődés Házában immár 1976-tól folyamatosan végzi. A kör tagjai az iskolai év folyamán szeptembertől-júniusig minden második pénteken egész napos köri foglalkozás keretében találkoznak.

A csoport szakmai tevékenységét Goda Gertrúd művészettörténész irányítja, aki a miskolci Hermann Ottó Múzeum munkatársa. Az alkotóközösség kiterjedt kapcsolatrendszere folyamatosan bővül, hisz újabb és újabb téripartokon mutatkoznak be, nemcsak a megyében de az ország különböző részein, sőt a határokon túl is. 2005-ben kassai képzőművészekkel valószínűsített meg egy cserekiállítását.

A Foltos Pille Foltvarró kör 2004. májusában alakult, vezetője Bogdán Erzsébet, tagja a Magyar Foltvarró Céhnek. A 16 fős kör minden pénteken 15-18 óra között tartja foglalkozásait A Művelődés Házában. Rendszeres résztvevői az Észak-magyarországi Régiós Találkozóknak, mely sokat segít a fejlődésükben. 2004. októberében kiállításra mutatkoztak be Sárospatakon, vendégeik voltak Miskolc Foltvarró körei. 2005. július-augusztus hónapban a sátorlajújhelyi Foltvarró kör vendégeként állították ki munkáikat. Játszóházi foglalkozásokon a fiatalok szívesen próbálják ki a különböző technikai lehetőségeket.

Klubok

A Nyugdíjas klub még a 80-as évek elején alakult, s bár a lelkes alapító Gonda Sándor már sok éve nincs közöttünk, mindig volt és van ma is kiváló utódja, aki a lelkes, mintegy százfős csoportot összefogja, s gazdag kulturális és ismeretterjesztő programokkal segíti az idősek szabadidejének hasznos eltöltését. Az évek alatt igazi közösséggé formálódott tagság nagy előszeretettel járja a Zemplén, de a távolabbi vidékek tájait is. A nyári programok elsősorban kirándulással a szabadban zajlanak, a téli időszak pedig a ház falai között telik.

Francia klubunk még a kilencvenes évek elején egy alapfokú francia nyelvtanfolyamon részt vett csoport tagjainak kezdeményezésére jött létre. A társaság azóta minden második kedden rendületlenül összejön, s ismerkedik a francia nyelvvel, kultúrával. Mindig vendégei és házigazdái is kicsit a Magyarországon már hagyományos Francia Filmhét eseményeinek, ehhez kapcsolódva olykor-olykor kis partit is rendeznek az ideérkező vendégek és a városban élő és dolgozó francia anyanyelvű lakosok számára. Természetesen közülnék majd mindenki megjárta már Franciaországot, s egy-egy ilyen út után nem maradnak el az ilyenkor szokásos élménybeszámolók sem.

„Kattints rá, Nagyi” klub

A Művelődés Házában 2003. decemberében hirdettük meg először a „Kattints rá, Nagyi” elnevezésű, az idősek internet használatát elősegítő képzési programot. A tanfolyam beindításához kiváló alapot, partnert jelentett a Sárospatakon már évtizedek óta nagyon jól működő Nyugdíjas klub majd 100 fős tag-

sága. A várakozásainkat messze felülmúlta a hiánypótlás igényével létrejött tanfolyam iránti érdeklődés. Az azóta eltelt időben összesen 88 hallgató tanulta az internet használat alapjait. A tanfolyam után egy klub alakult, amelynek tagjai hetente két alkalommal összegyűlnek felfrissíteni és bővíteni már megszerzett tudásukat.

MATISZLOVICSNÉ HORVÁTH ÉVA

ÚT A GRASSALKOVICH MŰVELŐDÉSI KÖZPONTTÓL A GRASSALKOVICH OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS ALAPÍTVÁNYIG

Közművelődési feladatellátás önkormányzati intézményi, majd civil szervezeti szinten

„Nem is oly rég a hatvani kistérség civil fórumán találkoztunk. Te azon kevesek közé tartozol, akiknek a civil szervezetekkel való együttműködés termékeny szimbiózis jelent, és nincs szakmai elfogultságod (bezárkózásod) az intézményi lét elsődlegessége terén.

Kanyarodjunk egy kicsit vissza. A Grassalkovich Művelődési Központ több lábon álló intézmény volt, a megyében példaértékű szakmaisággal és hatékonysággal. Mi indokolta a megszüntetését? Ez a döntés a „pragmatizmus-lokálpatríozizmus” tengelyre sem helyezhető...

A Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítvány elnökeként mit gondolsz arról a munkáról, amit eddig végeztél, folytatható-e ez a városban?” – tette fel a kérdést 2005 márciusában a MaiÉRTÉK című újság hasábjain Gál Sándor.

Akkor, és mai írásomban is e kérdésre keresem a választ.

Valóban több lábon állt az intézményhálózat, amelyben a Grassalkovich-kastélyban elhelyezett művelődési szinterek mellett a Moldvay Győző Galéria, az Alkotótábor és Szabadidőközpont, a Tourinform Iroda, valamint a Pályakezdők Szakiskolája tartozott. A Grassalkovich Művelődési Központ nevet a tüzeset utáni felújítást követően vette fel az intézmény. Közel 20 éven át vezettem azt, melynek a közeljövőben már 30 esztendeje, hogy a dolgozója vagyok. Fiatalon kezdtem itt pályámat. A 80-as években intézményi háttér nélkül dolgoztunk. A vandál pusztítás okozta tüzeset és a felújítás edzetté tett. A felújítást követően szakmai munkánkat új alapokra helyeztük, folyamatosan bővült tevékenységünk. A felnőttoktatás és az ifjúsági munka terén svédországi és angliai kapcsolataink révén több nemzetközi projekt megvalósításában vállaltunk szerepet.

A rendelkezésünkre bocsátott épület sajátosságaiból kovácsoltunk erényt, mivel nem rendelkezünk nagy terekkel, így az elődök, a kastély-gazda Hatvany család mecénás eszméjét vittük tovább a munkánkban.

Támogattuk a fiatal tehetségeket, segítettük létrehozni a közösségi eseményeket, művészeti esteket, figyelmünk volt a közösségek munkájára. Minderre kiválóan alkalmas volt a kastély épületszárnya.

Több lábon álló intézményt vezettem. Volt és van szakmai hitvallásom, amely a magyar kultúra értékei irányában elkötelezett, és amely megtestesült a hatvani hagyományokban.

Azonban a szakmai elismerés, vagy a gazdálkodás terén hatékonyságot biztosító társintézményi lét létrehozása, fenntartása sem jelent olyan stabilitást, amely megakadályozhatna egy – véleményem szerint – hibás festületi döntést. A következmények a kultúrában nem számszerűsíthetők.

Miért is jött létre a Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítvány (GOKA)?

Megmenteni az értékeket, melyek létrejöttek, mindazt, amit évek hosszú során felépítettünk, vezetéssel. Úgy érzem, a folyamatoknak nem szabad megszakadniuk. Ha már intézményi szinten jelentős szűkítésre került sor a közművelődési feladatellátásban (a Városi Könyvtárhoz csatolták a szűkített közművelődési területet, s a tetőtérben kaptunk elhelyezést), s az önkormányzat a helyi rendeletében megfogalmazott közművelődési feladatellátás egy jelentős szeletét megpályáztatta; miért ne vállalhatna ebben részt – a többek közt e célból is létrejött – alapítvány.

Az alapítványt egy magánszemély hozta létre, s számos művész adományaival járult hozzá a törzstőke növeléséhez.

Alapítványunk pályázatot nyújtott be az önkormányzat által közzétett felhívásra.

Egyedüli pályázóként (úgy látszik e feladatellátásra nem tolongtak még a jelentkezők) elnyertük a kötelező közművelődési feladatellátásnak egy jelentős részét.

Hogy is nézett ki ez a folyamat?

A GOKA 2004 tavaszán került bejegyzésre.

Széleskörű céljai sorában rendelkezik közművelődési feladatok ellátására való jogosultsággal.

Az alapítvány küldetésének és céljainak meghatározását a kuratórium leendő tagjainak bevonásával alakította ki az alapító.

Átfogó céljaink között fontos szerepet kapott az Unióhoz történő csatlakozás, a regionális szemléletmód.

Hosszú távú stratégiánk kidolgozásánál figyelembe vettük küldetésünket.

Küldetésünk céljaul Hatvany Lajos író gondolatait hívtuk segítségül: „A megújult nemzedék csak új műveltségen nőhet fel.”

Szervezetünk menedzsmentjének döntő szerepe van a stratégia és az irányelvek kialakításában. A kuratórium tagjait partneri együttműködés jellemzi.

Szervezetünkben a szakmai munka kapja a legnagyobb hangsúlyt. Alapítványunk társadalmi célját elsősorban a közművelődés szakmai, segítő, szolgáltató tevékenysége útján tölti be.

Kiemelkedő célunk a közművelődési tevékenység ellátása terén:

– Kulturális sokszínűség az Európai Unióban; megtartani, szinten tartani és gazdagítani kívánjuk településünk kulturális palettáját (kiemelt rendezvények, konferenciák, tanfolyamok, továbbképzések).

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

- Kiemelt célcsoportunk a gyermek- és ifjúsági korosztály, valamint az idős korúak.

- Fontos szerepet kap tevékenységünkben a felnőtt lakosság képzése, nevelése – építve azon felnőttnevelési tapasztalatomra, melyet a hosszú évek alatt szereztem, s „A felnőttnevelés fejlesztésének stratégiája a művelődési intézményekben” címmel szakmai-módszertani kiadvány formájában a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Minisztérium támogatásával megjelentettünk.

Hatvan Város Önkormányzata ez idő tájt hirdette meg a Képviselő-testület döntése alapján, s a 16/2004. (III.25.) sz. rendelete szerint egyes közművelődési feladatok közművelődési megállapodás keretében történő ellátását.

Igy vállalkoztunk a kiírt pályázat benyújtására. A pályázat kiírója pályázatában kérte a feladatellátó üzleti tervét, a közművelődési megállapodás megkötésére szóló javaslatát, s jelezte benne, hogy a tárgyi eszközök használatáért bérleti díjat kíván megállapítani.

A pályázatban az Önkormányzat megjelölte a feladatellátás helyszínét (a volt Grassalkovich Művelődési Központ 237,5 m² területű közösségi terét – a korábbi intézmény alapterületének csupán egy részét), s előírta, hogy a nyugdíjasklub számára heti 5 órában térítésmentesen kell biztosítani a foglalkozások helyszínét, továbbá havi 5 óra igénybevétel más közösségek, és évi 20 nap ingyenes használatot az Önkormányzat számára.

Pályázatunkban közművelődési megállapodás tervezetet készítettünk a kiírásnak megfelelően a közművelődési feladatok ellátására, s benyújtottuk üzleti tervünket.

A pénzügyi kondíciók mellett szakmai programtervet állítottunk össze. Benyújtott elképzelésünk három szintű szakmai programtervet tartalmazott.

A három elképzelés a tervezett szakmai programok számában különbözött, szakmailag megtartva a Művelődési Központ hagyományait megjelölő programokat, köztük a kiemelt rendezvényeket is (Összművészeti fesztivál, Kastély Napok, Diákgála).

Az önkormányzat a közepes szintű elképzelést fogadta el, mely szerint havi átlagban három rendezvényt kell megvalósítanunk.

A kötelező közművelődési feladat ellátására az önkormányzattól évi két alkalommal, egyenlő részletben kapunk támogatást.

E támogatási összeg nem elegendő az épületrész működtetésére, szakember alkalmazására és a szolgáltatások biztosítására.

Térítésköteles szolgáltatásaink és egyéb bevételeink, pályázataink segítik elő a feladatterv megvalósítását.

A 16/2004. (III.25.) sz. közművelődési rendelet értelmében a GOKA feladatai:

1. (a helyi rendelet 4.§-a szerint) elősegíteni az iskolarendszeren kívüli, öntevékeny, önképző, szakképző tanfolyamok, életminőséget és életésélyt javító tanulási-felnőttoktatási lehetőségek, népfőiskolák megteremtését, működtetését,

2. (5.§) elősegíteni a település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárását, megismertetését, a helyi művelődési szokások gondozását, gazdagítását;

3. (6.§) elősegíteni az egyetemes, a nemzeti, a helyi és a kisebbségi kultúra értékeinek megismertetését, az ünnepek kultúrájának gondozását;

4. (7.§) elősegíteni az ismeretterjesztő, az amatőr alkotó, művelődő közösségek tevékenységét.

Az alapítvány a helyi rendeletben meghatározott, a közművelődési megállapodásban rögzített tevékenységtípusokat az önkormányzat finanszírozásának mértékében látja el az évente benyújtott, s jóváhagyott programterv alapján.

Ízelítő tevékenységünkéből:

- A Szabadművelődési Alapítvány támogatásával „Természeti és Kulturális Örökségünk” címmel kiállítást szerveztünk a térség alkotóművészeinek munkáiból.

- Az alapítvány 1 éves születésnapján együttműködési megállapodást kötöttünk a jászfenyészarui Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társasággal, s kiállítás nyílt a település életéről a Duflex Fotográfiai Stúdió szemével.

Ezen alkalomból Alapítványunk sajtótájékoztató keretében mutatta be tevékenységét intézményi kommunikátor jelöltünk prezentációjával.

- A nyár folyamán Népek játéka játszóházat szerveztünk két turnusban. Az óvónői és népi kisjátékmester játszóház vezetőnk bemutató foglalkozást tartott a hollandiai testvérvárosunk Maassluis óvónői számára.

Ezen a napon volt vendégünk még Czibolya Erzsébet szájjal festő művész, aki a helyszínen készítette el festményét, s mesélt a gyermekeknek és az óvónőknek alkotói tevékenységéről.

- Az esélyegyenlőség elősegítése érdekében otthont adtunk a jeltolmács tanfolyamnak, a napokban tettek sikeres középszintű vizsgát a résztvevők.

- Alapítványunk működési helyén tartja foglalkozásait – együttműködési megállapodás keretében – a Városi Diákliga Egyesület (a VÁDLI), a Naplemente Nyugdíjasklub, az Életreform Egyesület, a Színes Alapítvány rajzszakköre, a Helytörténeti szakkör, s a Grassalkovich Énekegyüttes – akik a közelmúltban több lépcsőt átugorva fesztiválkörös minősítést szereztek.

- A Grassalkovich-kastély külső felújításának keretében a kastély-korzó projekt részeként turisztikai térinformatikai rendszer és teleház kerül kialakításra alapítványunk területén, s működtetésével a GOKA-t bízza meg az önkormányzat.

- Legfrissebb eredményünk, hogy pályázatot nyertünk az Önkormányzattal közösen az ifjúsági információs és tanácsadó iroda kialakítására és működtetésére, s az átszervezés miatt megtorpanó Ifjúsági Centrum projekt – melyet modell kísérletként a Magyar Művelődési Intézet segítségével indítottunk útjára – tovább folytatódhat.

Összegezve: a Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítvány a nehézségek ellenére képes volt megtartani és tovább vinni – a korábban a Grassalkovich Művelődési Központ kereteiben létrejövő és megőrzött – kulturális értékeket és helyi hagyományokat.

Meggyőződésem, tovább fog erősödni alapítványunk, hiszen tevékenységét pályázatok segítségével tovább bővíti, s szoros együttműködést alakított ki több, a kultúra iránt elkötelezett civil közösséggel.

A 2006 elejétől induló teleházban civil sarok kerül kialakításra, ahol a civil szervezeteket érintő kiadványok megtalálhatóak lesznek. Működik majd az 1 perces pályázatfigyelő, ahol gyorsan szerezhetnek aktuális információt a pályázati lehetőségekről, pályázati tanácsadást is végzünk.

ja, támogatói, kuratóriumának tagjai és alkalmazottai felkészültek, és képesek ebben az 5 évre szóló közművelődési feladatellátási szerződéses kapcsolatban a folyamatosságot biztosítani és minőséget teremteni, mert Közösséggé csak a közös dolgok élménye, a hagyományok megélése tehet.

Meggyőződésem, hogy erősödniük kell a civil szervezeteknek, mert az emberekben él az igény a közösségi értékek iránt.

Szövetkezni kell a civileknek, s ebben legfőképp az intézmények segíthetik a szervezeteket.

A Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítvány alapító-

PROTOVINNÉ ZSILINSZKY ERZSÉBET

A KÖZHASZNÚ TÁRSASÁGOK HELYZETE ÉS SZEREPE EGER KÖZMŰVELŐDÉSI TAPASZTALATAI ALAPJÁN

A téma aktualitása

Az uniós jogi szabályozás okán napirendre került a közhasznú társaságok helyzete, ezért elkészült az a törvényjavaslat (a gazdasági társaságokról szóló törvény módosítása), amely 2007. július 1-jétől tisztázni kívánja a közhasznú társaságok jogi státuszát.

Az új módosítás indoklása meghivatkozta azt az anomáliát, amely számos problémát vetett fel ezek működtetésével kapcsolatban.

Az indoklás szerint „A társaság közhasznú jellegét ... az adja meg, hogy közhasznú (a társadalom közös szükségleteinek ki-elégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló) tevékenységet rendszeresen végez. A kht. tizletszerű gazdasági tevékenységet a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében folytathat; a társaság tevékenységéből származó nyereség nem osztható fel a tagok között.” A közhasznú szervezetekről szóló törvény ugyanakkor hasonló fogalomhasználattal, de eltérő tartalommal határozza meg a közhasznúságot.

A két törvényi szabályozás eltérő értelmezéséből adódóan jelenleg fenntartói hozzáállás kérdése, hogy mennyiben a közhasznúság, a nonprofit jelleg a domináns, vagy a számszerűsíthető gazdasági tevékenység a hangsúlyos.

Különösen nagy dilemmát jelent ez a kulturális kht-k területén, ugyanis a kultúra-közművelődés – természetéből adódóan – elsősorban a nonprofit szektorhoz kötődik. A kicsit vizsgálatnak tekinthető helyzet kezelésére az új gt. megszüntetné a közhasznú társaságot, mint jogi személyt, és bevezetné a „nonprofit gazdasági társaság”-i formát. Az elképzelések szerint tehát az ágazatban jelenleg kht-ként működő szervezetek nonprofit korlátolt felelősségű társaságként (vagy más nonprofit gt-ként) működhetnének tovább.

A kht-k életre hívása

A kht-k megalakulása az ágazatban a '90-es évek közepére tehető, és elsősorban a gazdaságossági és szakmai megújító törekvésekkel hozható összefüggésbe. A szakmai emlékezet a téma kapcsán felidéz azokat a mamut intézményeket, amelyek főként mint megyei művelődési központok funkcionáltak és elsőként kezdtek bekapcsolódni a kulturális turizmusba. Az elsősorban nagy fesztiválok szervezését magukra vállaló intézmények jelentős bevételeket, eredményeket tudtak felmutatni, amellyel arra ösztönözték a fenntartókat, hogy mérlegeljék az intézmények vállalkozói lehetőségeit az önkormányzati támogatás csökkentésével párhuzamban.

A vállalkozás irányába történő elmozdulás tehát részint az önkormányzati terhek csökkentésének lehetőségét hordozta, másrészt összecsengett a szakmai innovációs törekvésekkel. A

'90-es évek közepén érzékelhető volt, hogy szükséges a szakmának új utakat keresni, a hagyományos hierarchikus intézményrendszert nyitni egy, a környezet elvárásaira rugalmasabban reagáló struktúra irányába.

A változások lehetséges irányát három, szinte azonos időszakban hatályba lépő törvény adta meg: a kulturális ágazatot szabályozó szaktörvény, a közhasznú szervezetekről és a gazdasági társaságokról szóló törvény.

Az 1997. évi CXL. törvény a települési önkormányzatok kötelező feladatává tette a könyvtári és közművelődési feladatellátást, ami a kultúra szerepének elismertetését rendeleti szintre emelte. Az önkormányzatok megalkották helyi rendeleteiket, melyben rögzítették a kulturális alapellátásra vonatkozó kötelezettségeiket. A rendeletekkel megszilárdult ugyan a közművelődési intézményrendszer, mindezzel együtt az önkormányzatok megfogalmazták, hogy az általuk finanszírozott intézmények tevékenységét, szervezeti kereteit, a szervezetek fenntartását a társadalmi, gazdasági környezet változó feltételeihez kell igazítani.

Ennek megfelelően az eltelt néhány év alatt az átalakítások jellemzően kétirányú mozgást mutattak:

- a városi intézmények egyrészt közhasznú társaságokká szerveződtek (Egerben pl. az Ifjúsági Ház később Művészetek Háza, Városi TV),
- másrészt intézményfenntartó társulásokká váltak (Egerben pl. MMK később Bartakovics Béla Művelődési Központ, Bródy Sándor Könyvtár).

Az intézmények átstrukturálásánál minden esetben a legfőbb indok a takarékosabb gazdálkodás, ill. a megyével közös teherviselés volt.

A kht-k működtetésével kapcsolatos kezdeti „hurrá optimizmus” az átalakítást követő néhány év elteltével alább hagyott. Hosszú ideig pozitív és követendő példaként hallhatott a szakma a tatabányai művelődési központ kht-s tevékenységéről, majd a fenntartás tipikusnak mondható nehézségei ott is jelentkeztek. Az elképzelés ugyanis, hogy a közművelődésben megjelenő kht-k a korábbi évtizedekből átöröklött tárgyi-technikai-műszaki-környezeti feltételek közepette fognak nagyívű gazdálkodást produkálni, illúzióknak bizonyult.

A működtetés/működés tapasztalatai

A kht-s forma létrehozásának közvetlen jogi előzménye tehát nem volt, a költségvetési támogatást meghaladó bevétel elérése számított a legfőbb érvnek a formai váltás bekövetkeztében.

A kht-k jogállásában a működést alapvetően meghatározó szaktörvények mellett jelentős változást hozott az 1997. évi

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről, amely lehetővé tette a **kiemelkedően közhasznú szervezetté** történő minősítést. A jogi státusznak történő megfelelés feltételei (II.5.§./a/b):

– „Közhasznú tevékenysége során olyan közfeladatot lát el, amelyről törvény vagy törvény felhatalmazása alapján más jogszabály rendelkezése szerint valamely állami szervnek, vagy helyi önkormányzatnak kell gondoskodnia, továbbá

– a közhasznú társaságok tevékenységében és gazdálkodásában elsődleges szempontként kell érvényesíteni a **kiemelkedően közhasznú státusznak történő megfelelést.**

A törvény megjelenésekor kecsegtetett néhány előnnyel, elsősorban a gazdálkodás, az adományok fogadása tekintetében, de valódi hozama nem volt a közhasznú státusznak.

Sőt a pályázati rendszer kezdetben inkább a társasági létet tekintette elsődlegesnek a közhasznú státusszal szemben, ezért a kht-s pályázóknak jó ideig kellett magyarázkodniuk, mire befogadták pályázataikat a nonprofit szektorban.

Az új formában történő működtetés tapasztalatait csak néhány év elteltével lehetett elemezni. Mára már látható, hogy a társaságok többsége alulfinanszírozott, a **folyamatos feladathívulást** nem követi a terheléssel arányos támogatás növekedés, ezért a társaságok többsége működési zavarokkal küzd. Az önkormányzati támogatás szinten tartása és a bevétel-növelési kényszer a legtöbb társaságban irracionális helyzetet teremt, amely alapjaiban kérdőjelezi meg a nonprofit szolgáltató szerepet.

A bevétel-növelési kötelezettség teljesítésének szinte mindenütt hasonló korlátai vannak:

– a kulturális kht-k üzleti lehetőségei között minimális mozgásteret biztosít a vagyonnal történő gazdálkodás, ugyanis az alapfeladatok teljesítése ugyanazzal az eszközparkkal és infrastruktúrával történik, amelyből a többletbevételek származhatnak (helyiségek, eszközök),

– szabad kapacitás módjával áll rendelkezésre (nem jellemző vendéglátóegységek működtetése, kereskedelmi szálláshelyeket közvetítése, nem áll rendelkezésre csak kölcsönzésre szánt technikai eszközpark, stb.).

Az igény, amely önkormányzati oldalról az évről évre egyre magasabb bevétel elérését célozza, nem számol azzal, hogy a kht-k jelenlegi infrastruktúrája, az üzleti szféra irányába mutató szolgáltatásai (jellemező módon) nem versenyképesek. A piac részéről jelentkező igények a jelenleg általánosnak mondható környezeti feltételek között (helyiségek felszereltsége, állapota, eszközpark állaga) nem teljesíthetők maradéktalanul.

A működés problémáit tehát elsősorban a fenntartók részéről megfogalmazódó reális elvárásokkal lehetne kezelni, amelynek kiinduló pontja, hogy az önkormányzati feladatokat ellátó, **kiemelkedően közhasznú tevékenységet végző szervezetek alaptevékenységét meg kell finanszírozni.** A kht-k üzletszerű tevékenységből származó többletbevételei a szakmai színvonal növelését és az infrastruktúra fejlesztését, egyedi kulturális kínálat kialakításának lehetőségét biztosíthatják.

A működési zavarokkal kapcsolatos végső következtetés viszszavezet a kiinduló ponthoz: a fentiek alapján megállapítható, hogy a működési zavarok eredője a társaságok tisztázatlan jogi státusza és ezek zavaros értelmezése. A kht-k ugyanis formailag

korlátolt felelősségű társaságként működnek, azaz gazdasági társaságot szimulálnak, tartalmilag, a tulajdonosi feladatokból adódóan azonban a közművelődési kht-k nonprofit szervezetek, amelyeknek alaptevékenységét meg kellene finanszírozni.

Az új törvény bevezetéséig a további működést illetően néhány alapvető megoldás kínálkozik a működési zavarok kiküszöbölésére:

– A tényleges lehetőségekre alapozott, jól kidolgozott közhasznú megállapodást kell kötni a társaságoknak az önkormányzatokkal, amelyben pontosan meg kell határozni a tulajdonos önkormányzatok elvárásait és a teljesítéshez biztosítható pénzügyi, tárgyi és szervezeti feltételeket.

– Indokolt, hogy a társaságok éves üzleti terve összhangban legyen a település más kulturális feladatokat ellátó intézményeinek munkatervével.

– A társaságokban is pontosan meg kell fogalmazni az alkalmazottak iránti teljesítmény elvárásokat.

A hatékonyabb gazdálkodás érdekében

– nagyobb hangsúlyt kell fordítani a marketingre, ezen belül meg kell találni az értékesítés új formáit,

– a nonprofit szektorhoz igazodó érték-ár egyensúllyal növelni kell az alaptevékenység bevételeit,

– hosszú távra kidolgozott szakmai koncepciókat kell készíteni és (részprojektekkel, projekt tervek elkészítésével) részt kell venni uniós pályázatokon,

– kooperálni kell más ágazatokkal (idegenforgalom, oktatás, területfejlesztés stb.).

A kht-k, mint a PCM gyakorlat követői

Felvetődhet a kérdés, hogy miért ítéli a szakma és a kht-kban tevékenykedők önmaguk is – a problémák ellenére – hatékonyabbnak ezt a szervezeti formát, mint a költségvetési intézményi kereteket?

A legmeggyőzőbb érv, hogy a kht-s szervezeti keretek teret engednek a **kreativitásnak**, a **szabadabb gazdálkodásnak**, mindezzel együtt az **innovációnak**. Nem véletlen tehát, hogy a kht-s szakemberek már évekkel ezelőtt magukénak vallották azt az uniós értékrendet, amit a menedzser kultúra takar. A PCM, azaz projekt-ciklus menedzsment (menedzser kultúra) egy uniós értékvilágot szimbolizál, amelyben a **fejlesztés és a haszon** a kulcsszavak. Ez az elsősorban területfejlesztéshez köthető, racionális tervezési és értékelési technikákat alkalmazó gyakorlat kicsit távolabb áll a hazai tradicionális világréptől, amely a kulturális, tudományos, művelődési tevékenységek meghatározottságát hangsúlyozza (KTM), és egy klasszikus értelmiségi mentalitást követ. A KTM-ben, az értelmiségi kultúrában az **alkotás** és az **öncél** a domináns.

A két értékvilág jellemzői, az azt követők magatartásformái legtisztábban a közhasznú társaságok ill. a költségvetési intézmények szervezeti keretei között mutathatók be jelenleg.

Az NKÖM Közművelődési Főosztálya és a szakma is nagy kihívás előtt áll, amikor próbálja megtalálni a két értékrend és szemléletmód közötti dimenziót, a közös nyelvet, amely hozzásegítheti az ágazatot a hosszú távú fejlődéshez.

A szakmai vitákhoz, a közművelődés megújításához minden kolléga számára nagy bátorságot kívánok.

GÁL SÁNDOR

NONPROFIT? ÖNKORMÁNYZATI? ÜZLETI?

„Összevetésükkel nem érveket, gondolatokat kívántam megfogalmazni”

Olykor már megérint az elmúlás, hessegetem a kétség agyamban köröző képeit. Nem sorsom, hivatásunk jövője ébrenszegtető aggodó gondolataimat. A népművelés felett eljárt az idő? Nem ily sekély örökségünk. Rendszerváltást előkészítő szerepünk elvitathatatlan. Nélkülünk nem így történt volna. Sokan, sok helyen a leghaladóbb gondolatok házigazdái, a remény ébren tartói voltak. Ugyanakkor a sebességváltásról szívesen folytatnék elme-zengető eszmecsereket.

Kijelentéseimnek magyarázó tartalmat adhat életpályám. Különböző – nagy, közepes és kicsi, községi, városi és megyei hatókörű, egyszemélyes és strukturált – intézményekben szereztem tapasztalatot. A rendszerváltás előtt vállalati tulajdonú, közös fenntartású intézményt vezettem. Ma egyházi tulajdonú, közös fenntartású, önkormányzati intézményben dolgozom.

A kulturális célú közhasznú társaságok egri országos tanácskozásának friss élményei, adatai az agyamban. Talán ez utóbbi élmény sarkallt arra, hogy írjak a nonprofit szervezet által működtetett intézményeknél szerzett tapasztalataimról. Pontosabban egyesületek, alapítványok (továbbiakban: civilek) által fenntartott/működtetett intézményeknek a közművelődési feladatellátásban, szerződéses formában vállalt/betöltött szerepéről.

Bevallom, mindenféle elvárás nélkül néztem körül a civil házak táján, mert tisztában vagyok azzal, hogy hagyományai ellenére ez a fenntartói/működtetői forma napjainkban mellőzött, de fogalmazhatok úgy is, hogy elfelejtődött. Ennek egyik oka, hogy a rendszerváltást követően a korábbi egyleti tulajdonosok nem kapták vissza ingatlanjaikat. Több helyen azért, mert már jogutód sem létezett, de sok esetben ügyes politikai lobbij játszottá át a közvagyonot „megbízhatóbb kezekbe”.

Volt több olyan egyesület is (országos és helyi), amely visszszakapta nagy múltú ingatlanát. A menedzsment (!) hagyománytisztelője viszont csupán a gazdag egyleti vagyon feléléseig tartott. Volt olyan kisteleptülés is, ahol a testületől bizalmat kapott – önállóságát féltő, a partnerség tartalmát félreértelmező – egyesület a függetlenség hamis mítoszával döntötte össze az éppen épülő, új típusú intézményműködtető formát. Ezek az okok negatív hatásukban nem maradnak el az elsőtől.

Az Ózdi Olvasó Egyletet – melynek 1984-ben centenáriumi bizottsági titkára lehettem – a rendszerváltást követően saját menedzsmentje „rabolta ki”, tette működésképtelenné. Tehette ezt a nonprofit szervezetekre vonatkozó törvény sajátos értelmezésével, a helyi önkormányzat beleszólási lehetőségének kizárásával. Múltba búsongóként kérdezem magamtól is: hol van már az a tudás, felelősség és felelősség, amely több mint száz egyletnek otthont adó székházat működtetett úgy, hogy nem kapott állami támogatást. Máris hallom a szakmai érvekkel vitára mindig kész kollégáimat: más volt a kor, a művelődési szokások, nem volt értékválság, globalizáció, konkurencia – bla-bla-bla.

Állítom, hogy semmi nem volt más, ami hivatásunk lényegét érinti. Tény, hogy ezeknek az intézményeknek a szükségessége megkérdőjelezhetetlen volt. Valóságos közösségeik, valószínűségi tagsággal, valószínűségi tulajdonosi tudattal rendelkeztek. Hol áll az önkormányzati fenntartású intézmény, vagy az újkor

divatjaként létrehozott kht? Mindkettő ugyanazon a ponton – még mindig az önkormányzati (testületi) függőség állapotában, kevés valószínűségi tulajdonossal.

Itt kell halkán említenem, hogy hivatását ebben a közösségi térben élő, újratereztető vállalkozó-népművelő, vagy bizonyítottan működőképes, erős helyi közhasznú civil szervezet/szövetség megbízásával visszacsempészhető a házakba e korszellelem. Természetesen a mai korszellelem ellenében.

Hiszen ma a kultúra költségvetési vita a megvonások mértékéről. Kultúra, amelynek állandó kísérő minősítője a „maradványelv”, amely magyar sajátosságként túlélt a szocializmust. Az a korszellelem, amelyben a kultúra szótra ingerlő igehirdetés, amelyben az embert emberré formáló erőteret fogyasztóivá, kommerszé, fel nem lelhetővé varázsolják: a politika és a politikával szövetséges médiák. Az országos éppúgy, mint a helyi. Az a korszellelem, amelyben a művelődés házat – rideg, hivatalos kifejezéssel – közművelődési intézménynek/színteremnek titulálja a szakma, melynek bezárása, átszervezése nem nagy ügy (sem Debrecenben, sem Pétervárában). Nagy találmány viszont újbóli megnyitása, a „revitalizáció”, ezzel a kapunyitással működésképtelenségét magában hordozó épületet kap a település, amelynek nem volt ereje (közösségi ereje) megtartani azt. Nem kell hozzá jósnak lenni, elegendő egy-két sovány év a fenntartó önkormányzatnak, hogy újra zárva legyen az ajtó.

Ezzel a bevezetővel nem riasztani kívántam, csak megbarátkoztatni a reménytelenség stabil korszakával a kedves olvasót/vagy olvasó kollégát. Természetes, hogy a legteljesebb örömet jelentené számomra, ha megcáfolna a mindenkorai politikai hatalom. No, nem sorjázó frázisokkal, elegendő lenne néhány szó, amelyet végleg száműzhetne a kultúra környezetéből. Megnyugtató cáfolat jeleként értékelném az áporodott légkörü, félresiklott szakmai konferenciák eltűnését, és friss szellemi áramlatok felbukkanását is a népművelésben.

Mert korszerű, közösségépítő, forrásteremtő és értékmentő közvetítő a népművelés – legalább is ezt örököltük. Ezért, ha a népművelés intézményeinek hasznosságáról, tapasztalatairól írok, nem vizsgálhatom csupán egyiket vagy másikat. Az egyesületi, alapítványi intézmények működésének tapasztalatairól csak úgy fogalmazhatok meg értelmezhető gondolatokat, ha viszonyításra alkalmas közegben teszem. Feltétlenül utalnom kell a számában is kevés ilyen típusú intézményre, szubjektív okként az országos reprezentatív vizsgálat és modellértékű tapasztalat hiányára. Ugyanakkor azt sem tehetem meg, hogy a nonprofit működtetésű intézmények tapasztalata ürügyén ne szőjem frásomban a kulturális közhasznú társaságok (továbbiakban: kht) országos konferenciáján hallottakat. Köztudott, hogy az intézményt működtető kulturális kht ugyanabba a nonprofit kategóriába tartozik, mint az egyesületi vagy alapítványi intézmény. Mindezekre tekintettel az önkormányzati intézményt választom viszonyító háttérformaként, amely stabil, ugyanakkor nem versenyképes, bürokratikus és kényelmes, de nem hatékony, és egyébként önkormányzati.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

Az Európai Unióban kultúra és oktatásügyben a nemzeti sajátosságok, értékek tiszteletben tartása elvi alap. Az unióban nem egyedülálló – de a közművelődés területén sajátos – kulturális intézményhálózati örökséggel rendelkezünk. Miként használjuk ezt a magyar kultúra megtartására, fejlesztésére, a nemzeti identitás korszerűségének védelmére, építésére? Ebben jelentős szerepet tölthetnek be a közművelődési intézmények. Ezért nem mindegy, hogy a jövőn gondolkodva miként keressük, és megtaláljuk-e az intézményfejlesztés terén sajátos értékeinket felhasználó, legcélravezetőbb utat? Milyen intézménytípus vagy konstrukció felel meg az unióban a forrásteremtő és partnert találó gyakorlatnak, melyik magyar (és nem adaptált) intézményi működési modell lehet sikeresebb legújabb kori nagyházainkban? Ezekre a kérdésekre a népművelő szakmának kell elméleti, szakmai és gyakorlati választ találni.

A közművelődési feladatellátást szaktörvény, megyei és helyi rendeletek szabályozzák. Ez ad létjogosultságot a színtérnek – működési formától függetlenül. Fogalmazhatok úgy, hogy ebben nem állunk rosszul, mégsem állunk jól. Mert igaz az, hogy írott malaszt marad a kultúra védelme, fejlesztése városon és falun, ha nincs távlat, nincs közösség és a közösségnek ereje, amely erre szorítaná a hatalom képviselőit. Akik egyébként jó és rossz emberek, műveltek meg műveletlenek, ahogy az emberek között kialakult e néhány tízezer év alatt. De a képviselői demokráciában ők az irányítók.

Napjaink közművelődési intézményeinek irányítására jellemző az önkormányzati, azaz *politikai irányítás* és – mondjuk ki – mindenhatóság. Ez a politikai alapon választott testület döntéseivel ura a helyi társadalom közösségi terének, sok helyen a művelődés/kultúra egyetlen objektumának, és ezen az a kevés (!) Közművelődési Tanács sem változtatott eddig, amelynek törvényben foglalt joga lenne... Ebben a képletben a többségében 100 % önkormányzati tulajdonként működő kht és az önkormányzati intézmény nem mutat különbséget. Ha leegyszerűsíttem, akkor ebben a képletben a jövő a régi-új típusú egyesületi, alapítványi intézményeké. Ez a forma biztosítja kizárólag a közvetlen részvételi demokrácia lehetőségét a házakat lakó, értékeit adó közösségek képviselőinek. A törvény intézményműködtetőként/fenntartóként kizárólagos jogokat biztosít számukra. A hasznosság kérdése ebben az intézménytípusban napi, gyakorlati értékelésnek van alávetve. Ez lenne a megoldás? Számomra is túl egyszerű – bár igaznak tűnik, de nem valószínű.

Közelítsünk néhány kiemelhető ponton a mindenható pénz oldaláról az intézmények hatékonyságához és stabilitásához. Míg az önkormányzati intézmény jogszabály alapján állami/önkormányzati támogatásban részesülve jut költségvetése lényeges bevételéhez, addig a kht önkormányzattal kötött megállapodásban szabályozottan jut ugyanahhoz az államtól átadott támogatáshoz. Mindkét működési forma további önkormányzati bevételhez juthat céltámogatás formájában. A garancia mindkét esetben adott, amennyire a – bevezetőben leírtakra figyelemmel – a gazdasági helyzet, politikai bölcsesség erre garanciát nyújthat. Sem a kiadás-bevétel aránya, sem a bevétel összetétele nem mutat karakteres eltérést, amennyiben egy valószínű piaci szereplőként viselkedő önkormányzati fenntartású intézményt és a nonprofit alapon működő kht gazdálkodását vizsgáljuk.

Találunk különbséget egy lényeges ponton: a kht gazdálkodási (üzleti) tevékenységet folytat, amelyben a költségvetés tervezése olyan munka, amelyhez nemcsak a menedzsmentnek fűződik érdeke. Gátolja ezt az önkormányzati intézményben egy beidegződés, amely a gazdasági/pénzügyi és a szakmai terület képviselőinek elkülönülésében, a konstruktív együttműködés hiányában mutatkozik meg. Jellemző a meglévő pénzeszköz elosztása egyik oldalon, és szembeállítás a (vállalt, vagy kapott) szakfeladat ellátási kötelezettség között keletkező szakadék folytonosságával a másik oldalon.

A civil működtetésű intézmények költségvetésében nincsenek garanciális elemek. Amennyiben közművelődési megállapodással rendelkeznek, úgy részesülhetnek az önkormányzati költségvetésből, ami elérheti akár a bevétel 40%-át is. A gazdálkodásukra mégsem jellemző a bizonytalanság, mert a szakmai munka és a pénzügyi egyensúly megtartása érdekében rugalmas gazdálkodást folytatnak, hozzáteszem nagy felelősséggel. A bevétel-kiadás aránya egyensúlyos, a pénzügyi ellenőrzés szinte folyamatos az egyesületi közgyűlés által választott felügyelő/pénzügyi bizottság részéről. Jelentős az intézmények pályázati bevétele. Gazdálkodásuk eredményességében külön szerepet kap a tagdíj, az adomány és az önkéntes munka tervezhetősége. Érdekes tapasztalatom volt, hogy nem panaszkodnak, gazdálkodnak és bíznak stabil szervezetükben. Ezen a ponton a kht és a civil intézmény hatékony gazdálkodási forma. Az önkormányzati intézményben a „nagykalap” nem csak begyűjt és letakar, de a meglévő, keletkező lyukakon el is folyhat a pénz.

A tulajdonosi szemlélet a költségvetés és gazdálkodás oldaláról – egyféléképp – már említésre került. Ebben a vonatkozásban az intézmény alkalmazottai és közösségei legérettebb formát a civil intézmény keretein belül mutatnak. Amennyiben a fenntartó és működtető is civil szervezet, nincs kétség az intézmény jövőjéről. Nem kap más funkciót átszervezés leple alatt, mert nem „fent” döntenek alapvető kérdésekben. A vezetőket a civil szervezet/szövetség közgyűlése választja, alkalmazásuk határozatlan idejű, jogszabály szerint bármikor véget vethetnek a munkaviszonynak. Viszont a közgyűlés kultúrabarát környezetet biztosít – szemben az önkormányzati közgyűlés laikus, olykor kultúraellenes attitűdjével – amelyben nincs politikai erőter. A közgyűlések közötti időszakban a választott elnökség nemcsak részt vesz a munkában, de kapcsolatai révén jelentős támogatottságot szerezhetnek az intézménynek. Ebben a légkörben szakmai munka tervezése jelentősen eltér más típusú intézményektől. Mivel a költségvetési bevételek garanciáját a szervezet gazdálkodása teremti meg, így a gazdálkodási, szakmai feladatok tervezése ugyanazon folyamat része. Ebben a folyamatban jelentős szerepet kap a szervezet/szövetség vezetőségének és az intézmény menedzsmentjének közös gondolkodása. Nem véletlen, hogy a felügyelő bizottság érdeklődését nem toakodásként vesszük, hanem a felelősség közös vállalásaként, és az esetleges korrekció elvégzéséhez szükséges szakmai segítséggént.

A fejlesztések az alapvető célok magasabb színvonalú megtartását szolgálják, nincs kényszer a folytonos megújításra. Ez a civil házat használók (egyesületi tagok, közösségek tagjai) közös és nyilvános ügye. A közösség döntése, hogy a terembérlet, szakmai szolgáltatás és vállalkozói tevékenység jellemző bevételi forrás lehet, ugyanakkor a rendezvények, közösségi progr-

nok kiadásait költségvetésükből biztosítják. Egyleti hagyományra emlékeztet az a közgyűlési döntés, amelynek értelmében a rendezvényeken az ingyenesség a tagság joga.

A tartalmi munka szerkezete nem mutat nagy különbözöséget, de találunk lényeges sajátosságokat a civil intézményeknél. Míg a kht működésének nem feltétele az önművelő, művészeti, hagyományörző, hobbi közösségek támogatása, addig civil intézmény kimondottan előtérbe helyezi ezek fenntartását. Alapításának lényegéből fakad, hogy az egyesület és a közösségek tagjainak igénye megelőzi a rendezvényszemléletet. Az emberi kapcsolatok fenntartása, a korosztályi párbeszéd megelőzi a szakmai kapcsolatok fejlesztését. Nagy értéke van a tagságnak. Nagy gond viszont az elöregedés. Ifjúságot vonzó közösséggelők is híjával vannak, mint általában a művelődési házak. A civil intézményekben a népművelői munkának az egyesületi tagság igénye szab irányt. Hangsúlyosak a közösségi élet rendezvényei (ismeretterjesztő, művészeti programok, magyarságtudatot, nemzeti összetartozást elősegítő események). A rendezvényeken túl nyitottak közösségek irányába, befogadó szellemiségűek. Sokszínű szakmai munka folyik, mégsem mutat annyi közös vonást, mint az önkormányzati intézmények esetében. Talán a közösségi hagyományokat és a hazai, külföldi kapcsolattartó, fejlesztő programokat lehet ide sorolni.

Az útkeresésben nem mellőzhető az a szakmai tudás, kapcsolati tőke, amely a kulturális területen működő civil szervezetek szövetkezésében rejlik. Nem kizárólagos út, de a Közművelődési Tanács felkínált lehetősége úgy az önkormányzati, mint a kht formában működő intézménynek segíthet a hatékonyabb érdekképviselés elérésében. Ennek fejében el kell(ene) viselni a civil kontrollt. Ez nem lehet idegen tőlünk, hiszen elsősorban a közösségeké a ház.

Az országos szakmai érdekképviselések tehetnek azért, hogy álviták helyett valós, az uniós források eléréséhez vezető utakról szülessenek – akár részletező – egy-egy megye tapasztalatát elemző dolgozatok. Nem kétséges az egeri konferencia után, hogy amíg egy kolléga úgy kezdi a mondatát, hogy az önkormányzati intézménnyel szemben miért hatékonyabb a kht-s működési forma, nem értjük egymást. Mert nem érhetünk célba, amíg úgy érzi, hogy ellensége az önkormányzati intézmény-

nyekben dolgozó népművelő. Így csak öntévesztők lehetünk mindannyian. Nem válthat ki ellenérzést a másik oldal megnyilatkozása. Nincs másik oldal, mi egy oldalon vagyunk.

Csak néhány civil intézmény munkaszervezetét, költségvetését vizsgálhattam. Összevetésükkel nem érveket, pusztán gondolatokat kívántam megfogalmazni – vélhetően az új típusú partnerség kialakítása, vagy akár egy frissítő szakmai vita (akár vitasorozat) érdekében.

Végezetül újra példa a múltból. Az idézett Ózdi Olvasó Egyesület épületében 1000 férőhelyes színházterem, a kor színvonalán álló profi színpadtechnika (esőfüggöny, süllyesztő, lengő trapéz, forgószínpad, zsinórpadlás, zenekari árok, öltözők), bál- és biliárdterem, kártyaszoba, étterem és konyha, kerthelyiség, (amelyet télen korcsolyapályává alakítottak), galéria, könyvtár és mozi működött, nem sorolom, mert mesének tűnik, pedig egykor ez volt a valóság.

Ma nincs ilyen erős egyesület, alapítvány? De igen, csak szándék nincs még, amely a civil közösségeket eléggé felnőttnek, a vezetőséget eléggé felkészültnek, a munkatársakat eléggé elhivatottnak és kreatívnak ismerje el. Nem mellékes az sem, hogy egy szervezet vagy több szervezet szövetsége jelentkezik-e a feladatra. Az érettség bizonyítéka, ha ebben a vitathatatlanul újszerű együttműködésben felismert közös felelősség „megférti egy gyékényen”. Volt erre példa, a rendszerváltás előtti a társadalmi vezetőség. Még, ha az egyleti örökség groteszk mímelésésként értékeljük is, emlékeztetett valamire.

Az intézményi jövő: nonprofit, önkormányzati, üzleti? Nem tudom, de azt tudom, hogy nélkülünk nem jöhet létre megújulás. Tudom, hogy ez előtt állunk. Európa tiszteli hagyományainkat, de életképtelen rendezvényszemléletünket nem díjazza. Ne adjuk fel örökségünket, de semmi okunk szakmai gögre. Úgy gondolom, hogy nem megváltani kell a közművelődést, csupán megtartani annak eredeti tartalmát. A jövő kultúra nélkül nem kell, mert emberként (népművelőként is) riaszt a tunya, igénytelen tömeg. Vágyom a saját sorsát közösségbe helyező, közösségi otthonát igénnyel működtető embertársaimmal való szakmai párbeszédre, mert ez munkát, értelmet és távlatot ad nekem, népművelőnek.

PÁL MIKLÓSNÉ

VÁLLALKOZÁSBAN MŰKÖDŐ MŰVELŐDÉSI HÁZAK BÉKÉS MEGYÉBEN

Megyénkben 2000. novemberében 75 művelődési otthon jellegű intézmény közül a gyomaendrődii és az elekii – mind a kettő kisváros – magánvállalkozó működteti.

A Magyar Művelődési Intézet felkérése alapján arra vállalkoztam, hogy bemutassam miként és miért alakult át az önkormányzati költségvetési intézményi forma vállalkozóivá.

Milyen volt az átalakulás folyamata? Mi jellemzi e működési forma gazdasági mechanizmusát? Változott-e, ha igen, hogyan a személyi ellátottság, a tartalmi tevékenység? Milyen előnyei és hátrányai vannak e működési formának?

Mindkét vállalkozás rövid múlttra tekint vissza. Tapasztalatokat, tendenciákat, következtetéseket helytelen lenne levon-

ni. Bízom benne, hogy a mellékelt dokumentumokból, a kollégák nyilatkozataiból körvonalazható a közművelődés vállalkozói formájának mibenléte.

I. Interjúk:

REIBEL MIHÁLY MŰVELŐDÉSI HÁZ, ELEK

Beszélgetőpartner: Árgyelán György, vállalkozó-népművelő

1. Az átalakulás

– Mikortól működik vállalkozási formában a művelődési ház?

– 1999. október 1-től.

– Hogyan jött létre a vállalkozói forma?

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

– Az önkormányzat 1999. augusztusában kiírta a művelődési ház igazgatói pályázatát. A kiírásban rögzítették, hogy olyan pályázókat várnak, akik esetleg vállalkozói formában is hajlandók üzemeltetni az intézményt.

Ekkor a testület még nem döntötte el, hogy költségvetési intézményként vagy vállalkozásként működteti majd a művelődési házat. Én korábban politikai pályán dolgoztam, de rendelkezem, több mint 20 éves közművelődési gyakorlattal. Nem Eleken lakom, hanem a szomszédos településen.

Tájékoztattam részben képviselőknél, részben a polgármesternél, és beadtam a pályázatomat. A testületi döntést megelőzően meghallgatott a művelődési bizottság, itt elsősorban a humán területen dolgozók feltették az intézményt és a leendő tevékenységét a vállalkozási formától. A pénzügyi és a vállalkozói bizottság meghallgatásán már érezkelni lehetett, hogy a szándék a vállalkozásba adás. Ehhez tudni kell, hogy Elek város önkormányzata az elmúlt évben pénzügyi gondokkal küszködött, többek között azon gondolkodtak, hogy iskolákat összevonjanak, esetleg bezárják a nemzetiségi iskolát. Szándékuk mindenképpen a város gazdálkodásának stabilitása volt és választaniuk kellett, hogy vagy bezárják a részben felújított művelődési házat, vagy olyan működési formát választanak, ahol költségeket tudnak megtakarítani.

Elképzelhető, ha nem alakul ki a településen ilyen gazdasági helyzet, akkor nem merül föl a vállalkozásba adás gondolata.

A bizottsági meghallgatások után következett a testületi döntés, ahol először kineveztek egy költségvetési üzemeltetési művelődési ház élére igazgatóként, öt éves megbízáttal. Ugyanezen a testületi ülésen döntöttek arról, hogy mégsem költségvetési formaként működjön az intézmény, hanem vállalkozásként.

Megbízták a polgármestert és néhány képviselőt, hogy dolgozzák ki a feltételrendszert, vagyis, a leendő közművelődési megállapodást. Én vállaltam e formát.

– Befolyásoltad-e a képviselőket, hogy szívesebben működtetnéd az intézményt vállalkozásban?

– Nem befolyásoltam, de lehet, hogy észrevételeimmel, véleménynyilvánításommal sugalltam, hogy vállalkozásban is el tudom látni e feladatot.

– Hogyan alakult ki a közművelődési megállapodás között és az önkormányzat között?

– A pályázatomban jelentette a szakmai-tartalmi alapot, mivel én még ilyen megállapodást nem kötöttem, ezért kerestem egy ügyvédet, aki az érdekeimet védte, hiszen sok olyan dolog volt, amelyre abban a pillanatban nem gondoltam (amelyre az ügyvéd hívta fel a figyelmemet).

A közművelődési megállapodás egy alkufolyamat végeredményeként jött létre.

– Hogyan értesült a lakosság arról, hogy a művelődési ház vállalkozási formában működik?

– A közművelődési megállapodás elfogadása a testület nyilvános ülésén történt, amelyet a kábel TV közvetített a városban, illetve több újságcikk is foglalkozott ezzel a kérdéssel.

– Hogyan fogadta a lakosság a működési forma változását?

– Nemigen foglalkoztak vele. Természetesen a településen volt „félrehallás”, akik úgy gondolták, hogy ez egy zártkörű intézménnyé válik, és ide minden esetben csak pénzért lehet bejönni, de ez a lakosságnak csak egy nagyon kis százalékát érintette. Ma már nemigen foglalkozik senki e kérdéssel, hiszen be-

bizonyosodott, hogy az intézmény a működési formától függetlenül a település lakosságáért dolgozik.

2. Dokumentumok

– Van-e az önkormányzatnak közművelődési rendelete?

– Nincs.

– Milyen megállapodást kötött veled az önkormányzat?

– Közművelődési megállapodást, amelynek az alapja az általam benyújtott pályázat volt, illetve az általam készített gazdasági számítások.

– Hány évre szól a megállapodás?

– Öt évre, de bármikor, bármelyik fél kezdeményezheti annak felbontását. Az elmúlt év októberében, amikor a vállalkozás kezdődött, az önkormányzat kísérletnek tekintette. A testületi ülésen is elhangzott, hogy az első év próbaév. Ez befejeződött, sem az önkormányzat, sem én nem kezdeményeztük a megállapodás felbontását. A testületi ülésen a képviselők jelentős része elégedett volt a tevékenységünkkel.

– Kötött-e az önkormányzat más szervezettel közművelődési megállapodást?

– Tudomásom szerint nem

3. Gazdálkodás

– Végeztél-e gazdasági számításokat?

– Igen, végeztem. Nehezítette a helyzetemet, hogy az intézmény négy évig nem működött, ekkor újították fel. Eppen ezért konkrét tapasztalati tényeim, adataim nem voltak. Tájékoztattam a megye városaiban működő művelődési házak gazdálkodásáról.

Kiindulási alapom az épület működtetése volt. Ez vonatkozott a rezsiköltségekre, továbbá azon munkatársak bérköltségére, akik üzemeltetni tudják, a saját bérememen kívül a takarító, ügyelő, stb.

Nem ismertem az intézmény korábbi anyagi kondícióit sem. Elkészítettem egy gazdasági számítást, amely a kiindulási pozíciót jelentette az alkufolyamatban. Meghatároztam azt az összeget, amely alatt nem veszem ki az intézményt vállalkozásba. Az önkormányzat elfogadta az ajánlatomat, mint később megtudtam, az általam ajánlott összeg jelentősen, kb. 2-3 millió Ft-tal alatta maradt a korábbi támogatási összegnek.

– Voltak-e kikötéseid?

– Igen, egyértelmű kikötésem volt, hogy a művelődési házban lévő büfét én üzemeltessem, bármilyen jellegű rendezvény van az épületben. Ezt tekintettem stabil bevételi lehetőségemnek. Az alapelvem az volt, hogy elkerüljem a közfürdők „betegségét”. Aki a közfürdőt üzemelteti, többnyire csődbe jut, aki viszont a közfürdőben gondoskodik a vendéglátásról, az jól megvan. Nem kívántam kocsmát létrehozni, erre jelenleg is ügyelek, hogy kulturált, a rendezvényekhez kapcsolódó alkalmi vendéglátás szolgálja a látogatókat.

– Az általad elkészített gazdasági számításokban szerepelt-e kiadás a tartalmi tevékenységre?

– Igazából nem. Úgy gondolom, hogy a költségvetési intézményként működő művelődési házak az állami támogatás kontójára nem terveznek tartalmi tevékenységgel kapcsolatos kiadásokat. Ezeket a saját bevételükből oldják meg.

– Információd szerint mennyi volt a felújítás megkezdésekor az önkormányzat támogatása?

– Pontos számomat nem, de 6-7 millió Ft-ra becsülöm az összeget.

– Ez jelenleg hogy néz ki?

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

– Havonta egy meghatározott összegű támogatásban részesülök. A megállapodás értelmében ez az összeg évente az inflációs rátával növekszik, 2001 januárjától 10 %-kal emelkedik, ezt szavazta meg az elmúlt hónapban az önkormányzat.

– **Milyen formában kapod a támogatást?**

– Az önkormányzat minden hónapban támogatásként a számlámra átutalja az összeget.

– **Ellenőrzi-e az önkormányzat az általa nyújtott támogatás felhasználási jogcímét?**

– Elvileg ellenőrizhetné, de ezt nem teszi. Évente beszámolási kötelezettségem van a tartalmi tevékenységről. Ez történt meg egy hónappal ezelőtt.

– **Mire elegendő az önkormányzat által nyújtott támogatás?**

– Az igazgató bérére, az alkalmazottak bérére, az épület rezsiköltségeire és néhány rendezvény kiegészítő támogatására.

– **A szolgáltatás díjait meghatározták-e?**

– Azt határozták meg, hogy bizonyos köröknek, pl. a civil közművelődési szervezeteknek mennyiért adhatom a termet. Több megszorítás nem volt, pl. hogy egy árusnak mennyiért adom ki a termeimet, az mindig egy alkufolyamatban az árus és köztem alakul ki, hiszen ez nem az alaptevékenységi kört érinti.

– **Milyen bevételi forrásaid vannak?**

– Az önkormányzati támogatás
– a büfé bevétele, a saját bevételem legjelentősebb részét ez képezi

– szórakoztató rendezvények jegybevétele

– terembérleti díjak

– önkormányzat céljellegű támogatása (pl. nemzeti ünnepek megrendezése)

– pályázati támogatások (ez évben két pályázaton nyertem, nemzetiségin és Nemzeti Kulturális Alapprogram Közművelődési Kollégiumától)

– szponzori támogatás, ennek összege csekély, de volt rá példa, pl. egy aszfalt-rajzverseny. Nagyon kevés időm van arra, hogy a településen megkeressem a potenciális szponzorokat.

– **Az épület felújítására költesz-e, illetve a technikai eszközök, berendezési tárgyak fejlesztését hogyan valósítod meg?**

– Az épület felújítására nem költök, hiszen az önkormányzat részben az odakerülésem előtt, részben ezt követően teljesen felújította az intézményt. Kisebb karbantartási munkákat kell megvalósítanom.

Berendezési tárgyakat, eszközöket viszont vásároltam, 30 db fotelt, 4 db tárgyalóasztalt, 40 db széket, számítógépet, telefonközpontot. Ezek az eszközök az én tulajdonomat képezik, a megállapodás esetleges felbontásakor felajánlhatom az önkormányzatnak megvásárlásra, vagy máshol értékesítem.

– **A technikai felszereltség javítás érdekében az önkormányzat részt vesz-e a Minisztérium által meghirdetett érdekeltégnövelő pályázaton?**

– Nem vett részt, '98-'99-ben azért, mert senki sem hívta fel a figyelmét rá, 2000-ben már én voltam az oka, hiszen nem rendelkeztem azokkal az információkkal, hogy honnét lehet támogatásokat szerezni. 2001-ben kezdeményezem a pályázat beadását.

4. Tevékenység

– **Milyen közművelődési tevékenység működött az intézményben a vállalkozásba vételt megelőzően?**

– Eleken 20 évvel ezelőtt nagyon gazdag közművelődési tevékenység volt. Ez kapcsolódott egy Kossuth-díjas népművelő személyéhez, akit Nyisztor Györgynek hívtak.

Nyugdíjazása, majd halála után lassú leépülés jellemezte a közművelődést.

Kb. 6 évvel ezelőtt a művelődési házat összevonták a könyvtárral. Ekkor felgyorsult a tevékenység leépülése.

Négy évvel ezelőtt bezárták a művelődési házat, hozzákezdtek a felújításhoz. A művelődési ház – akkor már csak egy – népművelőjét beköltöztették az önkormányzat épületébe és elsősorban a városi nagyrendezvények szervezését bízták rá.

Amikor átvettem az intézményt, gyakorlatilag Eleken már nem beszélhettünk közművelődési tevékenységről.

– **A városban közművelődéssel foglalkozó civil szervezetek sem működtek?**

– De igen, bár ezek száma kevés. A Német Kisebbségi Önkormányzat megalakulása után létrejött a Német Kulturális Egyesület, táncegyüttessel és egyéb közművelődési tevékenységgel, ők a Német önkormányzat épületében működnek. A Román Kisebbségi Önkormányzat is megalakult, a Román Hagyományörző Csoportot nem vette át, azok vegetálva működtek.

– **Milyen csoportoknak adsz térítésmentesen helyet az intézményben?**

– A közművelődési megállapodás kialakulásának folyamatában én kezdeményeztem, hogy azok a csoportok, amelyek nem önálló jogi személyiségűek, „nincs támogatójuk”, azok díjmentesen az intézményben működjenek.

– **Milyen közösségek működnek az intézményben jelenleg, és ezeknek milyen a viszonya veled?**

– A közösségek, klubok egy jelentős része a hagyományos formában működik az intézményben, vagyis úgy fogom föl, mint a művelődési ház csoportjait. Ilyen, pl. a Nyugdíjas klub, az Aerobic kör – ebből öt működik – és Praktika klub, Helytörténeti Fotókör, Elekiek alkotóköre, Rajzsakkör, Színhátszókör, Román Hagyományörző Csoport, Nyugdíjas énekar, stb.

Az elmúlt évben létrehoztunk négy gyermek néptáncegyüttest is, ezek ez év szeptemberében átkerültek az iskolához, ahol megalakult a művészeti alapiskola. A legtehetségesebb gyerekek hozzánk járnak az Elek Néptánc csoportba.

A csoportok nem fizetnek terembérleti díjat, a csoport vezetői tőlem nem kapnak tiszteletdíjat, önkéntes munkában, vagy vállalkozóként szervezik a közösséget. A közösségek tagjai sem tagdíjat, sem részvételi díjat nem fizetnek nekem.

Működnek felnőttoktatási formák, tanfolyamok, ilyen például a számítógépes képzés. Itt az oktató egy vállalkozó, aki bérlő a termet, ő vállalkozik a szervezésre is. Itt szeretném elmondani, hogy már a harmadik kurzus bonyolódik az intézménynél, az első kettőnél nem kértünk terembérleti díjat, csak azért, hogy beinduljon a folyamat.

– **Az előzőekben felsorolt közösségek hogyan alakultak?**

– Volt közöttük olyan, amely működött a településen és bejöttek hozzánk, de a csoportok jelentős részénél én voltam, aki kezdeményezte a kialakulásukat.

– **Egyesületek működnek-e az intézményben?**

– Itt működik a Mozgáskorlátozottak Egyesülete, a Horgász Egyesület, Nyugdíjas Egyesület, ők sem fizetnek terembérleti díjat.

– **Milyen alkalmi rendezvényeid vannak, és melyeknek adsz helyet?**

– Az alkalmi rendezvények jelentős részét saját magam szervezem, amelyekben van szórakoztató jellegű, pl. németek bálja, román bál, stb.

Van közöttük olyan, amely ismeret és információt közvetít a lakosság felé, pl. a kukorica felvásárlás visszásságainak megismeré-

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

sére és a kukoricatermesztéssel foglalkozó lakosság érdekeinek képviselésére – az érintettek bevonásával – fórumot rendeztünk.

Az intézményben működő csoportok bemutatkozását is megteremtjük, ilyen pl. a hétvégén sorra kerülő Aerobic Shaw. Az Aerobic kör év végi bemutatója, amelyet bevétel nélküli rendezvényként szervezek. Természetesen vállalom a rendezvényt kapcsolatos kiadásokat is. A bevételét egy Aerobic egyesület létrehozására fordítjuk. Azt szeretnénk, ha ez a kör a későbbiekben pályázna, és önállóan élné tartalmi tevékenységét.

A Magyar Kultúra Napjának tiszteletére az eleki gyerekek körében nagyszabású és látványos versenyt hirdettünk, ebben volt rajzpályázat, szavalóverseny, stb.

– **Hogyan vesz részt a település-szintű nagyrendezvényekben? Pl. Elekiek Világtalálkozója, nemzeti ünnepek, jeles napok, stb.?**

– A szerződésben rögzítettek értelmében feladatom a településen a nemzeti ünnepek megszervezése. Minden alkalommal elkészítem a tartalmi tervet és a költségvetést. Abban az esetben, ha az intézményben működő csoportokkal díjmentesen megvalósítható a rendezvény és ezt a javaslatot választja az önkormányzat, akkor megszervezem. Ha az önkormányzat elfogadja, hogy egy költségesebb változatot valósítsak meg, akkor az ehhez szükséges összeget biztosítja számomra.

A város legnagyobb rendezvénye az Elekiek Világtalálkozója. E rendezvény megvalósítására kialakított szervező bizottság vezetésére felkértek, e megbízatást nem vállaltam föl, mert úgy gondoltam, hogy ez a polgármester feladata. Viszont a bizottságnak tagja voltam, a tartalmi tevékenység kialakításában és a megvalósításban jelentősen közreműködtem. Voltak olyan események, pl. rajzverseny, kiállítások, amelynek költségeit én finanszíroztam, a kiadások jelentős részét az önkormányzat vállalta magára.

5. Személyi ellátottság

– **Milyen változás következett be a munkatársak területén?**

– A felújítást megelőzően három népművelő, két takarító és egy karbantartó dolgozott a művelődési házban.

Az összevont könyvtár-művelődési házi korszakban a szakalkalmazott létszám egy főre csökkent.

1999. március 15-ére átadták a felújított művelődési házat, és önállóították a könyvtártól. Ekkor ez az egy népművelő dolgozott ott, és munkanélkülieket foglalkoztatott az önkormányzat. A népművelőnek fölmondtak, és megkapta a végkielégítést.

1999. október 1-jétől – a vállalkozás kezdete – egy fő – én – szakalkalmazott dolgozik az intézményben, alkalmazok két segítő munkatársat, akiknek a bérét a Munkaügyi Központ támogatja. Bízom benne, hogy ők hosszabb távon megmaradnak, a támogatás lejárta után alkalmazottaim lesznek. Van egy takarítónőm, akit minimálbérrel foglalkoztatok.

A vállalkozásom egyben családi vállalkozást is jelent. A feleségem közművelődési szakirányú főiskolai végzettséggel rendelkezik, neki is van önálló vállalkozása, őt tekintem helyettesemnek, rendszeresen részt vesz az intézményi munkában. Neki is van alkalmazottja, amikor a művelődési házban nagyobb esemény történik, őket is mozgósítani tudom, „családban marad”.

6. Szervezeti forma

– **Kívánsz-e változtatni a közeljövőben a szervezeti léte-**

– Nem. Ha most kellene döntenem, akkor is a vállalkozási formát választanám. Egy Elek nagyságrendű település – 6.000 fő – kicsi ahhoz, hogy Kht-t alakítsak. A 3-5 millió Ft kis tőke ahhoz, hogy annak feltételeit megteremtsem.

Én, mint egyéni vállalkozó, nem az államháztartási, hanem a vállalkozói törvény szerint gazdálkodom. Elég egy könyvelő, aki havi 8.000 Ft-ért dolgozik nekem. A Kht. esetében köteles vagyok könyvvizsgálót, felügyelő bizottságot, könyvelőt stb. alkalmazni.

– **Tervezed-e, hogy vállalkozásodat bővíted egyéb közművelődési szolgáltatásokkal?**

– Jelenleg is szervezek családi eseményeket nemcsak Eleken, hanem a szomszéd településen is. Megjegyzem, hogy ott a művelődési házat bezárták, terveim között szerepel, hogy azt is kiveszem vállalkozásba.

7. Összegzés

– **Kérlek, hogy a tapasztalatok alapján röviden foglalj össze a vállalkozási forma előnyeit, illetve hátrányait! Hasonlítsd össze a vállalkozói és az önkormányzati működési formát!**

– **Előnyei:**

– A megállapodás pontosan rögzíti a feladataimat. Az önkormányzat nem kérhet tőlem plusz feladatokat, csak abban az esetben, ha ehhez biztosítja az anyagi támogatást is.

Ha teljesítem a megállapodásban foglaltakat, az önkormányzat nem szólhat bele a tevékenységembe, nem csökkentheti a támogatásomat.

– Szabadságot élvezhetek a munkatársak alkalmazásában. Nem kötnek a munkaterületek kialakításában rendeletek és törvények, hanem a munkavállaló és köztem kialakított alku határozza meg az alkalmazást.

– Nem kötött egyetlen költségem sem.

– Szabad a gazdálkodásom, magam határozom meg, hogy mire költök, és magam osztom be a pénzemet.

– **Hátrányai:**

– Kevesebb az önkormányzati támogatás.

– Nem számíthatok pótelőirányzatokra évközben.

– A megtermelt nyereség után adózni kell.

– A 30.000,- Ft-ot meghaladó tárgyi eszközök vásárlása után is nyereségadókat kell fizetnem.

– Megszűnt a nyolcórás munkaidőm.

– Nemcsak népművelői munkát kell ellátni, hanem minden az ott dolgozó, ha szükséges takarít, ha szükséges, ügyel is.

– **Kinek és milyen helyi társadalmi feltételek mellett ajánlod a vállalkozói működési formát?**

– Olyan népművelőnek ajánlom, aki jó szakember és tisztességes, nem akar ebből meggazdagodni, népművelői szemlélettel dolgozik.

A település lélekszáma ne haladja meg az 5-6 ezer főt. A nagyobb lélekszámú településeken inkább a Kht. formát javaslom, mert ott már szükség van egy nagyobb fokú társadalmi kontrollra.

Az intézmény épülete lehetőleg sok kisteremmel rendelkezzen, mert ezt lehet jól bérbe adni, amíg egy kistermet eladok havonta tízszer, addig egy nagytermet évente háromszor, a mi település nagyságrendünkön.

Az épület ne legyen lepusztult, és az alapfelszereltséggel rendelkezzen.

KATONA JÓZSEF VÁROSI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT, GYOMAENDRÓD

Beszélgető partner: Megyeriné Csapó Ildikó, vállalkozó-
népművelő

1. Az átalakulás

– Mikortól működik vállalkozási formában a művelődési ház?

– 1999 februárjától.

– Mi indokolta a szervezeti változtatást?

– A városi önkormányzat gazdasági racionalitása indokolta a szervezeti átalakítást. A képviselő-testület elsősorban gazdasági megtakarításokat szeretett volna elérni azzal, hogy különböző költségvetési intézményeket más-más formában működtet. Megvizsgálta az óvodát, bölcsődét, sportcsarnokot, mozit, és többek között így került sor a művelődési ház szervezeti átalakítására.

– Hogyan valósult meg az átalakulási folyamat?

– Hivatalosan az átalakulási folyamat előkészítéséről nem tudtam, sem a bizottsági, sem a testületi ülésre nem hívtak meg. Ez azt jelenti, hogy a véleményemet az átalakulási folyamatról nem kérdezték meg. Természetesen a szóbeszédéből értesültünk a dologról. Ez az eljárási mód jó néhány hónapig bizonytalanságot jelentett az intézmény valamennyi dolgozójának. Ez alatt az idő alatt a tevékenységünk természetes módon lecsökkent. Az önkormányzat döntött és kiírták a pályázatot.

– Megpróbáltad-e a folyamatot valamilyen formában befolyásolni?

– Nem. Utólag úgy érzem, hogy be kellett volna mennem a polgármesterhez az intézmény és a munkatársak érdekében.

– Kinek a véleményét kérte ki az önkormányzat az átalakulással kapcsolatban?

– A Megyei Művelődési Központ igazgatóját meghívták a művelődési bizottság ülésére, aki információim szerint egy nonprofit működési formát ajánlott az önkormányzatnak, de ezt nem fogadták el. Vélhetően azért nem, mert a vállalkozói működési forma volt a legkényelmesebb és a leggazdaságosabb az önkormányzatnak.

– Az önkormányzati tagok hogyan szavaztak, amikor a vállalkozásba adásról döntöttek?

– A képviselők szavazatai megozlottak. Többen, elsősorban azok, akik jól ismerték a tevékenységünket és beleláttak az intézményi gazdálkodásba, elleneztek vagy tartózkodtak a szervezeti formával szemben.

– Az elmondottak alapján leszögezhetjük, hogy a döntéselőkészítő folyamatba az intézmény munkatársai, továbbá az intézmény használói nem szólhattak bele?

– Igen.

– Hogyan értesült a lakosság arról, hogy megváltozott az intézmény működési formája?

– A helyi és a megyei lapok több alkalommal foglalkoztak az átalakulással, én személy szerint többször nyilatkoztam arról, hogy ezen túl nem költségvetési intézményként, hanem egyéni vállalkozóként viszem az intézmény tevékenységét. Megjegyzem, hogy ez a lakosságot különösebben nem érdekelte, még ma is van olyan, aki rácsodálkozik arra, hogy én nem közalkalmazott, hanem vállalkozó vagyok.

2. Dokumentumok

– Van-e az önkormányzatnak közművelődési rendelete?

– Igen, amelyet még a vállalkozásba adást megelőzően alkottak.

– Milyen megállapodást kötött veled az önkormányzat?

– Közművelődési megállapodást, amelynek az alapja az általam benyújtott pályázat volt.

– A közművelődési megállapodásba nem foglalt tevékenységek esetében mi az eljárás? Kezdeményezel-e fejlesztéseket és annak kérheted-e az önkormányzattól az anyagi fedezetét?

– Ilyenre eddig nem került sor. Önkritikusan megjegyzem, hogy erre még nem gondoltam, de ez a túlzott leterheltségemből adódik. Ugyanakkor az önkormányzat sem keresett meg azáltal, hogy a megállapodásban foglaltaktól eltérően újabb feladatokat oldjak meg. Nagyon vigyáznak arra, hogy csak a leírtak valósuljanak meg, amelynek alapja vélhetően az, hogy ne kelljen több támogatást biztosítaniuk számomra.

– Milyen szinkronitás fedezhető fel a helyi rendelet tartalmi elvárásai és a közművelődési megállapodás között?

– Visszatükröződik a helyi rendeletben megfogalmazott tartalmi elvárások a velem kötött közművelődési megállapodásban.

– Hány évre szól a megállapodás?

– Öt évre. Az öt év letelte után mindkét fél közösen értékelheti az eltelt időszakot, és pályázat nélkül meghosszabbítható a megállapodás.

– Kötött-e az önkormányzat más szervezettel közművelődési megállapodást?

– Tudomásom szerint nem. Az önkormányzatnak az endrődi városrészen van költségvetési szervezetként működő művelődési háza. A közművelődéssel foglalkozó civil szervezetek támogatására éveken ezelőtt pályázati alapot hozott létre. Ez biztosítja megállapodás nélkül a szervezetek egyik anyagi forrását.

3. Gazdálkodás

– Milyen gazdasági számításokat végeztek a szerkezeti átalakulás előtt?

– Az alapja az intézmény korábbi költségvetése volt. Elsősorban a közüzemi számlák, a bérek és az alkalmi rendezvények gazdasági adatai. Főleg a kiadásokból indultam ki. Természetesen egy nyereségtartalmat is igyekeztem beállítani. Szerettem volna az épületben működő bűfét közvetlenül működtetni, de rájöttem, hogy ehhez szükséges ismeretekkel nem rendelkezem, így az jelenleg is hasonló bérleti formában üzemel.

Belekalkuláltam tapasztalati adatok alapján a várható terem-bérleti díjakat.

– Mennyi volt az önkormányzat támogatása, amikor még költségvetési intézményként működött a művelődési ház, és mennyi volt a saját bevétele?

– Az utolsó évben 6 millió Ft volt az éves önkormányzati támogatás és 5 millió Ft a saját bevétel.

– Ez jelenleg hogyan néz ki?

– 4,5 millió Ft az önkormányzat támogatása és lényegesen kevesebb a saját bevételem, mint volt addig, amíg önkormányzati intézmény voltam. Ennek oka az elmaradó pályázati lehetőségek és a tevékenység csökkenéséből eredő alacsonyabb saját működési bevétel.

– Mennyivel hirdették meg a vállalkozásba vételt?

– 4,2 millió forinttal. Igazából nem tudom, hogy ezt az összeget hogyan számolta ki az önkormányzat, csak következtetek arra, hogy az épület üzemeltetési költségeit vették alapul, s erre tettem rá még egy kisebb összeget, amelyet kétféleképpen értékelhetek. Vagy a tartalmi tevékenységre szánták a többi összeget, vagy pedig az ott dolgozók bérfedezetére.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

A havonta kapott 350.000 Ft nem volt elég a rezsire és a bérekre. A megállapodásban rögzítettük, hogy a fenti összeg az évi inflációval növekszik, 2000-ben 8 %-kal növekedett is.

– **A szolgáltatás díjait ki határozza meg?**

– Alapvetően én, a terembérleti díjknál elsősorban a civil szervezet esetében a testület jóváhagyása szükséges. Az egyéb szolgáltatások, vagyis a tartalmi tevékenységből származó tanfolyami, vagy jegybevételi összegeket viszont egyértelműen én határozom meg, abba az önkormányzat nem szól bele.

– **Milyen formában kapod meg az önkormányzati támogatást?**

– Havonta kiállítok egy számlát, amely támogatásról szól.

– **Ellenőrizi-e az önkormányzat az általa nyújtott támogatás felhasználási jogcímait?**

– Elvileg ellenőrizhetné, de ezt nem teszi. A megállapodásunkban az szerepel, hogy évente a tartalmi tevékenységről számoljak be. Nagyon nehéz kimutatni – és ezt nem is tettem eddig – hogy mire költöttem el a 350.000 Ft-ot. Összetett dolog, hogy ezt a közüzemi díjakra, vagy a különböző ingyenesen adott termek kiszolgálásához szükséges eszközökre használom fel.

– **Gondolkodtal-e azon, hogy az önkormányzattól kapott támogatást közművelődési szolgáltatásként számlázd le?**

– Igazából nem, mert ahhoz nagyon alapos árkalkulációt kellene elvégezni.

– **Milyen bevételi forrásaid vannak?**

– Az önkormányzat havonta biztosított támogatása

– Terembérleti díjak

– Az alkalmi rendezvények jegybevételei

– Az önkormányzat pályázati alapjából nem részesülök

– Az országosan meghirdetett pályázati forrásokból nem részesedek, ennek kettős oka van: az egyik, hogy fizikailag nincs időm követni a pályázatokat, mert lekötnek a mindennapi teendők, nincs munkatársam, aki ebben segítene. A másik oka, hogy a pályázat kiírói csak az önkormányzatokra, a közművelődési intézményekre és a közművelődéssel foglalkozó civil szervezetekre gondolnak, mint potenciális pályázókra, több esetben ki is zárják a közművelődési vállalkozókat.

– Szponzori támogatásokat nem kapok. Kialakult az a szemlélet, hogy én is vállalkozó vagyok, és az egyik vállalkozó a másiknak miért adjon támogatást. Bennem is megvan ez a szemlélet, tehát nem is kérek segítséget. Pl. egy gyermeknapnál csak azok ajánlottak fel díjakat, akik a rendezvény kapcsán üzleti haszonra tettek szert. Akitől nem kértem helypénzt, a felajánlott tárggyal váltotta ki az összeget. Kivételt jelent a KNER Nyomda, amellyel korábban is nagyon szoros kapcsolatunk volt, ő segítséget nyújt, elsősorban a papírral, illetve a műsorfüzet nyomtatásával. Ő az egyetlen szponzorunk.

– **Az épület felújítására költesz-e, illetve a technikai eszközök, berendezési tárgyak fejlesztését hogyan valósítod meg?**

– A karbantartási feladatokat ellátom, asztal, szék, zár, stb. javítás, erre a közművelődési megállapodás is kötelez.

Technikai eszközöket is vásároltam, amely a szolgáltatásom színvonalát növelte. Pl. reflektorok, számítógép. Ezeket az eszközöket, a megállapodás felbontását követően vagy hazaviszem, vagy pedig az önkormányzatnak felajánlom megvásárlásra, hiszen ezek az én tulajdonomat képezik.

– **A technikai felszereltség javítása érdekében az önkormányzat részt vesz-e a minisztérium által meghirdetett érdekeltség-növelő pályázaton?**

– Nem. Amikor még önkormányzati intézményként működünk, kezdeményeztem, hogy nyújtsunk be pályázatot, de a döntés az volt, hogy a másik intézmény eszköze fejlesztéséhez igénylik a támogatást. Azóta nem kezdeményeztem.

– **Mi a gazdálkodással kapcsolatos filozófiád?**

– Vállalkozó vagyok, tehát fontos számomra, hogy mint vállalkozó, talpon tudjak maradni. Mindig számolnom kell azzal, hogy mi mennyibe kerül, hiszen valamilyen költséget egyedül kell kifizetnem, vagyis az általam igénybe vett szolgáltatásokért én fizetek, a tőlem igénybe vett szolgáltatásokért pedig az igénybevevő. Mindennek ára van. Nem érzem magam jó vállalkozónak, mert működik bennem a népművelői mentalitásom, sokszor engedek és ingyen adom azt, amiért nekem fizetnem kell.

– **Az elmondottak alapján kijelenthetjük-e, hogy az önkormányzatnak kettős célja volt a vállalkozói működtetési formával; egyrészt, hogy az intézmény és az intézmény dolgozói kikerüljenek az önkormányzati szférából, másrészt, hogy egy jelentős anyagi megtakarítást érjen el az önkormányzat.**

– Igen, a végső cél az volt, hogy kevesebb pénzből működjön a művelődési ház, de megvalósítsa mindazokat a tevékenységeket, amelyeket korábban végzett.

4. Tevékenység

– **Milyen tevékenységek működtek a vállalkozási forma előtt a művelődési házban?**

– Ugyanazok a tevékenységek működnek jelenleg is az intézményben, mint akkor, amikor még önkormányzati fenntartásúak voltunk. Legfeljebb számszerűen kevesebb.

Az utóbbi 10 évben a közművelődésben jelentős változás valósult meg. A mi településünkön nagyon sok közösség úgy döntött, hogy egyesületi formában működik, vagy hivatalosan bejegyezték, vagy pedig jogi személyiséggel nem rendelkező csoportként. Ez a folyamat gyakorlatilag befejeződött akkorra, amikor a vállalkozásba adás bekövetkezett. Intézményünknek a hagyományos értelemben vett kiscsoportja már nem volt. A közösségek megválasztották a vezetőjüket. Ők jöttek be hozzánk különböző kérésekkel. A csoport autonómiájába mi nem szóltunk bele, mi teljesítettük kéréseiket. Vagyis az egyik alapfeladatunk volt és ez ma is megmaradt, a csoportoknak helybiztosítás, információval és egyéb módon történő segítése.

A második nagy tevékenységi körünk az alkalmi rendezvények szervezése volt. A 80-as évektől Gyomaendrődön megszűnt az az állapot, hogy csak a művelődési ház szervez közművelődési rendezvényeket. Sorra jöttek létre az egyesületek, és alakultak olyan csoportok, amelyek a művelődési háztól függetlenül alakították ki a tevékenységüket. Pl. a nyelviskola, amelyet pedagógusok hoztak létre, és ők szervezik e tevékenységet a településen. Ez által megszűnt a művelődési ház nyelvoktatási tevékenysége. Versenyházként megmaradhatott volna, de úgy véltem, hogy erre nincs szükség, hiszen az ő tudásuk sokkal jobb ehhez, én arra vállalkoztam, hogy a műsorfüzetben propagálom a tevékenységüket.

Hasonló példát tudok elmondani egy zenei világnapi rendezvényről. Megkeresett a zeneiskola mellett működő Hang Alapítvány, akik arra kértek, hogy a korábban művelődési ház által szervezett rendezvényről mondjunk le, mert ezt a jövőben ők szeretnék megvalósítani. Ennek a rendezvénynek a helye részben a művelődési ház, részben a templom lett.

Fotós alkotótábor működik a településen, az is egy civil csoport kezdeményezéséből jött létre, a tevékenységükbe nem

kapcsolódok be, viszont itt az intézményben helyet biztosítottunk a kiállításra, annak technikai feltételét adjuk, és foglalkoztunk a látogatókkal.

Ezek a példák azt jelentik, hogy a „felkent” művelődési ház tevékenységét a civil szervezetek jelentős részben átvették, amit én helyesnek is tartok. A város közművelődési tevékenysége nem változott, viszont a szereplők igen.

Hogyan változott a tevékenység struktúrája 1999 februárjától?

– A vállalkozási formában történő működés a tevékenység szerkezetében nem jelentett változást, legföljebb annyit, hogy a városi nagyrendezvények tartalmába egyáltalán nincs beleszólásunk.

Tevékenységünk alapelemei:

- helybiztosítás a civil szervezeteknek és csoportoknak
- helybiztosítás különböző közművelődési rendezvényeknek
- helybiztosítás a felnőttek nevelési formáknak. A kezdeményezői minden esetben a tanfolyam szervezői vagy vezetője, mi

bekapcsolódunk a propagandába, a hallgatók toborzásába. Pl. Békéscsabai BRMKK, Munkaügyi Központ

– helybiztosítás a városi érdekű közéleti eseményeknek, rendezvényeknek

– alkalmi rendezvény szervezése; színházi előadások szervezése, kiállítások rendezése, versenyek rendezése, pl. gyermekrajz, ünnepek kultúrája – dolgozat pályázat, kispasztika kiállítás

- információkövetés
- Gyomaendrődi műsorfüzet készítése

– **Nem érzed-e, hogy az értelmiségi feladatkör helyett gondnoki szerepkört vettél föl?**

– Igen, én vallom, hogy „nagy gondnok” vagyok, az emberek között élek, és kiszolgálom őket. Beszélgetek velük, ezt tartom egy fontos információs szerepkörnek, biztosítom számukra az infrastruktúrát. Ami benn történik a teremben, ahhoz nincs közöm.

– **Az elmondottak emlékeztetnek a század első felében működő egyesületek „köri szolgájának” szerepkörére, akinek az volt a feladata, hogy a termet biztosítsa, eljuttassa a meghívókat; a tartalmi tevékenység meghatározása az elnökség feladata volt. Úgy tűnik, hogy te most a falunak vagy a „köri szolgája”.**

– Igen, ez vonatkozik a civil szervezetekkel való kapcsolatomra is, de a különböző más, nagyrendezvényekre is, hiszen a megállapodásban benne van, hogy milyen típusú eseményeknek kell helyet biztosítanom, ott is ezt a szerepkört töltöm be. Pl. milleniumi zászlóátadás, kihelyezett megyegyűlés, gyomaendrődi elszármazottak világtalálkozója.

– **Meséld el, hogy a gyomaendrődi elszármazottak világtalálkozója hogyan zajlott le? Ki találta ki, ki működött közre a program kialakításában és ki, kik valósították meg?**

– Gondot okoz nekem, hogy a humán vagy kulturális programok esetében az önkormányzat nem bízta meg az intézményünket, és engem sem. Az említett rendezvény összefogását, koordinálást az aljegyzőre bízták, aki tőlem tanácsokat kért, de alapvetően az irányítás a polgármester kezében volt. Itt a mi feladatunk a helybiztosításra korlátozódott, és a már kiválasztott szereplőkkel történő koordinálásra. A koncepció és a részletes program kialakításában nem kérdezték meg a véleményünket.

– **Ez nem abból adódik, hogy „a település szolgája”-ként tartja az önkormányzat a művelődési ház munkatársait, amióta vállalkozásban dolgoztok?**

– Nem, ez korábban is jellemző volt az önkormányzat és az intézmény viszonyára, bennünket mindig végrehajtó feladatokkal bíztak meg, szakmai autonómiánk nemigen volt.

– **Miben nyilvánul meg a közösségnek, civil szervezeteknek nyújtott segítségetek?**

– A hely biztosításán túl napi munkakapcsolatban állunk, megbeszéljük velem vezetési gondjait. Segítségét nyújtunk pályázatok elkészítésénél, egy-egy program megvalósításában, meghívók szerkesztésében, egy-egy levél legépelésében.

Havonta megjelentetem a programfüzetet, amelyben ingyen és bérmentve a civil szervezetek tevékenységét is népszerűsítem.

5. Személyi ellátottság

– **Milyen változás következett be a munkatársak területén?**

– A változás előtt hét alkalmazottja volt az intézménynek.

Az igazgatón kívül két népművelő, egy gazdaságis és három kiegészítő munkatárs. Valamennyi munkatársnak felmondott az önkormányzat, megkapták a végkielégítést.

Jelenleg népművelői munkakörben egyedül dolgozom, van egy takarítóm, egy technikusom. A korábbi hét munkatárs helyett hárman vagyunk, és van a munkaügyi központ által egy 100 %-osan támogatott ügyviteli munkatársam. A gazdálkodást és egyéb jellegű feladatokat számlás megbízásokkal igyekszem elvégeztetni.

– **Az intézménynek – vagy személy szerint neked – van-e ún. „hold udvara” az önkéntes munkát vállalókból?**

– Nincs.

6. Szervezeti forma

– **Kívánsz-e változtatni a közeljövőben a szervezeti léteden?**

– Három oldal kezdeményezhetné, hogy valami történjen.

Az önkormányzati, a lakossági és én, mint vállalkozó. Úgy érzem, egyikben sincs szándék arra, hogy változás következzen be.

– **Ezek szerint mind a három oldalnak megfelelő a vállalkozásban működő művelődési házi forma?**

– Nekem a legkevésbé. A másik két fél meg van elégedve.

– **Ha választanod kellene az önkormányzati vállalkozói és nonprofit működési forma közül, melyiket választanád?**

– A nonprofitot, mert a vállalkozói formában nagyon hiányoznak a pályázati támogatások, és az önkéntes munkások.

– **Kérlek, hogy tapasztalok alapján röviden foglalj össze a vállalkozási forma előnyeit, illetve hátrányait, a korábbi művelődési formával szemben!**

– A vállalkozói forma előnye:

– Nagyobb önállóságot biztosít, és nagyobb önállóságot követel meg a vállalkozótól.

– A gazdálkodás sokkal egyszerűbb, kevesebb a bürokrácia.

– Környebben lehet a munkatársakat mozgatni. A közalkalmazotti törvény túlságosan védi az alkalmazottakat, akkor is foglalkoztatni kell, ha kevesebb a munka, illetve ha rosszul végzi a tevékenységét.

– Magasabb jövedelmet érhet el a népművelő a vállalkozói formában, mint közalkalmazotti formában. Jövedelme attól függ, hogy mennyire ügyes és milyen tevékenységeket valósít meg. Semmilyen jogszabály nem korlátozza a mértékét.

– Előnye, hogy korábban mindig megkérdőjeleztem, hogy mi is az én feladatomban. Most a feladatomban megtaláltam, azzal hogy üzelmeltem az intézményt, és az igénybevevőket kiszolgálom.

– A tulajdonosi szemlélet erősödött, jobban törekszünk a hatékonyságra és a takarékosra.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

- Hátrányok:
 - A vállalkozási formában a közművelődés tartalmával való foglalkozás háttérbe szorul.
 - A település humán fejlesztésében az intézmény és ezáltal én, mint vállalkozó egyáltalán nem veszek részt, a népművelői értelmiségi tevékenység átalakul alapvetően, mások által kitárlt közművelődési tevékenység technikai kiszolgálásává.
 - A népművelői létszám jelentősen lecsökkent, gyakorlatilag egyedül maradtam, amelynek vonzata, hogy a tartalmi tevékenység is a korábbihoz képest csökkent, és sokkal több „nem népművelői” munkát kell ellátnom.
 - Hátránya, hogy a népművelő egyedül van, nincs konzultációs lehetősége.
 - Az épület üzemeltetése és az általam fővállalt alkalmi rendezvények óriási terhet jelentenek, amely mellett fizikailag semmi másra nem maradt időm. Rendszeresen szeretnék elmenni különböző képzésekre, de ezt nem engedhetem meg magamnak.
 - A közvetett közművelődési támogatásból – pályázatok – gyakorlatilag kizáródik az intézmény, sem a tartalmi tevékenységre, sem az eszközfejlesztésekre nincs lehetőség pályázni, amely nagyban megnehezíti az intézmény jelenlegi tevékenységét, hosszabb távon pedig a felszereltségének korszerűsítését. Az önkormányzat ez utóbbira az elmúlt két évben nem nyújtott támogatást, mindössze annyi fejlesztés volt, amennyit én a saját jövedelmemből megvalósítottam.
 - A vállalkozói formához hozzátartozik, hogy a képződött nyereség után nyereségadót kell fizetni. Ez újabb összegeket von el a tartalmi tevékenységtől.
 - A munkatársak elestek a közalkalmazotti juttatásoktól.
 - A közművelődési tevékenység fejlesztését akadályozza, hogy behatárolt az önkormányzat támogatása, ezért a jelentkező igényeket, ha a saját pénztárcám nem engedi meg, nem tudom megvalósítani.
 - Megszűnt az intézmény önkéntes segítőknek köre.
 - A gazdálkodás szemlélete nem változott, az önkormányzattól kapott támogatás jelenti a bevételi alapot, amely nem kifejezetten feladatellátást takar, hanem az általános működést.
 - Nem tiszta vállalkozási forma, hiszen az önkormányzat támogatása nélkül nem áll meg a lábán, a közművelődési tevékenység nem hoz profitot.
 - Nehezen lehet belőle megélni, hiszen a munkatársakat a jogszabálynak megfelelő juttatásokban kell részesíteni, ez tovább fog súlyosbodni a minimálbér megemelésével, lehet, hogy ez jövőre újabb létszámcsökkentést eredményez.
 - Kiknek és milyen helyi társadalmi feltételek mellett ajánlod a vállalkozói működtetési formát?
 - Jól felszerelt, nagyteremmel és több kisteremmel rendelkező épületi feltételek szükségesek, a vállalkozás alapja az infrastruktúra bérbeadása.
- A vállalkozói forma alapvetően városokban él meg, ott, ahol civil szervezetek vagy valamilyen közösségek vannak, és ezek igénybe veszik az épületet.

II. Az elemzett dokumentumokról

1. Közművelődési megállapodások

A mellékletben található két közművelődési megállapodás néhány pont kivételével azonos. A szövegezése is azonos. Az alábbiakban arra törekszem, hogy röviden bemutassam, hogy mit tartalmaz a két alapidokumentum, kitérve a különbségeikre.

Ingó- és ingatlan vagyon

- A művelődési ház épülete és a teljes ingóság az önkormányzat tulajdonában marad
- A vállalkozó népművelőt az önkormányzat kötelezi a vagyonbiztosításra. (Lopás, szándékos rongálás esetén a biztosító által nem fedezett összegeket a népművelő köteles megtéríteni.)
- A vállalkozó gondoskodik az épület karbantartásáról, ki-sebb felújítási munkákról.
- A rendeltetésszerű használat során kiselejtezendő vagyontárgyakat szakértők bevonásával az önkormányzat selejtezi.
- A vállalkozó által vásárolt ingóságok a saját tulajdonát képezik, a megállapodás megszűnését követően a tárgyakat, eszközöket felajánlja megvásárlásra az önkormányzatnak, esetleg máshol értékesíti.
- A vállalkozó gondoskodik az épület és az ingóságok rendeltetésszerű hasznosításáról.
- Az eleki közművelődési megállapodásban szerepel, hogy a jelentősebb felújításokat az önkormányzat végzi. A gyomaendrődi-ben ezt nem rögzítették, a művelődési ház vezetője ez évi beszámolójában viszont utal arra, hogy ez egy szóbeli megállapodás volt közte és az önkormányzat között.

Az intézmény nyitvatartása

- Az eleki közművelődési megállapodás rögzíti, hogy a művelődési házat hétköznapokon 10 órától, szombaton 13 órától 20 óráig kell nyitva tartani.
- A gyomaendrődi közművelődési megállapodásban nem találtunk erre utaló kikötést.
- Mindkét megállapodás tartalmazza, hogy amennyiben másfél hétnél hosszabb ideig a vállalkozó népművelő be akarja zárni a művelődési házat, ezt köteles engedélyeztetni az önkormányzattal.

Termek hasznosítása

- Mindkét közművelődési megállapodásban a termék hasznosítására három alapidjat határoznak meg.
- A termék térítésmentes igénybevétele
- mind a két megállapodásban az önkormányzat térítésmentesen veszi igénybe a művelődési ház terméit azon rendezvények számára, melyek a lakosság széleskörű tájékoztatását szolgálják, pl. közmeghallgatás, országgyűlési; önkormányzati képviselő választás, stb.
- az eleki közművelődési megállapodásban lényegesen nagyobb arányt képvisel a térítésmentes igénybevétel, mint a gyomaendrődi-ben. Itt az előzőeken túl még az egészségügyi célra, közösség próbáira, továbbá kisebbségi önkormányzatok közművelődési rendezvényeire is ebben a formában vehetik igénybe a termeket.
- A termék önköltséges igénybevétele
- mindkét megállapodás tartalmazza az önköltségszámítás alapját. Konkrétan ez a biztosítási díjat, a fűtés-világítást és a m²-re jutó bérköltséget jelenti.
- a termeket önköltségesen kell biztosítani a megállapodás értelmében a település közművelődésével, közösségi életével kapcsolatos tevékenységekre.
- A termék piaci értékesítése
- az előzőekben nem rögzített esetekben a vállalkozó maga dönti el a terem bérleti díját.

Tartalmi tevékenység

- A gyomaendrődi közművelődési megállapodás a közművelődés tartalmi tevékenységére utaló részt nem tartalmaz.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

– Az eleki közművelődési megállapodás két tartalmi tevékenységet határoz meg, nevezetesen a vállalkozó népművelő köteles megszervezni a városi megemlékezéseket, melyek során az adott napon a világon általában megemlékeznek, pl. Föld Napja, Környezetvédelmi Nap, továbbá a településen a nemzeti ünnepek megemlékezése is a feladata. További tartalmi tevékenysége, hogy minimum 3 héten keresztül elsősorban a helyi alkotóművészek munkáiból kiállítást rendezzen.

Személyi feltételek

– Mind a két megállapodás rögzíti, hogy olyan munkatársakat kell alkalmazni, akik a megbízást szakszerűen teljesítik.

Ellenőrzés

– Az önkormányzatok a megállapodásokban kikötötték, hogy évente egy alkalommal köteles a vállalkozó-népművelő tartalmi tevékenységről beszámolni, ettől eltérően is kérhet beszámolót a testület, és alkalmanként ellenőrizheti a tartalmi tevékenység megvalósulását.

Önkormányzati támogatás

– Mind a két közművelődési megállapodás konkrét összeget tartalmaz, amelyet havonta utal az önkormányzat a népművelő számlájára.

– A megállapodás időpontjában rögzített összeget évente az infláció mértékével növeli az önkormányzat.

A megállapodás megszüntetése

– Mindkét megállapodás rögzíti, hogy az öt év leteltével megújítható a „szerződés”.

– Közös megegyezéssel mindkét fél felbonthatja a megállapodást.

– Egyoldalúan felbonthatja a megállapodást a vállalkozó-népművelő, ha az önkormányzat az általa vállalt összeget nem folyósítja.

– Az önkormányzat egyoldalúan felbonthatja a megállapodást, ha a vállalkozó-népművelő a díjtétel szabályait nem tartja be, ha elmulasztja a tájékoztatási kötelezettségét, illetve nem rendeltetésszerűen használja az épületet.

Összegzés

A közművelődési megállapodások alapvetően a közművelődési tevékenység helyszíneit és feltételeit, továbbá azok működési mechanizmusát szabályozzák.

Az 1997 évi CXL. Sz. tv. s kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 79. §-a értelmében a közművelődési megállapodásoknak az alábbiakat kell tartalmaznia:

„Az elvégzendő közművelődési szolgáltatást és annak díját, a közművelődési tevékenységben érintettek körét, az ingyenes, vagy térítési díjért igénybe vehető szolgáltatásokat, a közművelődési szolgáltatás igénybevételi lehetőségeinek minimális időtartamát és rendszerességét, a közösségi szintér, illetőleg a közművelődési intézmény közművelődési célú minimális nyitva tartását, a megállapodás személyi, tárgyi és pénzügyi feltételeit, a közművelődési feladat megvalósításában közreműködőktől megkívánt szakképzettséget.”

2. A vállalkozó-népművelők pályázatai

A művelődési házak igazgatói feladatkörére beadott pályázatok mindegyike egyedi.

Ez szakmánk alaptézisével a „személyiségfüggőséggel”, a települések másságával, a helyi társadalom, illetve a helyi társadalom igényeinek különbözőségével magyarázható.

A fentiekből adódik, hogy a kollegák pályázatában a közművelődési tartalom, a tartalom megfogalmazása, a tartalomból kiolvasható szemlélet, az alkalmazni kívánt keretek és munkamódszerek eltérőek.

A két pályázat megegyezik abban, hogy mindkettő igényes és szakszerű.

A két példa alapján nincs különbség a tekintetben, hogy az önkormányzat vállalkozói vagy költségvetési intézmény élére keres vezetőt, mert a mellékelt pályázatok beadhatók az önkormányzati fenntartású művelődési ház vezetésére is.

A gyomaendrődi pályázat üzleti tervet is tartalmaz, az eleki nem. Ennek magyarázatát a vállalkozásba vétel kétféle genezisében találhatjuk. (Interjúkban részletesen kifejtve.)

3. Éves beszámolók

Mindkét beszámoló gazdag közművelődési tevékenységet mutat be.

A gyomaendrődi arra vállalkozik, hogy felsorolja azokat a tevékenységeket, formákat, eseményeket, rendezvényeket, amelyek az elmúlt egy év alatt az épület falai között megvalósultak. Ugyanezt teszi az eleki beszámoló is, annyi különbséggel, hogy az elemzi a tevékenységeket, leírja, milyen kezdeményezései voltak, azok közül melyeket sikerült megvalósítani, és mik voltak a sikertelenek.

Az eleki beszámoló a közművelődési megállapodásban rögzített feltételek megvalósítását külön elemzi, a gyomai nem. Mindkét népművelő az épület falai között megvalósuló tevékenységet sajátjának tekinti, függetlenül attól, hogy azt ő szervezi, vagy annak helyet ad.

Az eleki beszámoló részletesen elemzi a településen és a településen kívül kialakult kapcsolatrendszerét, a gyomai erre nem tér ki.

Mindkét beszámolóból hiányoznak a látogatottságra és a gazdálkodásra vonatkozó adatok.

Az eleki beszámoló konkrétan utal arra, hogy kéri az önkormányzattól, hogy a következő évben várható 9,5 – 10 %-os inflációval növeljék meg a támogatást. A gyomaendrő-diben erre nincs utalás.

A szervezeti formára vonatkozóan a gyomaendrődi beszámolóban találtunk utalást. A kollégánál sorra veszi a vállalkozásban történő üzemeltetési forma előnyeit és hátrányait.

III. A (felhasznált) dokumentumok

- Elek Város Önkormányzata Képviselő-testülete 161/1999. (IX.27.) sz. önkormányzati határozatával létrejött közművelődési megállapodás
- Gyomaendrőd Város Képviselő-testülete 35/1999. (I.28.) kt. sz. határozatával megkötött közművelődési megállapodás
- Pályázat a Reibel Mihály Művelődési Ház vezetői állására
- Pályázat a Gyomaendrődi Katona József Városi Művelődési Központ vállalkozási formában történő üzemeltetésére
- Beszámoló a Reibel Mihály Városi Művelődési Központ 1999-2000. évi munkájáról
- Beszámoló a Katona József Művelődési Központ közművelődési megállapodás alapján történő üzemeltetéséről, 1999. február 1 – 2000. október 31.

AZ EGRI KÁLVIN HÁZ KÖZMŰVELŐDÉSI MISSZIÓJA

Egerben kétszer alakult meg a protestánsok közössége. A XVI. század második felében az ismert római katolikus székhelyre is eljutott a reformáció eszméisége. Luteránusok anti-trinitáriusok és helvét hitvallással lévő kálvinisták, reformátusok vitatták meg egymással az új hittételeket. Természetesen a hitviták tüzeiben a pozícióit féltő római katolikus egyház sem maradt tétlen. A katolikus egyház akkori vezetői érthető védekezésként az állami hatalmasságok felé fordultak a protestáns rendbontás miatt. 1562-ben már készen van az a hitvallás, mely mindmáig a leghosszabb magyar nyelven írott reformáció korabeli dogmatikai mű. Méliusz Juhász Péter Debrecen első püspöke érdekes módon latin címet ad e veretesen magyar, kálvinista hitvallásnak. *Confessio Catolica*, ami annyit tesz Egyetemes hitvallás, Méliusz teológiai művének a címe, melyet az egri protestáns hitre tért várvédő hadnagyok és katonák egyenesen Ferdinánd királyhoz terjesztenek fel, jelezve azt, hogy amit hisznek és ahogyan hisznek, az Isten igéjével, a Bibliával összhangban van, vagyis távol állnak mindenféle tévhitől. Egészen 1596-ig – az Egert elfoglaló újabb török invázióig – él az első protestáns közösség a városban. A törökök ismételt megjelenése, a vár és a város eleste egy olyan időszakot jelent a magyar katolicizmus és a magyar keresztyénség egyik fellegvárában, mely az idegen kultúra és vallás megjelenése miatt a keresztyénség teljes kiszorítását, perifériára kerülését jelenti.

1617. decemberében felszabadul a vár és a város – a török uralom alól. Megkezdődik Eger barokk újjáépítése, a katolikus egyház hathatós közreműködésével. Ebben az időszakban nincs lehetősége arra a protestánsoknak, hogy építsék saját egyházukat, egybegyűjtsék a gyülekezetet. Csak a XIX. század közepétől – házi istentiszteleti közösség formájában – létezik ismét evangélikus-református hívekből álló gyülekezet, melynek tagjai a városban munkát találó cselédek, iparosok áll, de jelentős létszámban csatlakozik e házi istentiszteleti közösséghez a katonaság itt állomásozó tisztikara és legénysége is.

Lelkészük nincs, de a város közepén már van egy házuk a protestánsoknak 1862-ben, mely kitűnően alkalmas arra, hogy egybegyűljenek, istentiszteleteket tartsanak – a közeli falvakban szolgáló lelképásztorok missziói munkájának eredményeként. S mindemellett lehetőség van arra, hogy a közösség az istentiszteleti alkalmakon túlmenően, a leányok, az asszonyok, a férfiak számára külön alkalmakat szervezzen, így is ápolva és erősítve a közösséget. A belvárosi egyemeletes barokk épületben a nőegylet kezdeményezésére elemi iskolát is nyitnak, s a szeretetvendégségnek nevezett gyülekezeti alkalmakon a hitélet elmélyítése mellett elhangzanak egyszerű előadások, a valláshoz kötődő, de nem csupán vallási témákról. Diák színjátzó-kör kezd működni, a jó hangúakból énekkar szerveződik, neves szónokok, irodalmárok előadásai gazdagítják a közösséget. Az egri protestánsok körében elindul a közművelődési munka, az egyház kultúrákövetítő értékeket mentő és értékeket őrző tevékenysége nyomán másodsor is megalakul tehát a református gyülekezet Egerben.

Mindez igen szép fejlődést mutat egészen a II. világháború utáni időszakig, az egyházi épületek államosításáig. Az egri reformátusokat 1946-ban megfosztják belvárosi ingatlanjuktól,

jóllehet az időközben (1930-ban) felépült templom és a belvárosban örökölt ingatlan, mely parókiaként szolgál, biztosította a gyülekezet istentiszteleti életének és adminisztrációjának folyamatosságát. A várost átszelő Eger patak melletti épület azonban bérlakás lett, melyben egy kicsiny rész bérlője lehetett az addigi tulajdonos, a Református Egyházközség. A történelmi szorongatásnak ebben az idejében – ha végképpen leszűkített keretek között is, de a 80-as évek második felétől kezdődően – ismételten megindult egyfajta közművelődési, kulturális jellegű közösségépítés. Mindössze 40 m²-en sokan össze tudtak gyűlni, amikor egy kevésbé felkarolt íróval, gondolkodóval, egyházi személlyel szerveztek kötetlen találkozást a gyülekezeti alkalmak keretében. A politikai rendszerváltozást megelőző időkből a régi egyházi épületben meglévő kicsiny terem adott otthont a gyülekezethez tartozó értelmiségiek összejövetelének. Egri Károli Egyesületnek nevezték el azt a református értelmiségi kört, amelyikhez rövid idő alatt sokan csatlakoztak. A havonta megtartott összejöveteleken egy-egy foglalkozási ág mutatkozott be. Így tanár és orvos és pszichológus és színész vallott sorsáról, küldetéséről, morális értékrendjéről. Jóllehet a politikai szóba sem jött ezeken az alkalmakon, de önmagában véve az is politikai állásfoglalásnak számított, amikor az erdélyi menekültek befogadására, s nem pusztán az anyagi, hanem a szellemi segítségnyújtásra rendezkedett be ez a kicsiny közösség. Találkozóhely volt, vitafórumnak helyet adó közösség volt az Egri Károli Egyesület parányi terme. Itt alakult meg, illetve itt alakult újjá a helyi cserkészcsapat, mivel sehol a városban másutt nem adtak nekik helyet. Itt hallhattak az alkalmakra egybegyűltek hiteles híradásokat arról, hogy mi történik Erdélyben, hogyan akarja a dühödt hatalom nem csak a falvakat elpusztítani, hanem kitépni még a nyelveket is. Itt voltak együtt a lelképásztorok, a szűkösnök bizonyuló teremben, a szolgálataikra közösen készülve, itt foglalkoztak a református gyermekekkel, a hit útjaira vezetgetve őket, ezt a kicsiny termet adta át a református egyházközség egy egészen kicsiny, helyét kereső keresztyén közösségnek ökumenikus nyitottsággal, hogy valahol ők is tudjanak imádkozni.

Már túljutott az ország a politikai struktúraváltáson, amikor az akkori adminisztráció közölte az egyházközséggel: tekintettel arra, hogy a bérleményt nem lakás céljára használják, ezért hatalmas bérlési díjat és ehhez kapcsolódó adót vetnek ki az egyházközségre. A hit és a kultúra ügye azonban túlélte ezt a szigorot is.

Pontosan hét évvel azután, hogy az Egri Református Egyházközség a szükséges dokumentumokkal alátámasztva, a történelmi kárpótlásra hivatkozva beadta igényét az épület egészének visszajuttatására, elérkezhetett az a pillanat, amikor a presbitérium birtokba vehette az időközben Kálvin Háznak elnevezett épületet. Mindössze arról volt szó, hogy hét éven keresztül nem kis küzdelmet kellett vívni azért, hogy kiderüljön, ki is adhatja át (önkormányzat, kincstár vagy vagyonátadó bizottság) az egyházközségnek, lakókkal vagy lakók nélkül – a reformátusok jogos tulajdonát. Nem volt mentes indulatoktól ez az időszak. A lakók indulata teljességgel az egyházra, s kieleztetten a gyülekezet lelképásztorára irányult. Az önkormányzat illetékesi és más egyéb hatósági személyek félték az ügyhöz nyúlni.

Jóllehet a városban egy másik egyház, mely szinte az egész belvárost birtokolta, óriási épületeket kapott vissza, többnyire komplikációktól mentesen, addig a reformátusoknak hét évig kellett harcolni, várni, imádkozni, kitartani, hogy végül is vizs- szakapjanak üresen egy – tudatosan kifosztott, műszaki kondí- cióját illetően siralmas állapotban lévő – műemlékként nyil- vántartott belvárosi ingatlant.

A presbitérium – a lelkész javaslatára – elhatározta, hogy amennyiben az épület visszakerül az egyházközség jogos tulajdo- nába, úgy folytatva az évtizedekkel azelőtti egyházszervező és kul- túráközvetítő munkát, a Kálvin Ház helyet fog adni – a hitéleti programok mellett, az egyházi adminisztráció végzésének biztosí- tása mellett – kulturális, közművelődési programoknak is.

Megkezdődött az épület teljes műszaki felújítása, melynek során elsőként kialakítottak egy 120 fő befogadására alkalmas termet, mely az egri kulturális életnek rövid idő alatt elismert kicsiny központja lett. A magyar irodalom, zene, képzőműv- szet, közélet legjelentősebb személyiségei léptek fel a Kálvin Házban jelezve azt, hogy ismerik és tudják annak fontosságát, hogy az egyház ezen a világon és ezért a világot van, mely nem a világtól elfordulva, hanem minden nemes eszközt megragad- va szól és tesz valamit, hogy az élet ne csak elviselhető, hanem örömteli legyen.

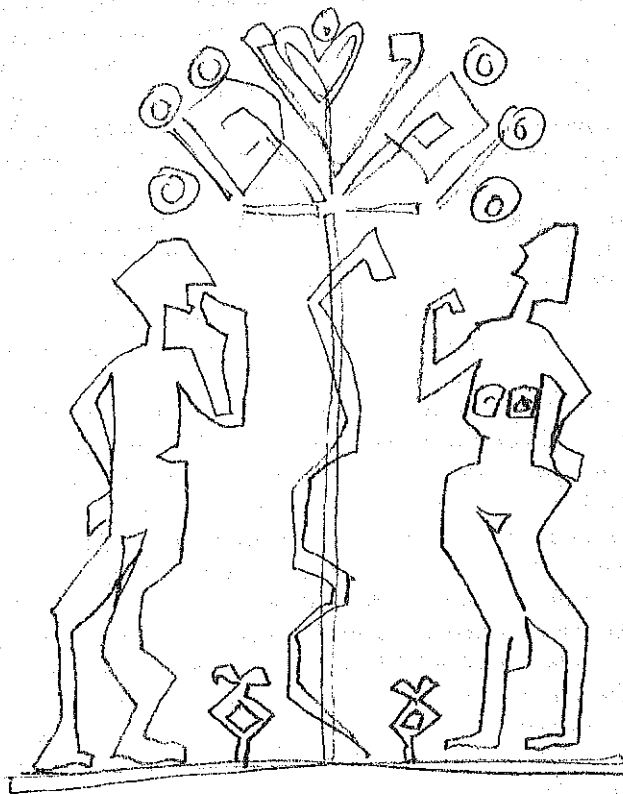
1998-tól több albumot megtöltött már a Kálvin Házi progra- mok meghívójának gyűjteménye. Ha csak a Sándorokat említjük, a Kálvin Házban járt és szólt Kányádi Sándor, Csoóri Sándor, Püski Sándor, Sólyom Nagy Sándor. Volt olyan alkalom is, ami- kor a Kálvin Ház egyszerű színpadán egyszerre három Kossuth- díjas szólt a nagyszámú egybegyűltekhez, volt olyan alkalom is, amikor a helyi sajtó az egyik rendezvényről így tudósított: „A Kál- vin Házban az állóhely is megtiszteltetésnek számít”.

Nem csak a hazai kulturális élet és közélet legkiválóbbjai számára teremt artikulációs helyet a Kálvin Ház, hanem igyek- szik felkarolni a helyi tehetségeket, alkotókat is. Számatalan könyvbemutató, író-olvasó találkozó, kiállítás, koncert elma- radhatatlan helye a Kálvin Ház. A Millennium évében az egy- ház integráló szerepét hangsúlyozva a Millenniumi kerekasztal köré ültek, és helyi, valamint országos témákról felelősen, ked- vesen és emberien nyilatkoztak a kerekasztal meghívott részt- vevői: egymással többnyire szemben álló, egymással túl sok kö- zösséget nem vállaló politikusok. Természetesen megfordult a Kálvin Házban a hazai és a nemzetközi egyházi élet számos je- lentős képviselője, püspök, érsek, egyházelnök, teológiai pro- fesszor, akadémikus, szerzetes és apáca is. A ház híres ökumeni- kus nyitottságáról.

A kultúra és közművelődés velejárója az, hogy a Kálvin Ház több fontos egyházi jellegű intézménynek is helyet ad. Itt mű- ködik a térség egyetlen egyházi könyvesboltja, mely minden- nap várja a protestáns és katolikus hívő, vagy Istent éppen ke- reső vásárlókat. A ház ad otthont egy nemzetközi szervezetnek is, mely a Biblia egyes szövegrészeinek nemzeti nyelvre történő fordításán munkálkodik. A Wycliffe Nemzetközi Bibliafordítók Egyesülete magyarországi adminisztrációs irodája itteni műkö- dése a nemzetközi egyházi misszióba való bekapcsolódást is je- lentí. Ugyancsak a Kálvin Ház ad otthont az egri Lelkeszi Hi- vatalnak, valamint az Egervölgyi Református Egyházmegye Es- peresi Hivatalának. A Magyarországi Református Egyház tudó- mányos testülete, a Doktorok Kollégiuma is itt működteti Főtit- kári Hivatalát. S mindezek mellett pár éve az egyházi épületek- ben működő kultúráközvetítő, közművelődési intézmények ösz-

szfogatását és érdekképviselőjét szolgáló Egyházi Közművelődési Egyesület számára is az egri Kálvin Ház jelenti az adminisztráció- hoz szükséges címet, és ad mindehhez munkatársakat.

Az egyház számára a küldetés szempontjából legmeghatáro- zóbb feladat az igehirdetés szolgálatának végzése. A történelmi tapasztalat az igehirdetés mellett az edukáció elengedhetetlen fontosságára is rámutat, az egyházi feladatvégzések során. A nevelés egyszerre jelent tények átadását és etikai útmutatást. S mindemellett a nevelés a legszélesebben értelmezett kultúrának a tudatos és elkötelezett művelését is magában foglalta. Ma, pozitív értelemben megváltozott helyzet közepette, a magyaror- szági egyházaknak lehetőségük van az Igét szabadon hirdetni, az oktatói munkát az elvárt minőség szerint teljesíteni, a kultúra közvetítését áldozatoktól sem visszariadva hitelesen végezni. Örömrünk az, hogy e kultúráközvetítésnek sokszínűen és elköte- lezetten részese lehet – egy ezeréves katolikus városban – a re- formátusok kicsiny közössége, a Kálvin Jánosról elnevezett há- zuk és alapítványuk által.

ÍME, A SZAKMA – EGY MEGYEI INTÉZMÉNYÉBEN – IMÍGYEN BECSÜLTETI NAGYRA MAGÁT

Beszélgetés a Pest Megyei Közművelődési Intézet igazgatójával és munkatársaival

A Pest Megyei Közművelődési Intézetben ülünk, a Városház utca vonzó épületében. A beszélgetés résztvevői: **Makra Borbála, Szádváriné Kiss Mária, D. Barabás Mária, Gaál Anna és Varga Zsuzsanna.** Arról beszélgetünk, hogy az intézmény, mint Pest megye művelődését meghatározó hely, milyen sajátosságokkal rendelkezik. Az igazgatótól tartja kézben a beszéd fonalát. Intézménytörténelmet mesél, szakterületeket és szakembereket mutat be, szövegre kéri őket.

Makra Borbála: Ez az intézmény 2002-ben indult, intézményvezető váltással, átszervezéssel. Az elődöket természetesen nem lebecsülve és nem megbántva, úgy gondolom, hogy rendkívül komoly hiányosságokkal és hátrányokkal indultunk, ami nemcsak a szakmai teljesítményben mutatkozott meg.

A különböző megyei intézményeket más időpontban és másként szervezték át, ezt az intézményt az elmúlt 14 évben többszörösen is. A valamikori nagy művelődési központot megszüntetve alakult a Pest Megyei Közművelődési Információs Központ, amelynek 3 igazgatója volt. 1996-ban az intézményt – szentendreiéig is megszüntetve – beköltöztették a megyeházára, ahol azóta is található. Rendkívül szerény, csak szakmai létszámmal, 5 fővel indult a szervezet, s próbálta megtalálni törvényi, jogszabályi háttér nélkül a feladatait, ami eléggé sokszínű is volt, és különböző módon minősítették akkori kollégáink.

Én arról tudok igazából beszélni, amióta engem kineveztek, valamint először megbíztak. Én azt gondolom, hogy egy intézménynek elsősorban is meg kell állnia a talpán, tehát számba vettük mindazokat a hiányokat, amelyek az intézmény szakmai működésének gátjai voltak. Az irodákat ki kellett festetni, mázoltatni kellett, be kellett szerezni azokat az alapvető szakmai eszközöket – a számítógéptől kezdve a telefonig, a fénymásológig –, amik technikailag is alkalmassá tettek bennünket arra, hogy ezt a legnagyobb megyét, 186 települési önkormányzatot, az ehhez tartozó intézményrendszert és a tematikus szakági területeket, valamint a civil szervezeteket kiszolgáljuk. Ez volt az első. Menet közben természetesen a létszám is állandóan változott. Az elmúlt időszakban sikerült egy szakmai létszámmal bővíteni az intézmény létszámát, de gyakorlatilag ebben az intézményben nincs adminisztrátor és nincs gazdasági vezető sem. Ez egy részben önálló gazdálkodású intézmény, ahol a munkatársak a szakmai munkájuk mellett elvégzik azokat a technikai, adminisztratív, szervezési feladatokat, amiket más nagyobb intézmények esetében egy apparátus végez. Ezért is ró ez az intézmény rendkívül sok feladatot a munkatársaira. Miközben szakmai hiányosságokat kellett pótolnunk, rendkívül sokat, nem egyszerre érkeztek a kolleganők, 2004 novemberére álltunk fel a jelenlegi létszámmal. Egy évvel ezelőtt. Ez nem egy hosszú időszak. Ebben a rövid időszakban viszont az intézmény meg tudta fogalmazni azokat a szakmailag markáns és prioritási feladatait, amikkel úgy gondolja, hogy ellátja a megyét.

Amikor a kollégákat megkerestük – közösen kerestük egymást –, át kellett gondolnom, s egy közös, együttes beszélgetésből alakult ki, hogy ki és mire tud vállalkozni. Nekem alapve-

tően az volt a szerencsém, hogy egyetlen egy kolléga kivételével mindenki Pest megyében él, s ezért, illetve a korábbi szakmai életükből adódóan jól ismerik Pest megyét. Nem ABC sorrendben: D. Barabás Mária, aki a honlappal, az informatikával foglalkozik, és a népművészettel. Valamikor ennek a jogelőd intézménynek volt a munkatársa, majd Budakalászon dolgozott, s én úgy gondolom, hogy az előző jogelőd intézményben szerzett tapasztalatokat. Szádváriné Kiss Mária Biatorbágyon volt intézményvezető, s Barabás Máriával együtt ismeri annak kistérségét is. Várnagy Enikő Budakeszről való, Varga Zsuzsanna Márianosztráról, én a Csepel-szigetről járok be minden nap. Gaál Anna Budapesten lakik, de voltak pest megyei kötődései, valamikor Vácott dolgozott.

Így állt fel az intézményünk, és így kezdte el szakmai elsőégi feladatait. Úgy gondolom, hogy ma, egy év után, nemcsak a szakmának és a megyének, hanem országosan is látszik, hogy amire vállalkoztunk, azt maximálisan tudjuk teljesíteni.

Büszkén vallhatom, hogy a honlapunk prioritást kapott. Rendkívül hasznos, hogy a települési önkormányzatokban, illetve a közművelődési intézményekben valamint egyéb területeken dolgozó szakemberek el tudnak igazodni, merthogy Barabás Mária nemcsak hogy kitalálta a honlapot, hanem gondozza is. (A legnagyobb tévedés mindig abban van a honlap készítőknél, hogy úgy gondolják, hogy van egy informatikus, aki majd megcsinálja. Hát ez nem így van. Hogy ezt valaki tartalommal feltöltse, és hogy ez jól működjön, ahhoz jó közművelődési szakembernek kell lennie, a települési gyakorlatából tudnia kell, hogy mire van szüksége a kint élő, dolgozó kollégáinknak.) Honlapunk prioritásával is szeretnék tanítani, hogy a világ az informatika. És az információs tudásnak egy kis szegmense az, hogy a honlapot elkezdik használni, rajta keresztül megtanulnak dolgozni.

D. Barabás Mária: Én Hajdú-Bihar Megyében kezdtem, amikor a nagy Kölcsey megindult, amikor megnyitották, én még egyetemista voltam, ott végeztük a gyakorlatainkat, s láttuk, hogy micsoda nagy fellendülésben volt akkor a mi szakmánk, és tele optimizmussal. Ez volt a nagy intézmények kapunyitó időszaka, kiváló kollégák voltak, a nagy öregektől lehetett tanulni, én ott kaptam rá a módszertani munka ízeire. Boros Béláné Anika mellett voltam gyakornok, és jártuk és megismertük Hajdú-Bihar megyét, ez valahogy úgy beleivódott a gondolkodásomba is. Hogy soha nemcsak egy programot, önmagában tekintetem, hanem túlnéztem a peremén. Mindig azt kerestem, ami összekötheti más dolgokkal, ami izgalmas benne, amit ki lehet terjeszteni, amiből tovább lehet lépni, amit meg lehet mutatni. Utána kis idő múlva – mert közben még egyetemen is dolgoztam – Pest megyébe kerültem, Szentendrére, a nagy megyei művelődési központba, ahol sokan voltunk, nagyon jól kialakított szakági területeket vittünk, itt is nagyon bejáratott szakmaiságról lehetett beszélni. S már nem volt idegen számomra az, amibe csöppentem, hiszen ezt Hajdú-Biharból is hoztam magammal. S ezekkel a kollégákkal, akik büszke

és öntudatos Pest megyeiek voltak, nagyon sok mód volt arra, hogy járjuk a megyét. Volt saját gépkocsivezetője az intézménynek, gépkocsija, és ez nagyon sokat jelentett a kollégáknak is, hiszen a személyes kapcsolattartás és állandó kontaktus vitte előre a szakmát, és fontos volt mindenkinek. Ez az, ami most nekünk hiányzik. Mert nekünk erre nincs lehetőségünk, mert mi most itt egy irodaként működünk. Ezt kell pótolnunk egyéb csatornákkal, és erre nagyon jó a honlap és az újságunk, meg a rendezvények. Tulajdonképpen most, ami kihívást jelent a mi számunkra – erről sokat beszélgettünk egymás között is – az az, hogy elég nagy szakmai puttony van mindannyiunk hátán, és elég pontosan tudjuk a hosszú szakmai gyakorlatunkból, hogy mi kell a „terepen”. Nem tudományoskodást, nem elvont elméleti-eskedést várnak tőlünk az emberek, hanem konkrét gyakorlati segítséget. Ugyhogy mi erre törekszünk. Mindannyian és mindazokon a fórumokon keresztül, amik már a rendelkezésünkre állnak. Szádvári Mari, ahogy az újságot szerkeszti. Persze Borbála mindenben jelen van, és ez nagyon fontos. Úgy választotta ki a munkatársait is, hogy amit ő elgondolt ezekről a szakmai területekről, ahhoz választott szakembereket.

Makra Borbála: Újra kellett sodorni az intézményünkben az elengedett szalakat. Pest megye tradícióiból és a nagy intézményből adódóan, a sok átszervezéssel, rengeteg létszámcsoökkentéssel, a törvényi, jogszabályi háttérnélküliséggel olyan hiányok keletkeztek, amik kijelölték a munkánkat. Nem volt honlapunk hosszú éveken keresztül, illetve rendkívül szerény volt, miközben már mindenki tudta, hogy az nélkülözhetetlen. Vagy: mi kéthavonta adunk információt, szakmai tanácsadást, híreket a megyében – az információs lapunkon keresztül. Formájában és tartalmában egészen megújult a lap, aminek Szádváriné Kiss Mária a szerkesztője. Ő nem ezzel foglalkozott Biatorbágyon. Őt egy kicsit hagytam, hogy beleszeressen. Kicsit kényszerítettem is igazából, mert tudtam, hogy Pest megyének nincs olyan napi vagy havi lapja, folyóirata, mint más megyéknek. A mi lapunk jut el 1000 példányban az önkormányzatokhoz, közművelődési intézményekhez, civil szervezetekhez, egyéb szakági szakemberekhez. Ez rendkívül fontos, erről Mária fog beszélni. Ma már írnak az újságunkba a megyéből.

Szádváriné Kiss Mária: Én humán diplomával rendelkezem, és anélkül kerültem a biatorbágyi faluházba, hogy megfelelő szakmai képzettségem lett volna. Az is egy nagy szerelem volt, és ahogy Borbála mondta, lehet, hogy én hajlamos vagyok arra, hogy „szakmai szerelmekbe” bonyolódjak. Ez, amit itt most csinálok, kellett hogy nekem nagyon nagy kihívás legyen, mert bejönni egy intézményből – ahol először egyszemélyes házban dolgoztam, azt vezettem, napi kapcsolatban a településsel, velük együtt lélegezve, érezve a légkört, amiben értéket lehet és kell teremteni és közvetíteni – (a megyeházára, ami igaz, gyönyörű épület, de mégiscsak – egy irodába, ez azért elég nagy váltás. Most az újság számomra a feladat, „a szerelem”, a kapcsolat, de nem egy településsel, hanem egy egész megyével. Barabás Mari nézi, hogy mennyien látogatják a honlapot, én várom a visszajelzéseket, legyen az e-mail, levél, telefon. A visszajelzés mindannyiunk számára nagyon fontos.

Az cél is ebben a munkában, hogy ne legyen egyoldalú a kapcsolat. Ne lehessen azt mondani, „hogy osztjuk az ígét a megyeházáról”. Miközben várjuk a visszajelzést, elvárjuk a

kollégáktól, hogy úgy küldjenek anyagot, hogy az ne csak programajánló legyen. Egy eseteírás, egy tudósítás példaértékű kezdeményezésekről, alkalmas rá, hogy szakmaiságot tudjunk bemutatni.

Az újság szerkezetét úgy alakítjuk, hogy megtörténjen az aktuális információk közvetítése, továbbadása – ez a lap egyik legfontosabb feladata. Ez az anyagunk most már annyira nagy terjedelmű, hogy nem fér a lapba, hisz van egy lapterjedelem, de a honlap miatt egyszerű a helyzetünk, mert ami nem fér a lapba, a honlapunkra mindig fel lehet tenni. Ez a két lehetőség nagyon jól kiegészíti egymást. (Még akkor is, ha sok településen nem érhető el közvetlenül az internet egy népművelő számára. Ha akarja, azért megtalálja a lehetőségét.)

Az írásos kommunikáció kiegészíti az elektronikus kommunikációt. Ketten együtt élnek, együtt tudnak hatni.

Az aktuális információk mellett a lapban a súly a példaértékű kezdeményezések bemutatására kerül. Ezekből a szakember, az egyszemélyes intézményvezető, de netán még egy nagyintézmény vezetője is, tanulhat, profitálhat. (Mindig megadjuk az információ-szolgáltató nevét, címét, hogy az olvasó élhessen vele. Meglegyen számára – akár a kapcsolatfelvétel – a bármely további lépés lehetősége.

Az újság jelentős lehetősége, s vállalt szerepe, hogy benne a szakma az értékeit felmutathatja. Egy szakma az identitását azzal is meghatározza, ha nyilvánvalóvá teszi az értékeit. Ha az értékes személyiségeit bemutatja, megbecsüli. Erre a lap rendkívül jó. Az interjúk arra való, hogy kicsit még közelebb kerüljünk emberekhez, szakemberekhez. És a szakmaiságukból tudjon tanulni az olvasó. Én azt gondolom, egymás megbecsülése szintén erősíti a szakmai identitást. És ez annál is inkább fontosabb, mert ma még egy települési önkormányzat nem feltétlenül van tisztában azzal, hogy mennyire fontos a települése fejlődése szempontjából ez a terület.

D. Barabás Mária: Azzal, ha bemutatjuk a szakmánkat, azokat az embereket, akik jelesek, a szakmánk becsületét, méltóságát, rangját is megadjuk. A szakmánknak – mint minden szakmának – küzdenie kell az önérvényesítéséért. Az ágazati vezetés számára is kell a közművelődési területnek bizonyítania, újra és újra. Amelyik terület hagyja magát, mostohagyerek marad. Miután mi ismerjük legjobban a szakmát – önmagunkat és egymást –, nekünk kell, hogy becsüljük, s hogy társadalmi szerepét ismertté tegyük. Ha ezt nem tennénk, ha nem mutatnánk fel szakmánk hasznát és az értékeit, ha a kollégáktól is nem várnánk el, hogy ugyanezt tegyék, akkor mit várhatnánk el a hozzánk való viszonyt és a felénk irányuló elvárásokat illetően.

Szakmai berkeken belül célunk a olvassátok, nézzétek, nézzétek! elérése. „Olvassátok, olvassátok, olvassátok, nézzétek, nézzétek! Menjete fel a honlapra.” El kell tudni igazodni. Hozzá kell szokni, hogy keresni kell az információt. Minden szakmabeli kell, hogy eligazodjon és versenyképes legyen a szakmán belül – legyen az idősebb vagy fiatal. A szakma is csak így lesz versenyképesek más szakmák között.

Szádváriné Kiss Mária: Az újság arculata már kifejez valamit. És a szakma szempontjából egyáltalán nem mindegy, hogy egy kéthavonta megjelenő folyóiratnak van-e, s hogy mi a súlya. Mint ahogy nem elhanyagolható ebben a tekintetben az intézmény honlapja sem. Egy honlapra vagy egy intézmény kiadványaira ránézve rögtön kialakul róla egy kép, azonnal adó-

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

dik róla egy információ. Az rögtön azt mutatja, hogy komolyan lehet-e venni, vagy hova lehet helyezni az illető szervezetet. Információ a fenntartó felé, a társintézmények felé.

A kulturális területen hatványozottan fontos tényező az arculat. S ez felveti, amit én nagyon fontosnak tartok, az intézményvezető felelősségét, hogy – egy bizonyos költségvetésből – mit tartva hangsúlyosnak, mire mennyit biztosít. Borbála komolyan, nagyon végiggondolva tartotta fontosnak az első pillanattól, amikor az arculattervezés folyt, hogy erre a területre nagyon sokat kell áldozni. És látható, hogy van érzelme. A komolyságunkat, a súlyunkat mutatja. Ugyanúgy, ahogy minden intézmény esetében, mindenhol. Viszont – azt gondolom –, hogy nekünk, egy megyei intézménynek, a kiadványainkban, az összes megnyilatkozásunkban, az összes tevékenységi területünkön, amit vállalunk és csinálunk, annak példaértékűnek kell lenni – a települési intézmények és önkormányzatok felé. Hiszen mi másért lennénk mi intézet – ahogy a nevünk is mutatja. Megváltozott. Nem információs központ, hanem intézet. A mi fogalmaink szerint az intézet feltételezi a minőségi szakmaiságot. Ami támpont, amihez lehet viszonyulni, igazodni, kapcsolódni. Egy intézmény, amelyikben a szakemberek felkészültek, akiktől lehet tanácsokat kérni és kapni, s akiknek az elismerése megerősítés.

Makra Borbála: Azért ez egy hosszú folyamat lesz, tizennégy évet nem lehet egy év alatt behozni. És igazából ez egy olyan terület, ahol minden nap bizonyítani kell. Ami alapvetően fontos esetünkben, amivel kezdeni kellett volna, az az, hogy nem lehet figyelmen kívül hagyni a fenntartó támogatását. Amit itt kialakítottunk közösen, ahogy az intézmény létszámában, szakmai prioritásaiban felállt, mindezt a fenntartó oly mértékben támogatta, hogy több mint 30 Mft-os költségvetési támogatást kaptunk. Miközben – én nagyon jól tudom, hogy – több megyei intézmény sír, hogy összevont feladat van, alig jut a közművelődési tevékenységre pénz. Én bátran és nyugodtan mondhatom, hogy nem azon intézmények közé tartozom, akik sírnak-rínak és panaszkodnak, hogy sülyedünk, hogy átszerveznek. (Mi ezt már régebben megéltük.) Sokkal indultunk, de képzett szakembereink vannak. (Közben Szádvári Mari is elvégezte a felsőfokú OKJ-s szaktanfolyamot.) És a legfontosabb, hogy a fenntartó elfogadja a mindenkori munkatervünkben azokat a prioritásokat, szakmai fontosságokat, amikkel hitelessé tehetjük magunkat Pest megyében. S ez a több mint a 30 Mft-os költségvetés. (Hozzá, hogy nekünk nem kell fenntartani intézményt, s rendkívül pozitív helyzetben vagyunk, mert ha minden kolléga időben gondolkodik, akkor csak egy megrendelőn múlik, és tisztán takarítva, kávétól kezdve a hangosításig mindent megkapunk. Ha én ezt önköltség formájában kivétem, akkor ez még a duplája annak, amit én itt helyben kapok a fenntartótól. S akkor még nem beszéltem a díszteremről, amit óránként 20 eFt + Áfáért adnak ki, s amit ingyen megkapunk. Igaz, hogy nem minden héten vagyunk ott, de úgy gondolom, hogy ez is egy rendkívül fontos dolog.)

Most végigmennék az intézmény prioritásain. Beszéltünk a honlapról, az újságról, beszélni kell a tájoltatásról. Ennek előzménye van, mindenki tudja, hogy a Nemzeti Kulturális Alap-program ezt kírta évekkkel ezelőtt, és az első fordulóban az akkori intézmény rendkívül szerényen szerepelt a pályázaton. Akkor párhuzamosan futott itt a megyeházán egy ún. Vármegyefesztivál, rendkívül komoly költséggel. Én úgy gondolom, hogy

ennek van és lehetne léte Budapesten is, csak nem ilyen PR-ral és nem ekkora költségvetéssel, hanem ennek a 10-szeresével. A vármegyeháza ugyanis egy irodai negyedben van, hiába vagyunk mi a Váci utcához, Vörösmarty térhez rendkívül közel, ez akkor is egy irodai negyed, ide már nem jönnek úgy az emberek. Nem tudom, hogy a vármegyefesztivállal az elődeink kiket akartak megszólítani, maga az ötlet nem rossz, hogy Pest megyeiséget bemutatni, de kinek? A belvárosnak? Budapestnek? Az ide érkező vidékieknek vagy a külföldieknek? Én úgy gondoltam, hogy sokba kerül ez az egy, két napos rendezvény, és nagy a hiány a kistélepüléseinkben a különböző színvonalas programokból. A Vármegye Fesztivál költségvetését önrészként, illetve jóval megemelve az önrészüket, az NKA-n elnyert pénzen mi tájoltatunk.

Ernek a gazdája Szádváriné Kiss Mária, aki naponta van kapcsolatban Pest megye kistélepüléseinek polgármestereivel, intézmények vezetőivel. Ezzel nem csak az a cél, hogy a polgármestert szólítsuk meg, s nem kizáró ok az sem, ha nincsen művelődési ház. Nekünk mindegy, hogy egy általános iskolában történik ez a tájoltatás vagy egy templomban. Az a lényeg, hogy a helyi társadalmat elérjük, meg tudjuk szólítani, és az alapvető fontosság ebben az, hogy nem mi mondjuk meg, hogy mit viszünk oda, hanem ők mondják, hogy mit szeretnének, mi az a tematikus műfaj, amit szeretnének kiválasztani. Van, aki a néptáncot szeretné, van, aki komolyzenei hangversenyt, más pedig kiállítását. Mária az, aki az intézmény elemi költségvetéséből, valamint az elnyert pályázati pénzből szervezi. Ezzel kapcsolat alakult azokkal a kistélepülésekkel is, akik soha nem fordultak hozzánk. Most, holnapután már esetleg megkérdezik egy falunapnál, mikulás programnál, hogy milyen műsort vegyennek, szerkesszenek, vagy azt, hogyan kell megírni egy pályázatot. Úgy gondolom, hogy okoskodás helyett, egy élő kapcsolat alakul így ki, ami hétköznapi. S azon kívül, hogy megköszönik nekünk a programot, tulajdonképpen szervesen összekötjük magunkat. Elindult egy folyamat. És rendkívül hálásak.

Szádváriné Kiss Mária: A másik oldal is fontos, ezért hozzáfűzném, hogy ez a tájoltatás a megyében lévő amatőr művészeti csoportok, amatőr és hivatásos előadók számára is fellépési lehetőséget jelent. És egy fél mondat, a pontosság kedvéért. A tematikát ugyanis egy picit meghatározza – és ebben szoktak tévedésben lenni a települések – a pályázati kiírás. A nagy tematika általában a pályázati kiíráshoz igazodik, és azon belül, elég széles kínálatból választhatnak ők.

Makra Borbála: Önrésszel egy tisztességes játékterünk van a kiírástól függetlenül, mert mi sokkal nagyobb összeget fordítottunk erre, mint amit elnyerünk. Arról nem beszélünk még, hogy az arculatunkhoz hozzátartozik a pályázati borító, tartalomjegyzék, költségvetés, minden, de azért tévedésben van, aki úgy gondolja, hogy Pest megye egy rendkívül gazdag megye. Itt is vannak ún. végek. Tehát nekünk nagyon oda kell figyelniünk. Kistélepüléseink is vannak, 99 fős települések is. Tradicionális városaink is vannak, de ha egy Szolnokhoz hasonlítom Ceglédet, nem lehet hozzá hasonlítani. Vagy a 60.000 lélekszámú, 1950-ben ide csatolt Érdet, a legnagyobb faluból lett városunkat. Persze van rendkívül gazdag településünk, de azért a mi szakmai tanácsadásunk ott is jelen van. Nyilván nem a programoknál. Ha a kiadványaink eljutnak, és hogyha megkérnek bennünket a törvényből adódó, ellátandó szakmai ta-

nácsadó feladatokra, akkor azokat ingyen és bérmentve ellátjuk, amit a közművelődési rendeletünk is kimond. Ezt mind azért tehetjük így, mert a fenntartónak köszönhetően itt egy folyamatos növekedés van. Ami számomra is nagy bizalmat ad. Maga az alelnök úr is, aki a kultúrát felügyeli és gondozza, látja, hogy ez nem egy fiatal csapat, de mindent megtesz annak érdekében, hogy megfeleljen a törvényi, jogszabályi és a megyei rendeletben meghatározott feladatoknak.

A honlap, az újság, a tájoltatás után térnek rá a statisztikai adatszolgáltatásra, arra a prioritásra, amiben bízom, hogy 2006-ban ki fog teljesedni. Amikor ideérkeztem, és megbíztak ennek az intézménynek a vezetésével, akkor nagyon szerényen küldték be a megyéből a kötelező adatszolgáltatást. Most kitaláltunk erre egy szerény kis kiadványt, ami nem egy elemző kiadvány, hanem egy tükörkép. Mert hogy reagál egy polgármester, ha én benne vagyok, hogy nem szolgáltatam adatot, és a mellettem lévő település pedig, igen. Hát, ez nem esik a legjobban. Ezzel a kis praktikával sikerült komoly változásokat elérni. Bízunk benne, hogy a (rejtetten elért) adatszolgáltatási fegyelem mellett, most már a minőség is fog változni. Mert ezzel még gondok vannak. Biztosan más megyék is tapasztalják, de nem biztos, hogy megfogalmazzák – én ezt merem vállalni –, hogy nem mindig értik, tudják, hogy a mi statisztikánkba mit kell beleírni pontosan. Ez egy nagy probléma. Ezt a munkát Várnagy Enikő végzi.

Nem lehet elkerülni azt a fontos dolgot sem, ami mindannyiunk számára nyilvánvaló, Miskolcon is kiderült, hogy az ERIKANET gondozásában Pest megye az első ötben benne van, nagyon sok pénzt áldozunk erre. Persze vannak a rendszernek hibái, de a jövő az, hogy ezt tölteni kell. Az egy kicsit fájdalmas számomra, hogy bennünket, megyei intézményeket nem igazán kérdezték meg, hiszen ennek a frissítése nagyon sok pénzbe kerül. Ehhez mi úgy tudunk hozzájárulni, hogy az intézmény a közművelődési rendelet végrehajtása érdekében kísérleti jelleggel bevezetett egy kistérségi szakmai kollégiumot. Nem a statisztikai kistérségekről beszélek, ezt az óriási megyét próbáltuk lefedni, és az ún. volt járási központi intézményeket, személyesen az intézmények vezetőit kerestük meg. Először azzal, hogy segítenének-e, hiszen ez a 6 fős létszám nem elegendő arra, hogy ellássuk feladatainkat, és kint legyünk a kistérségekben, illetve a megyében. Úgy gondoltuk, ha felosztjuk a megyét – és 16 embert felkértünk, egyénileg szerződöttünk velük –, akkor először készül egy óriási nagy adatfelmérés, mert ez az intézmény rendkívül szerényen rendelkezett adatokkal. Az, hogy hány ház, hány közösségi, hány főfoglalkozású... stb. Én merem állítani, hogy sok esetben a valóság és a statisztikai adatszolgáltatás nem csúszik egybe. Óriási különbségeket mutat. Szeretnénk volna igazából választ kapni.

Ez a program 2002-ben indult, az első részében adatgyűjtés folyt. Nagyon sok pénz ment ebbe a rendszerbe, így tudtuk feltölteni a MKIR rendszert, majd ez átemelődött az ERIKANET-be, és folytatjuk természetesen. Minden fórumon, minden alkalommal, az újságtól kezdve mindenhol, megragadjuk az alkalmat, és felhívjuk a figyelmet, hogy ezt a rendszert tölteni kell, és akkor lesz friss, ha segítenek és beküldik.

Vannak olyan települések és intézmények, amelyek rendkívüli módon élnek ezzel a lehetőséggel, s vannak olyanok, amelyek nem. A feldolgozás, pontosan azért, mert ez kísérleti jelleggel megy, azt nem mondom, hogy a legtökéletesebb, de nyertünk az idén is adatokat. Tudunk az ERIKANET-en és a

saját adatbázisainkon változtatni. De tovább kell lépni, és meg kell találnunk, hogy hogyan lehet. Mi az a szakmai tevékenység, ahol a 10 embert partnerként tudjuk alkalmazni, kint a területen. Ez a jövő évi nagy feladat, hogy ezt végleg megoldjuk.

Emellett szervezzük – a NKÖM támogatásával és önerővel – a szakmai kistérségi beszélgetéseket, mert a 6 szakmai kistérségben mindenhol szeretnénk megjelenni. Természetesen ez a 6 ember nem tudja havonként csinálni, tehát ez negyedévente történik. S úgy gondoljuk, ha végigérünk, akkor talán meg tudjuk keresni azokat a pontokat, ahol a Budapesttel határos településeink, az agglomeráció közösen, együtt tudna dolgozni. Ez még a jövő títka. (Erről sokan beszélnek, de ez így megfoghatatlan. Végig kell érni, meg kell tapasztalni, hogy ott, ahol a kerülettel kapcsolódás van, mit, hogyan tudunk elképzelni, tovább gondolni. Én bízom benne, hogy ez a csapat jövőre ezt is ki fogja találni. Ez az, aminek még nagyon komoly prioritása van az intézmény életében.

Gaál Anna, amikor megérkezett, két nagy feladat várt rá. Fehér folt volt az intézményünk életében a képzőművészet és a színháztársaság. Ez utóbbi területén külső munkatársakkal dolgoztunk együtt, voltak segítők. De mi úgy gondoltuk, hogy új alapokra kéne helyezni a színháztársaságot, s elindítani képzéseket. Tapasztaltuk azt, hogy a felmenő rendszerű versmondásoknál alulfejlesztettek, valami probléma van, s ennek alapvetően a képzés az oka, hogy nincsenek megfelelő szakemberek... Meg kellett találnunk azokat, akik hajlandóak eljönni a képzéseinkre. Annak akkor érkezett, amikor ebben az ügyben vergődöttünk. A másik ugyanilyen vergődésünk ebben a nagy megyében az amatőr képző és iparművészeti terület volt.

Mert arról még nem is beszélgettünk, hogy D. Barabás Mária még a folklór és népművészeti, tárgyalgató ügyeket is viszi, amivel a felmenő rendszerhez kapcsolódtunk.

Úgy gondolom, sok feladatot kellett megfogalmazni és végiggondolni. Hogy mink van és hová akarunk eljutni, és e közben milyen lépéseket akarunk tenni. Tehát, hogy honlapot akarunk, és az nem elég, hogy azt egy informatikus kezelje, hanem egy szakembernek szakmailag kell végiggondolni, hogy mit tartalmazzon. Az újságnál ugyanígy. Hogy nemcsak formailag, hogy megjelenjünk, és akkor letudtuk, hanem, hogy az legyen értékközvetítés, tájékoztatás, és visszautalni állandóan. A tájoltatásnál ugyanígy, hogy akármennyire is a XXI. század elején tartunk, igenis tudomásul kell venni, hogy vannak kisteleplések, ahol még a legkevesebb pénzt sem tudják erre fordítani. Bár állítom, hogy minden települési önkormányzat a nem kötött állami normatíván felül áldoz az összevont feladatra. Nem lehet őket azzal vádolni, hogy elhanyagolják, csak ugye a kistelepléseknek nincs annyi bevételi forrása, hogy erre a feladatra többet tudjanak szánni. És akkor itt jön a szerep, amit Mária is mondott, hogy nem tudálékoskodni, nem okoskodni kell, hanem ha arra van szükség, akkor műsort kell kiközvetíteni az ő igényeik alapján, az ő elvárásainak megfelelően, hogy ők ott helyben megerősödjenek. Vagy mintát adjunk. Akkor azt kell csinálnunk.

Itt térek vissza a színháztársasághoz és képzőművészetéhez, ami úgy gondolom, hogy ebben az évben rendkívüli módon sikerült.

Gaál Anna: Pont egy éve kerültem az intézményhez, és ez a két terület számomra mindig kedves volt, és végigkísérte az életemet a pályán. Dolgoztam Vácott, ahol általános helyettese

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

voltam az intézménynek, tehát a szakmai munka irányítása tartozott hozzám, de ez egy városi intézmény volt, jóllehet megyei szakfelügyeletben is részt vettem. Így azért bizonyos területeken a megyét is megismertem. De dolgoztam Zala megyében megyei intézménynél is és városi intézménynél is, tehát vannak viszonyításaim. A megyei intézménynél a Művészeti és Műsor Osztályt vezettem, a színház, a színjátszás és a képzőművészet mindig kedves volt számomra. Aztán néhány éven át a Képző és Iparművészeti Lektorátusnál is dolgoztam, ahol a hivatásos művészekkel kerültem kapcsolatba. Részemről a szerelem ezen területekhez kötődik, mi itt valamennyien – a többiek szájából is elhangzott –, a szakmánkba vagyunk elsősorban szerelmesek. Azt hiszem, hogy ezen a területen mindenki csak egyfajta megszállottsággal tud szívvel-lélekkel részt venni és dolgozni. Ez a megszállottság, ez a fajta szerelem közvetít – a kollégák és a civilek felé.

Borbála említette a szakmai kollégiumot, és a szakmai kistérséget. A szakmai kollégium által feldolgozott adatlapokon keresztül kezdtem ismerkedni a megyével, a megye intézményeivel. Ezeknek az adatlapoknak a feltárása során derült ki, hogy melyek azok az intézmények a megyében, ahol adottak a feltételek, egyrészt vannak alkotó közösségek, másrészt olyan kiállítótermek vagy kiállításra alkalmas termek, ahol be lehet mutatkozni, ahol az amatőrök helyet kaphatnak arra, hogy megmutassák, min dolgoznak. Ahol vannak alkotó közösségek, ott azért már valami elindult. De sok helyen nagyon mostoha körülmények között.

A szakmai kollégium anyagaiból kiindulva, az adatlapokból, amiket a 16 szakmai kistérségből küldtek be, feltárult előttem, hogy hol vannak olyan települések, ahol az amatőr képző és iparművészetben belül komoly eredményeket tudhatnak maguk mögött, és hol, ahol csírájában már található valami, valami már elindult. Szerettem volna ezeket a kapcsolatokat tovább építeni.

A kapcsolatfelvétel megtörtént, sikerült megismerkednem olyan alkotóközösségekkel, akikkel a jövőt szeretném felépíteni. A cél az, hogy a képző és iparművészetet a megyében átfogóan átlátni, s létrehozni egy képzőművészeti tanácsot a jeles alkotóközösségek vezetőiből, a legjobb alkotókból és olyan hivatásosokból, akikről nem idegen az amatőrökkel való foglalkozás. Hogy kapaszkodókat, lehetőséget tudjunk teremteni annak érdekében, hogy fejlődhessenek.

Ebben a megyében nagyon sok alkotó dolgozik, de azzal is szembe találtam magam, hogy rendkívüli rossz, elhanyagolt helyzetben élnek és dolgoznak. Ki vannak szolgáltatva az adott közművelődési intézmény hol rossz, hol még rosszabb, hol éppen elfogadható anyagi körülményeinek, illetve adott esetben az önkormányzatok kénye-kedvének is, akár ott lebeghet a fejük felett, hogy most vagy ki kell költözniük, vagy maradhatnak esetleg.

35 olyan település van a megyében, ahol számottevő képzőművészeti tevékenység folyik, és ezeken a településeken többnyire az amatőr alkotók is jelen vannak.

A feltáró munka és az ismerkedés megerősített abban, hogy ez a terület hosszú évek óta nem kapott a súlyának, eredményeinek megfelelő támogatást. A legtöbb települési intézmény – nehéz anyagi helyzete miatt – kevés segítséget tud adni a területén élő amatőr alkotóknak.

Intézményünk szándéka és a felmerült igények egybe estek, csak a segítségnyújtás módját kellett megtalálni. Az azonban

nyilvánvaló volt, hogy segíteni csakis azokkal a települési vagy térségi közművelődési, oktatási intézményekkel és az őket fenntartó önkormányzatokkal együttműködve tudunk, ahol az alkotó közösségek működnek.

Az utóbbi években a triennálé rendszerben működő XIX. Országos Képző- és Iparművészeti Tárlat felhívásának népszerűsítése és a megye képzőművészeti életének, alkotó közösségeinek megismerése – számomra – egybeesett.

Kísérletképpen – a pályázati felkészülést segítő – néhány településen előadással, műbírálattal egybekötött konzultációt szerveztünk az alkotók számára. A programok sikere megerősített bennünket abban, hogy ezekkel, az ilyen jellegű a foglalkozásokkal tehetünk a legtöbbet a megye amatőr képzőművészeinek a fejlődéséért.

Ezeknek a képzési alkalmaknak koncentráltabb formája lehet – az ugyancsak terveink között szereplő – nyári alkotó táborok szervezése, valamint az országos tárlatokhoz való csatlakozás mellett, a felező időben megrendezésre kerülő megyei kiállítások.

Természetesen a most megrendezett Pest Megyei Tárlathoz hasonlóan minden tervünket a társintézményekkel együttműködve fogjuk megvalósítani. Ezen a területen is lépésről lépésre kívánunk haladni. A megyei tárlat és a konzultációk iránti érdeklődés bizonyítja, hogy Pest megye képzőművészeti életében komoly szerepük van az amatőr alkotóknak. A programoknak a társintézményekkel közösen történő megvalósítása pedig arra bizonyíték, hogy jól működik a speciális helyzetünkből fakadó módszertani központi szerepünk. A Pest Megyei Tárlathoz kapcsolódó, azonos címet viselő kiadvány megjelentetése pedig – úgy gondoljuk – intézetünk nélkül nem valósulhatott volna meg, és ez a hiánypótló kiadvány visszamenőleg és előre is sok mindent reprezentál; számunkra legfőképpen azt, hogy e szakterület felkarolásával jó úton járunk.

A színjátszás területén az utóbbi években külső munkatárs látta el a legszükségesebb feladatokat, miközben Pest megyében az amatőr színjátszásnak komoly hagyományai vannak.

A szakterülettel való ismerkedésem a XIV. Weöres Sándor Gyermekszínház Találkozó megyén belüli körzeti, majd regionális rendezvényeinek szervezésén keresztül történt, ami módot adott a viszonylag gyors és pontos állapotfelmérésre, és a tapasztaltak alapján a feladatok meghatározására.

Könnyen megállapítható volt, hogy elsősorban az általános, és az alapfokú művészeti iskolákban, szép számban működnek színjátszó csoportok, szakkörök, azonban komoly hiányosság mutatkozik a csoportokat vezetőik képzettségében. Közülük évek óta több csoport is részt vett ugyan a Weöres Sándor Gyermekszínház Találkozó körzeti bemutatóin, de többségük a megmérettetésen rendre kiesett. Nem elegendő, ami elhangzik a bemutatókon, a zsűri tagjaival biztosított konzultációkon. Ez nem helyettesítheti a képzést.

A csoport- és szakkörvezetők egy része – mivel már részt vett drámapedagógiai képzésen – azzal a bizonyossággal vette kézbe egy-egy gyermekcsoport irányítását, hogy sikerre viszi azt. Végül a bemutatón átélt kudarc gyakran kedvét szegte vezetőnek és csoportnak, így a következő találkozóra már nem is jelentkeztek, sőt gyakran fel is oszlottak.

Feladataink, lehetőségeink meghatározásánál elsősorban azt tartottuk szem előtt, hogy nem vesztet kárba az a tiszteletré méltó akarat, rengeteg munka, amit egy-egy produkció létreho-

zása jelent. Első lépésként tehát a gyermekcsoportok vezetőit szólítottuk meg és – műhelymunka keretében megvalósuló, gyorsan hasznosítható, színjátzó-pedagógiai ismereteket is nyújtó – képzésre hívtuk őket. A nagy érdeklődés mellett elindított Szakmai Műhely foglalkozásaira a Közkincs Program keretében kiírt pályázaton sikerült támogatáshoz jutnunk, így fejlesztő programunkat a régió amatőr színjátzó műhelyében tovább vihetjük.

Képzésünkben kiváló, országosan elismert, nagy gyakorlat-tal rendelkező szakemberek vesznek részt, az ő közreműködésükkel a jövőben akkreditált képzés meghirdetésére, szakmai-módszertani kiadványok megjelentetésére is készülünk.

A Pest megye gyermekszínházában szaktekintélynek számító csoportvezetőkkel (Fodor Mihály, Kis Tibor, Lapu Mária) a gyermekszínház alapjainak megerősítését tűztük ki célul. Ezt a munkát a képzéseken kívül nyári gyermekszínház tábort szervezésével kívánjuk megerősíteni. Az így megteremtett erős alapokra épülhet majd a diákszínház területén jelentkező feladatok kitűzése, de mivel itt is lépésről-lépésre szeretnénk haladni, ezek a későbbi terveink között szerepelnek.

Makra Borbála: Várnagy Enikő foglalkozik a statisztikával és az ERIKANET feltöltésével, ezen kívül vannak olyan kezdeményezései, szakmai műhelyek – mint pl. a Dunakeszi Művelődési Központtal együtt szervezett Özvegy Klub.

Új titánunkat kell még megemlíteni, aki idén végzett főiskolán, művelődésszervező szakon, és a számítógép zsonglőre: Varga Zsuzsanna. Ő sok mindent tud segíteni a kollégáknak az ifjúsági területen. Most kezdünk gondolkodni, hogy 2006-ban mi az az új feladat, amit ő megszeretgethet, aztán amikor elkészül a munkatervünk, belevág, mert belefáradt egy kicsit, hogy állandóan körülötte vagyunk, és állandóan a segítségünkre van.

Varga Zsuzsanna: az ifjúsággal kapcsolatban. Ez a fajta munka úgy indult el itt az intézményben, hogy egy előzetes felmérést csináltunk arról, hogy hogyan működnek ifjúsági csoportok, akár törvényes keretek között bejegyzett szervezeteikként, akár non-formális csoportként.

A felmérés: megcéloltuk ezzel a kérdéssel az önkormányzatokat, illetve a művelődési házakat. A felmérésből kiderült, hogy nagyon sok helyen nincs párbeszéd az ifjúsági csoport, a művelődési ház és az önkormányzat között, s ennek segítésére 2-szer 3 napos képzést, tréninget szerveztünk, bentlakásos formában, Kismaroson, amelynek nagyon nagy sikere volt. Erre a tréningre meghívtuk az önkormányzat képviselőit azokat a kollégákat, akik akár a közművelődés, akár kifejezetten az ifjúsági és sportbizottság tagjaként foglalkoznak ezzel a területtel, a művelődési házak szakembereit és az ifjúsági csoportok képviselőit. Úgy gondolom, hogy az ott lévőknek nagyon nagy segítséget nyújtott. Velük tartjuk a kapcsolatot, de nem annyira aktívan, ahogy szeretnénk. A jövőben erre próbálunk nagyobb hangsúlyt fektetni.

Makra Borbála: Nem lehet kihagyni azokat a szakmai képzéseket sem, amelyekkel az intézmény foglalkozik – szakterületenként. Ezeket most nem sorolnám fel. Viszont azt gondolom, hogy a szervezet szempontjából nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy vannak olyan szakmai civil szervezetek, mint a Tárgyalgató Népi Mesterségek Pest Megyei Egyesülete, meg a Pest Megyei Népművelők Egyesülete, meg a Pest Megyei

Népművészeti Egyesület, ami most átalakult. Gyakorlatilag úgy gondolom, hogy mindegyik szervezett mellett, előtt, mögött vagyunk, szakmai segítséggel és financiálisan is. A Pest Megyei Népművelők Egyesületével közös elgondolásunk az Ezüst Gyűrű, amelynek az ötletgazdája, átadásának ünnepi bonyolítója vagyunk, s némi financiális részt is az intézményünk vállal. Úgy gondoltuk, hogy a kistéleplések intézményeiben dolgozó kollégáink megbecsülése érdekében – akiket soha senki nem fog felterjeszti, hogy elismerje a hétköznapi munkáját –, felhívjuk rájuk a figyelmet. A gyűrű feltétele, hogy Pest megyében kellett, hogy a munkaviszonyából töltsön 10-15-20-25-30 évet.

Miután kiváltunk a Magyar Népművelők Egyesületéből, úgy elnökségi tagként is elmondhatom, hogy létrehozott az egyesület egy komoly díjat, a Fekete Dió-díjat. Az a kolléga kapja, aki tevékenységével, emberségével kitűnik a többi közül. A Népművelők Egyesületének kibővített elnöksége teszi a személyre vagy közösségre a javaslatot – de teheti bárki a megyéből is. Óriási eredménynek tartjuk, hogy ezt a Fekete Dió Díjat a megyei önkormányzat befogadta, s a civil kezdeményezések elismerései között a megyei ünnepségen adhatjuk át. Ilyen a Népművészeti Egyesület díja, ami egyazon ünnepségen (most szombaton) lesz kiosztva. Egy kistéleplés művelődési ház vezetője kapja az idén.

A balatonszemesei továbbképzést akkor kezdte az egyesület, amikor a PMKI még rendkívül szerény lábakon állt, 10 évvel ezelőtt. Tenni akartunk a kistélepléseken dolgozó kollégákért. Ez alkalom arra is, hogy a hivatásos előadók aktuális témáit lehozzuk, ami őket érdekli, tájékoztatókat kapjanak, pontos információkat. Az esti beszélgetések jók az egymással való kapcsolatteremtésre, a szakmai gondolkodás alakítására. A sikerélmények, a bánatok mind szóba kerülnek, és minden, ami erről a szakmáról szól. Rendkívül sikeres az összejövetel. Ott tartunk, hogy 88 ember részt vesz, s ez egy nagyon nagy szám. Nem csak a közművelődési intézményekből jönnek, hanem önkormányzatoktól, vagy pl. művelődési bizottsági elnökök. Azt gondolom, hogy sikerült megnyernünk ezzel a szakmai továbbképzéssel is a kollégáinkat, és tényleg óriási sikere volt.

Együtt töltve egy beszélgetésnyi időt az intézmény vezetőjével és négy kollégával, a vége felé az az ember érzése, hogy nem véletlenül nagy a híre ennek az intézménynek. Példaértékű, ahogy együtt gondolkodnak, s egy irányba húznak. Minden bizonytalanságon is áll ez, hogy az intézmény vezetője – egy elismerten jó szakember – gondosan ügyelt a kollégák kiválasztásánál, s olyanokat keresett, akik hasonlóképpen múlttal rendelkeznek a szakmában, annak minden tapasztalatával.

– Jól látom? Mennyi ebben az eltökéltség látszó intézményalakításban a véletlen szerepe?

Makra Borbála: Ez azért nagy kérdés. A tudatosság áll, de a helyzethez hozzátartozik, hogy én itt nem akartam intézményvezető lenni. A helyzet teremtette, hogy az lettem. A családi elkötelezettségeim miatt úgy gondoltam, hogy elsősorban anya és nagymama szeretnék lenni. Aztán az élet úgy hozta, hogy felismerve, hogy helyzet van, vállaltam egy feladatot. Nagyon-nagyon sokat dolgoztam egy-két kollégával, és akkor úgy gondoltam, hogy nem állhatok úgy föl, hogy az én nevemhez tapad, hogy az intézmény széttűlik. Ez volt az első, ami fontos volt. A másik az, hogy miután én 30 éve vagyok a pályán – most jutott eszembe egy több mint 25 évvel ezelőtti ugyanilyen

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

beszélgetés –, én egy elkötelezett közművelődési szakember, népművelő vagyok, aki szerelmes a szakmájába. Tanultam és tudatosság van bennem. Azt gondolom, hogy építeni kell, kis lépésekben. Megfoghatóan be kell bizonyítani minden egyes mondatunkkal, az intézmény arculatával, a leveleink formájával, kiadványainkkal, szakmai elképzeléseinkkel, a munkatervünkkel – mind a fenntartóknak, mind a megyei települések önkormányzati, közművelődési szakembereinek –, hogy mi valami fontosat csinálunk együtt. Erősítjük egymást, miközben a szakmát többszörösen próbálják gyengíteni. Én hiszem, hogy minden kollégánknak át kell adnunk az érzést, hogy erős láncszem. Ha mi – szakmailag – nem mutatunk példát, ha nem segítjük, nem erősítjük őket, ők egyedül maradnak, a szakma pedig szétcsúszik.

Varga Zsuzsanna: Talán azért lehetünk ennyire sikeresek, mert Borbála ki tud várni. 2003-ban bízták meg, és sokaknak lehet, hogy a 2003-2004 I. féléve úgy tünhetett, hogy lemaradunk dolgokról, hogy nem kapcsolódunk be, nem csináljuk. Azt mondta Borbála, hogy lemaradunk, de jövőre úgy nyúlunk bele, hogy tudjuk, hogy honnan indulunk, és mi a célja annak. Ettől válik tapinthatóvá a tevékenységünk sikere. Hogy úgy érezzük, hogy lehet időnk kezdeni az alapoktól, és tudjuk a célt.

D. Barabás Mária: Ha már itt tartunk, hogy tudatosság, meg szerelem, akkor annyit hadd tegyek hozzá, hogy a tudatosság mellett még az volt fontos számomra, hogy Borbálának az volt az első kérdése, hogy mit gondolsz, mit kellene megújítani az intézményben. Mi az, ami neked itt nem tetszik, amit szerinted, meg kellene csinálni. A honlapra gondoltam. Akkor azt kérdezte, hogy van kedved megcsinálni? És elindulhattam ezen az úton, és megcsinálhattam.

A másik dolog, hogy bármit csinálunk, akár a honlapot, akár mást, bárki bárminek a témagazdája, úgy csináljuk ezeket a dolgokat, hogy beleszeretünk egymás szerelmébe, s összegabalyodnak úgy a gondolataink, hogy a végén már nem is lehet kibogozni, hogy igazából mi kié is. Tudjuk, hogy ő van megcímkézve, ő a téma gazda, meg azért több felelősséggel viseltetik a téma iránt, de mindenki apait-anyait belead. És szívvel, lélekkel azért az éppen aktuális feladatért dolgozik. És nincs semmi féle rivalizálás, amit én sok helyen tapasztaltam. Ez hála Istennek, itt hiányzik. Kevesen vagyunk, nincs is idő erre, nem is szabad ennek teret engedni. És ezért van, hogy a megyei kollégák között, bármit csinálunk, arra mindig van partner. A mindennapi robotjuk mellett, mondjuk, ha megfáradnak is sokszor, azért, ha nyújtjuk a kezünket, mert segítség, partner kell, akkor mindig adódik olyan, aki a megyéből mellénk áll, és együtt lehet vele csinálni, válllvetve.

Gaál Anna: És adott esetben ugyanolyan örömmel fogadja a mi megkeresésünket, mint ahogy mi, ha keresnek minket. S adott esetben kiderül, hogy nekik is van valami kicsi, és van már egy alap, amit leraktak, de nem tudnának tovább lépni, s akkor jövünk mi, egymásra találunk és megcsináljuk közösen, és az mindannyiunké. Tudjuk, hogy előbbre jutottunk ismét.

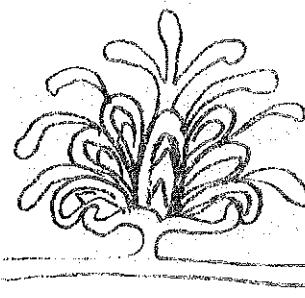
A másik, amit már Bori és Mari is mondott, hogy igen, adott esetben jön egy ötlet, valaki felveti, s utána akár vitatkozunk is, de az ügy mindenki számára egyformán fontos, és nagyon jó dolog születhet abból, ami a vita végén megfogalmazódik. Tehát erősítjük egymást.

Szadváriné Kiss Mária: Az együttgondolkodás az egy kulcsfogalom. Szakmailag képzett emberek, minőségi munkát végeznek úgy, hogy az igény megvan mindannyiunkban. Ugyanaz a magas, szakmai minőségi igény van meg. Arra, hogyha valamit teszünk, az olyan legyen. És az együttgondolkodási képesség ezekkel és a szükséges készségekkel eredményezi, hogy egy vitának mindig eredménye van. Megjegyzem, hogy – emberek közössége ez a csapat is – az emberi konfliktusok is emberi módon, és a szakma érdekében tudnak megoldódni. Nekem a másfél évben ez a tapasztalatom. Ami még nagyon fontos, amit én hiszek, vallok, és tapasztaltam, amit a régi közmondás is tart, hogy „A fejtől bűzlik a hal”, ez tökéletesen igaz. Mert minden szervezet, minden intézmény olyanná válik, amilyen a szervezet vezetője. Addig, amíg emberek dolgoznak egy rendszerben, és addig, amíg emberek működtetnek valamit, addig úgy hiszem, hogy ez így lesz, és így is kell lennie. Éppen ezért ez egy rendkívül meghatározó dolog, hogy milyen ember van egy szervezet élén.

Makra Borbála: Én pedig úgy folytatnám, hogy miután ilyen elkötelezett és nagyon jó szakembereim vannak, a szakmai és erkölcsi megbecsülésen túl mindent megteszek annak érdekében, hogy a szakmai juttatások, közalkalmazotti juttatások megjelenjenek az ő személyes életükben. Én úgy gondolom, hogy ez nagyon fontos egy kiegyensúlyozott szakmai légkörhöz. Legyen minden feltétel biztosított. Harmonikus körülmények között szakmai, erkölcsi diadalok. Hogy sokan látogatják a honlapot, sokan jönnek el a képzésre, sokan olvassák az újságunkat, egyre többen írnak az újságunkba, egyre többen küldik a statisztikát, az ERIKANET-et egyre többen töltik, egyre több önkormányzat kér igazgatói véleményezésre szakmai tanácsot, vagy éppen intézményi átszervezésre. Én azt gondolom, hogy ez itt mind kell. És az utolsó mondat jogán azt tudom még mondani, hogy Cegléden volt egy kistérségi megbeszélés, ahol a kollégáim mind ott voltak, s a megyei kulturális alelnök hangoosan kimondta, 100 ember előtt, hogy erre az intézményre rendkívül büszke. Tehát nemcsak a kollégáktól kapunk szakmai visszajelzéseket, hanem a fenntartótól is. Aki nemcsak személyemet becsüli meg, hanem az összes munkatársamat, s ezt nyilvánosan tolmácsolja is. Azt, hogy igenis érti és érzi, hogy honnan indultunk és hová érteztünk el, és hogy mi tényleg a szakmánkért tettünk, és rendkívül igényesek vagyunk, maximumisták vagyunk, magasra emeltük a mércét. Gondolva arra, hogy példát mutatva tudjuk szolgálni a közművelődés ügyét.

– *Íme, a szakma, egy megyei intézményében, imígyen becsülteti nagyra magát. Köszönöm az együtt töltött időt.*

Mátyus Aliz

PONYI LÁSZLÓ

A KÖZIGAZGATÁS KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÓ TEVÉKENYSÉGÉNEK TÁRSADALMI-TÖRTÉNETI ALAPJAI. A SZERVEZETI VÁLTOZÁSOK TRENDJEI

Bevezetés

A közigazgatásnak a szociológia szerint két alapvető funkciója van. **Integratív** funkciójának teljesítésekor a központi politikai érdekek nyomvonalán gondoskodik a döntések végrehajtásáról. Fontos feladata ebben a vonatkozásban az összhang, az egyensúly megteremtése a társadalom minden alrendszerében. Teszi ezt egyrészt a gazdaság különböző ágazatai között, másrészt pedig a gazdaság és az egyéb alrendszerek között. (Például a kultúra és a gazdaság között is.) **Allokációs** funkciója – amely összefügg az integrációs feladataival – egyrészt a társadalmi erőforrások feltárásáról, növeléséről, nyilvántartásáról való gondoskodást jelenti, másrészt a rendelkezésre álló források felhasználásának meghatározását társadalmi tevékenységi fajták, intézmények között.

Ma már nem kérdés, hogy az egyén egzisztenciális helyzete nem kis mértékben határozza meg a kultúra fogyasztásának lehetőségeit. A kultúra erős integrációs hatása miatt egyetlen társadalom sem engedheti meg ma már, hogy bizonyos társadalmi rétegek eleve a kultúra hatókörén kívül rekedjenek gazdasági erőforrásaik hiányai miatt. Fontos közigazgatási feladat ezért egyes kulturális szolgáltatások társadalmi méretű megszerzése és nyújtása. Ez a feltétele annak, hogy az alapvető kulturális javakban az emberek sokasága ne lehetséges, hanem igénye szerint részesedhessen. A kulturális közigazgatás működésének tágassága, sokfélesége a jóléti állam egyik fontos – bár el nem ismert – feltétele. Ebből is származik, hogy a költségvetési kiadások csökkentése során általában mindenütt az állam kulturális szolgáltatásai esnek áldozatul elsőként. Ezt mutatja, hogy a 2006. évi költségvetési törvényjavaslatban a közművelődési, kulturális jellegű kiadások drasztikus csökkentésével lehet találkozni. Példaként említhető, hogy a Magyar Művelődési Intézet költségvetése a tervek szerint mintegy 52 millió forinttal csökken. A kulturális szaktörvényből eredő feladatokra szánt összeg 370 millió forinttal lesz kevesebb. Csökken továbbá a kulturális intézmények (103 millió Ft) és a civil és nonprofit kulturális szervezetek támogatása (400 millió Ft) is. A települési közgyűjteményi és közművelődési normatíva 110 Ft-tal, a „megyei” normatíva pedig 35 Ft-tal lesz kevesebb az elképzelések szerint.¹ Ezek a számok természetesen változhatnak még a költségvetési egyeztetések folyamatában, mindenesetre a jelenséget jól példázzák.

A közigazgatás kulturális szolgáltató tevékenységének társadalmi-történeti alapjai

A kulturális igazgatás szervezetirendszerének kialakítása során az államokat általában saját történelmi-társadalmi meghatározottságuk, ennek alapján kialakuló és rögzülő kultúrpolitikai természetű és kényszere hajtja arra a megoldásra, hogy a kulturális feladatok ellátását igazgatási feladatként, vagy éppen

ellenkezőleg, a közigazgatáson kívül képzeljék el. Mindezek alapján a kultúrpolitikákat és a kulturális igazgatást is alapvetően három nagy felfogás alapozza meg.

Az **etatista felfogás** szerint, ahányszor valamely társadalom államháztartásának alrendszerei közötti egyensúly felborul, vagy annak jelei mutatkoznak, szükség van a közigazgatás integrációs mechanizmusainak felhasználására. Ellenkező esetben a társadalom szervezetlenségéből fakadó problémák politikai jelentőségűvé válnak, és magát az államot fenyegetik.

Jó példa erre a felfogásra az I. világháborút követően a Horthy Miklós nevével fémjelzett keresztény-konzervatív-nemzeti állami-politikai berendezkedés.² A kurzusnak ahhoz, hogy Trianon után talpra tudjon állni az ország, szüksége volt az állam, a közigazgatás integrációs mechanizmusaira. (Megjegyzendő, hogy ezen belül nagymértékben a kultúra integrációs hatására alapozott, azt használta ki céljai elérésére.) A rendszer egyik fő elve volt az államcentrikusság, ezen belül is a revíziós politikát kulturálisan is megalapozó kultúrfőlény gondolata. A konzervativizmus örök értékei (Isten, hit, egyházak, állam, család) határozzák meg a kultúrát, s a kultúrpolitika feladata ezen értékek feltételeinek biztosítása.

Klebsberg Kúnó kultuszminiszter (1922-1931) programjának alapja volt a kultúrában, az állami irányítás illetékessége. Nézete szerint a kulturális élet ziláltsága, vagy értékeinek sápanyulása elsősorban az államra járhat káros következményekkel, mivel annak alapértékeit rombolja le. A gazdaság magánkézben van ugyan, de a kultúrát, a tudományt, az oktatásügyet az államnak kell kezben tartania.³ Így értelemszerű tehát, hogy az érintett állam dolga a kultúra kötelező szabályokkal és a közigazgatás útján végzett tevékenységgel való rendbetétele.

A **liberális értékek** alapján működő országok az állami beavatkozás ellenzői a kulturális területen is. A klasszikus liberális felfogás középpontjában az ember áll. Filozófiai, történelmi alapjai a felvilágosodás időszakában keresendőek, így természetesen épít a szabadság-egyenlőség-testvériség mozgósító jelszavaira és tartalmaira. A felfogás értelmében az egyéni szabadság elérésének fontos eszköze a kultúra. Az állam szerepét a kultúra mecenálásában igyekeznek a minimálisra csökkenteni. Az ízlés, alkotás, a kulturális fogyasztás az individuum magánügye, az állam ehhez ne avatkozzon bele.

² Az államcentrikus felfogás másik szemléletes – természetesen más kulturális és politikai tartalmakkal – példája lehet az 1948-tól a rendszerváltásig terjedő időszak társadalmi-politikai berendezkedése is, amelyet azonban terjedelmi okok, és a téma közismertebb volta miatt nem részletezek.

³ Klebsberg nagy érdeme volt, hogy az egyetemek alapításától 5000 tanügyi iskola építéséig, szinte minden területen fejleszteni tudta a kultúrát. A kultuszminiszter nézete szerint a kultúra megerősödése az ország egyéb területeinek megerősödését is magával hozza majd. A felfogás történelmi, filozófiai alapja Hegel, aki az államot a legfőbb kulturális és erkölcsi jónak tartotta. („Isten menete az a világban, hogy az állam van: alapja a magát akaratként megvalósító ész hatalma” – Hegel: A jogfilozófia alapvonalai vagy a természetjog és államtudomány vázlata.)

¹ Óváry István: A közművelődés, a kulturális élet aktuális kérdései. Elhangzott a Közhasznú és egyéb vállalkozási formában működő művelődési házak konferenciáján. Eger, Művészetek Háza, 2005. november 8.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

Európa gazdaságilag elmaradottabb keleti fertályában ez a felfogás, ha a maga tiszta formájában kormányzati pozícióba kerül, sebezhetővé teszi a kultúrát, ugyanis ott piacosít korlátlanul, ahol még nem lenne szabad.⁴ További probléma, hogy a közigazgatás integrációs mechanizmusait, valamint a kulturális szolgáltatások mennyiségét és minőségét is gyengíti.

Végül harmadikként lehet megemlíteni az etatista felfogás végletes, szélsőséges változatát, amely az **autoriter** illetve **totalitárius** államokat jellemzi. Az ilyen alapon szerveződő állam, illetve az általa működtetett közigazgatás a kultúra legfőbb megvalósítójának tartja magát. Ahogy a társadalom minden alrendszerében, úgy a kultúrában is meghatározó a jelentősége, befolyása az adott terület minden szegmensében. Jellemzője az expanzív kulturális igazgatás.⁵

A felsorolt elvek kialakulását, érvényesülését nagymértékben befolyásolhatják (elmélyíthetik, de torzíthatják is) a kultúrpolitikusok, miniszterek, a kulturális szakigazgatás magas beosztású köztisztviselőinek egyéni ambíciói, tehetségük, szakmaiságuk, vagy ezek teljes vagy részleges hiánya.

Ez nem csak központi szinten jelentkezik, hanem a helyi társadalmak szintjén is, hiszen ott is van (helyi) kultúrpolitika, és ott is vannak (helyi) kultúrpolitikusok. A kettő együtt – bár a sorok írja valja a központi szint elsődleges felelősségét a kulturális folyamatok generálásában – így befolyásolhatja a vázolt elvek érvényesülését az országos, területi és települési szakigazgatás szintjein, illetve az azok által fenntartott intézmények munkájában.

A szervezeti változások tendenciái

A kulturális igazgatás szervezetrendszere változásának tendenciáit illetően a **decentralizáció** az egyik markáns irány. Közigazgatási értelemben ott érvényesül, ahol a döntéshozatali helyek megsokszorozódnak, csakúgy, mint az önálló képvisellel felruházott szervek. A decentralizáció további jellemzője, hogy a döntéshozatali és az érdekképviselettel rendelkező szervek nagyfokú autonómiával rendelkeznek. A központi kormányzati szervek felügyeleti, ellenőrzési joga a decentralizált szervekkel szemben korlátozott. A decentralizáció lehetővé teszi az igazgatók részvételét, bekapcsolódását az őket legközvetlenebbül érintő döntések meghozatalába. A helyi ügyek helyi intézésével lehetőség nyílik helyi közösségek kialakítására, a helyi erőforrások hatékonyabb felhasználására, az ügyek gyors intézésére.

A decentralizációs kulturális igazgatás egyáltalán nem újkeletű, hiszen már a XX. század elején megjelent, mint szervezeti elv a kulturális igazgatás szervezetében. Azzal a tulajdonképpen egyszerű (alapjaiban liberális) felismeréssel függött össze, hogy a kultúra alapvetően az egyén, illetve az általa létrehozott közösségek ügye. A másik ilyen felismerés, hogy az államnak nem feladata, hogy kulturális közösségeket alkosson. (Vagy, ha igen, akkor az általában politikai célok elérésére jön létre.) Ezekkel a tapasztalatokkal párhuzamosan helyeződtek át a központi államigazgatási szervek kultúrával kapcsolatos fel-

adatai a valóságos közösségekhez közelebb álló helyi igazgatási szervekre. A kulturális igazgatás feladatainak nem kis része így fokozatosan helyi közügyg⁶ vált.

Mára egyértelművé vált, hogy a kulturális (közművelődési, közgyűjteményi) területen a decentralizáció⁷ – első pillantásra ugyan – a helyi szervek hatalmi pozícióját erősítette, ám az elv érvényesülése nem egy esetben politikai és gazdasági csapdának bizonyult. A kulturális feladatok decentralizálása során a helyi önkormányzati szervekhez olyan feladatok kerültek, amelyek ellátása ráfordítás-igényes. Mivel az önkormányzatoknak általában hiányoztak a megfelelő – többnyire anyagi, de olykor szellemi – erőforrásaik, a decentralizáció így a költségvetési függés – nem is olyan régről ismerős, igazán meg sem szűnt – mechanizmusait élesztette fel.

A decentralizáció tehát éppen a központi szervek és egyéb szervezetek, alapítványok hatalmát erősítette meg az önkormányzatok, illetve az önkormányzatok által fenntartott kulturális intézmények felett, hiszen a feladat ellátásához szükséges források tőlük származhattak. Mindezek ellenére a decentralizáció fontos, értékes és egyre erősödő tendencia, nem csak a demokratikus helyi hatalomgyakorlás érdekében, hanem a közművelődési szakigazgatás számára is.

Centralizáció közigazgatási értelemben akkor valósul meg, ha olyan országos jelentőségű ügyről van szó, melynek intézése az állam egész területén egységes és azonos eljárás és mérlegelési elvek alapján történik. Ebben az esetben nincs helye a helyi szakmai és egyéb helyi sajátosságok figyelembevételének. A centralizált közigazgatásban az igazgatási hatalom (hatáskör) a központi közigazgatás, többnyire a kormány kezében összpontosul, a hierarchia elve pedig törés nélkül érvényesül.

A centralizáció mértéke különböző lehet. A központi hatalom akarata érvényesítéséhez közvetítő állomásokat is létesíthet.⁸

Az utóbbi évrizedekben a kulturális igazgatás területén a centralizációnak, sőt a koncentraciónak is tanúi lehetünk. A tendenciák a tömegkultúra egyes hordozóiban – főként a médiában – rejlő politikai vagy egyéb érdekvérvényesítési lehetőségek felismerésével függnek össze. A tömegtájékoztató eszközök működése ma már közvetlen politikai jelentőségre tett szert. A média tevékenységével és hatásával minden politikai erőnek szembeülnie kell, még akkor is, ha tisztán kulturális tevékenységet folytatnak. Éppen ezért az ilyen stratégiai jelentőségű kultúra-hordozók igazgatását – politikai fontosságuk miatt – a közigazgatási szervezetrendszer magasabb (politikaformáló) kormányzati szintjére emelik, és törvényi szinten próbálják szabályozni alapelveit, működését. Centralizációról beszélhetünk

⁶ A helyi közügy helyben keletkezik, több embert érint és közérdekű.

⁷ A LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, valamint az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről a helyi önkormányzatok feladatát szabta a közművelődési feladatok ellátását.

⁸ A közvetítő állomások alapvetően két módjával találkozhatunk. Az egyik, ahol a közvetítő állomás a hierarchikus láncolat csupán egyik láncszemét alkotja. Ebben az esetben a centralizáció egyben a hatalom koncentrációját is jelenti, mivel a döntési hatalom egy kézben összpontosul, s a központi szerv döntései előkészítésébe nem von be semmilyen más szervet. A másik változatban a közvetítő szervek a központi akarat megvalósítása érdekében hatáskörrel rendelkeznek, döntési jog illeti meg őket. Ezt hívjuk dekoncentrációnak, az így működő szerveket pedig dekoncentrált államigazgatási szerveknek.

⁴ A liberális felfogás a kultúra területén alapvetően jól működő piacgazdaságban, erős civil szférával és a kulturális magánkezdeményezések sokasága mellett érvényesülhet egészségesen. Mindezek hosszú évszázadok alapvetően törésmentes, organikus társadalmi-történeti fejlődését is feltételezik.

⁵ Takács Albert: A kultúra igazgatása. BKÁE Államigazgatási Kar, Bp. 2000. 12. oldal. Takács Albert jegyzetere – az abban megfogalmazottak értéke, fontossága miatt – támaszkodom jelen tanulmány logikai, tartalmi felépítésében is.

SZERZŐINK

Fábián Judit 1951-ben született Devecserben. Népművelő, a Veszprém Megyei Közművelődési Intézet igazgatóhelyettese.

Gál Sándor 1951-ben Fedémesen született. Népművelő és történelem tanár. A Bartakovics Béla Művelődési Központ szakmai igazgatóhelyettese. A MÉRTÉK közművelődési és non-profit szakmai folyóirat felelős szerkesztője.

dr. Kádár Zsolt 1953-ban született Miskolcon. Lelkipásztor. Esperes, munkahelye a Magyarországi Református Egyház Egri Református Egyházközsége.

dr. Koncz Gábor 1950-ben született Sátoraljaújhelyen. Közgazdász, a Magyar Kultúra Alapítvány igazgatója.

Matiszlovicsné Horváth Éva 1954-ben született Celldömölkön. Magyar tanár és népművelő. A hatvani Városi Művelődési Központ és Könyvtár közművelődési igazgatóhelyettese. A Grassalkovich Oktatási és Kulturális Alapítvány kuratóriumának elnöke. A Moldvay Győző Galéria vezetője.

Mátyus Aliz 1948-ban született Zalalövön. Író, népművelő, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet folyóiratának főszerkesztője.

Pál Miklósné 1950-ben született Verpelécn. Népművelő. A Békés Megyei Művelődési Központ Kézműves Szakiskola és Alapfokú Művészeti Oktatási Iskola igazgatóhelyettese.

Ponyi László 1963-ban született Salgótarjánban. Történelem és filozófia tanár, népművelő. A Magyar Művelődési Intézet fejlesztési igazgatója. Közművelődési szakértő.

Protovinné Zsilinszki Erzsébet 1957-ben született Pásztón. Magyar tanár, népművelő, művelődési menedzser, közigazgatási szakember. Az egri Polgármesteri Hivatal Idegenforgalmi és Kulturális Irodájának vezetője.

Slézia Gabriella 1950-ben született Budapesten. Népművelő, a Budapesti Művelődési Központ módszertani főmunkatársa.

Stumpf Gábor 1955-ben született Sátoraljaújhelyen. Népművelő. Sárospatakon A Művelődés háza munkatársa.

Tapodi Katalin Kiskőrösön született 1955-ben. Népművelő és pedagógus, a dabasi Kossuth Művelődési Központ igazgatója.

Tóthné Hajmási Izabella 1962-ben született Győrben. Tanító, népművelő. A győri Bartók Béla Megyei Művelődési Központ kht. ügyvezető igazgatója.

adott állam kiemelt kulturális fontosságok sorában számon tartott kulturális intézmények igazgatásával, fenntartásával kapcsolatban is (opera, nemzeti könyvtárak, vezető színházak stb.).

A kulturális igazgatás szervezetrendszerének harmadik fejlődési tendenciája a „privatizálódás”. A klasszikus közigazgatási szervezetek mellett mind nagyobb számban jelennek meg a kulturális igazgatásban az úgynevezett harmadik – vagy non-profit szektorhoz tartozó szervezetek. Ezek a szervezetek kiegészítik a kulturális közjavak állami kínálatát. Rugalmasabbak, mint a közigazgatás hagyományos szervei, mert nem közigazgatási hatóságok. Általában egyetlen célra, feladatra létesült szervezetek. Alternatívát jelentenek a tömegkultúrával szemben is, mert nem nyereségalapon, hanem értékalapon működnek. A non-profit szervezetek különböző támogatásokból, pályázatokból, adományokból vagy a fő működési céljuknak alárendelt kereseti tevékenységből származó bevételekből tartják fenn magukat, működésükre az öngazgatás és a korlátozott vállalkozói igazgatás a jellemző.

A non-profit szervezetek terjedésének a közigazgatás személynézetéből a kultúra területén több oka is van. Bizonyos hatalmi csoportok a kulturális szolgáltatások nyújtását inkább képesek ellenőrizni, mint az állam, ha ezeket nem közvetlenül az állam, hanem valamely magánszervezet adja.

Ahogy Takács Albert fogalmaz: „Az, amit egy az államhatalomban részes politikai erő – tekintettel például az állam kulturális és világnézeti semlegességére – nem tehet meg, megcselekedheti egy non-profit szervezet, amelyet nem köt a semlegesség követelménye.”⁹ Az ily módon létrejött kulturális szervezet általában jelentős állami támogatásban részesül. Létezésük gyakran függ a létrehozó vagy létrejöttét segítő csoport hatalmi pozíciójától.

A kulturális intézmények privatizációjának kezdeti időszakában, az elképzelések alapja az volt, hogy a magánosítás segítségével az államra vagy önkormányzatokra háruló kulturális feladatok¹⁰ kisebbek lesznek, ha a kulturális szolgáltatásokat nem közvetlenül nyújtja. Keresték továbbá azokat a formákat, amelyek a működés racionalizáltabbá, optimálisabbá válhat. Mára azonban bizonyosodott – főként a költségcsökkentéssel kapcsolatos elképzelésekkel kapcsolatban –, hogy ez nem minden esetben valósul meg. A közművelődési, közgyűjteményi feladatellátás törvényben megfogalmazott címettségének felelőssége nem csökkenthet a privatizáció után sem. Azzal nem végzi el a feladatot, amely kárhátésti, vagy éppen a civilekre bízta a kulturális feladat ellátását. Azt a szervezetet, amely egy település részére közösségi, közhasznú tevékenységet végez, folyamatos odafigyelés, segítség támogatás illet meg. A támogatás egyrészt jelenti-jelentheti folyamatos finanszírozást, másrészt pedig a belső szakmai innováció támogatását is, a kulturális szakigazgatás részéről is.

A non-profit szervezetek elterjedése nem kevés problémát, hanem ezzel együtt számos tanulságot hordoz, amelyekkel a jelen cikkben megjelent írások kimerítően foglalkoznak.

⁹ Takács Albert: A kultúra igazgatása. BKÁÉ. Államigazgatási Kar, p. 2000. 14. oldal

¹⁰ A helyi önkormányzatoknál a kulturális kiadások lefaragásának fényében a privatizáció mellett tendencia még az intézményi társulás formájában történelmi intézményi működtetés, illetve az Általános Művelődési Központok létrehozása is.

A KULTÚRA MAI FINANSZÍROZÁSI SZISZTÉMÁJA MAGYARORSZÁGON

Végre – végre elkészült a magyar kultúra mai finanszírozási rendszerének vázolója. Bizonyára kiegészítendő, részletezendő, magyarázandó, esetleg itt-ott vitatható. *Am reménység szerint használható és használandó az oktatásban, a gyakorlati finanszírozási viták és a stratégiai tervezés háttéréként.*

Azért az önirónikus lelkesedés, mert az eddigi hiányért érzem a felelősséget. Ugyanis az 1960-as évektől, hazánkban is viták bontakoztak ki a kultúra, művelődés, közművelődés finanszírozásáról, gazdasági összefüggéseiről. A kulturális korszakkváltás lehetőségét érzékelve, az 1970-es évek közepén elkezdődtek a tudományos igényű művelődés-gazdaságtani kutatások. Ez a munka a széleskörű hazai és nemzetközi szakirodalom elemzésével, az alapfogalmak értelmezésével, a művelődés iránti közgazdasági nézőpontú érdeklődés okainak feltárásával indult. Jőmagam e kutatások egyik elindítója, szervezője és művelője voltam. (Lásd a hivatkozásoknál néhány tanulmányomat.)

Noha a művelődés-gazdaságtan, kultúra-gazdaságtan, a közművelődés közgazdasági kérdései sok helyen kötelező tantárgy, a számos tanulmány mellett nincs a témának átfogó tankönyve. Ezért a hiányért a magam részéről érzem és vállalom a szakmai felelősséget; a művelődés-gazdaságtan szót ugyan nem én írtam le először (ez valószínűleg néhai Kiss Árpád, debreceni professzor úr érdeme), viszont a kategóriát magyarul én dolgoztam ki. Tehát: törlesztem lassan az önként vállalt szellemi adósságot.

Az elmúlt harminc évben közölt számos publikáció és előadás egy részének összefoglalásaként, 2005. november 9-én sikeresen megvédtem „A közművelődés gazdasági kutatásának kezdetei Magyarországon, 1974 és 1989 között” című PhD értekezését.¹ Disszertáciomban a hazai közművelődés gazdasági nézőpontú, szisztematikus tudományos kutatásának kezdeteit, az 1970-1989. közötti időszakot, ennek jellemző szakirodalmát és az empirikus elemzések egy részét foglaltam össze; vázlatos kitekintést adva az 1990-es évekre is. A kutatásoknak gazdag (részben nem publikált) kézirat, táblázati, számítási, bibliográfia háttére van. E kutatásoknak volt és van továbbá egy szerteágazó, szóbeli dimenziója: a művelődési vezető- és továbbképzések, a népművelő, művelődésszervező, művelődési menedzser, felnőttképzési menedzser, kulturális menedzser, kulturális vállalkozás szervező, stb. szakos főiskolai és egyetemi oktatás, a hazai

és a nemzetközi konferenciákon, a tervezési, művelődéspolitikai viták során elhangzott több száz előadás.

Mindezek hatására ma már több hazai felsőoktatási intézményben működnek művelődés-gazdaságtani tanszéki csoportok és a művelődés-gazdaságtan kötelező tantárgy az említett képzések keretében. Az „anabázis” az 1970-es évek elején, a *Vitányi Iván* vezetésével működő Népművelési Intézet (a mai Magyar Művelődési Intézet jogelődje) volt. Ott *Kuti Éva* és *Marschall Miklós* mélyítették el és szélesítették ki a kutatásokat később a nemzetközi és hazai nonprofit kutatásokban is meghatározó volt a szerepük. (Lásd a hivatkozásoknál néhány fontosabb írásukat.)

Ebben a tanulmányban – kultúraelméleti szempontból – a kultúra szűkebb fogalmáról van szó. [Koncz, 2004/a]. Tehát a finanszírozási séma a kulturális *örzés, termelés (alkotás), elosztás (terjesztés, közvetítés) és fogyasztás (befogadás)*; szakágazati megközelítésben a közművelődés, a közgyűjtemények, a művészetek, a tömegkommunikáció, az iskolarendszeren kívüli oktatás, a közösségi és otthoni művelődési feltételek és tevékenységek *rendszerzett létrása*.²

Erőforrások a négyeszetoros gazdaságban

Samuelson-Nordhaus világszerte elterjedt tankönyve óta, a közgazdasági kézikönyvek nálunk is abból indulnak ki, hogy „bármely társadalomnak ... valamilyen módon szembe kell néznie három alapvető fontosságú és egymással összefüggő gazdasági problémával. Mit termeljen és milyen mennyiségben? ... Hogyan állítsa elő a javakat? ... Kinek a számára termelje a javakat? ...” [Samuelson-Nordhaus, 1987. I. 56-57. old.] A mai

² Ez a tanulmány az említett disszertáció [Koncz, 2004/b] harmadik fejezetének egyik kiegészített alpontja. Az érdeklődőknek tájékoztatásul: A disszertáció első fejezetében a közművelődés gazdasági szemléletű kutatása iránti érdeklődés okait tekintem át; elemzem a vizsgált időszakra jellemző kultúraelméleti vitákat; vázoló a fejlődés kulturális dimenziójával kapcsolatos nézeteket; értelmezem a kultúra tágabb és szűkebb fogalmát, ezek összefüggéseit és definiálom a kulturális szféra kategóriát. Bemutatom, hogy az 1970-es és 1980-as években hogyan vetődött fel a közművelődés mint gazdasági probléma.

A második fejezet a közművelődés gazdasági kutatásának 1970-es évekbeli elméleti dimenzióit mutatja be. Meghatározom a művelődés-gazdaságtan tárgyát; áttekintem a közgazdasági elméletek és a kulturális szféra viszonyát, valamint a korszak elméleti művelődés-gazdaságtani kutatási irányait. A fejezet tartalmazza továbbá a kultúra finanszírozásának mai, itt közölt szerkezeti sémáit, illetve a civil szféra és a nonprofit szektor fogalmait és főbb gazdasági összefüggéseit.

A harmadik fejezetben összefoglalt empirikus statisztikai elemzésekhez rendkívül heterogén és heteronóm statisztikai forrásokból lehetett összegyűjteni, rendszerezni az adatokat. Ki kellett szűrni a módszertani változásokból és a szerkezeti átcsoportosításokból fakadó mennyiségi eltéréseket. Ezt követően végeztem el a dinamikus és szakágazati illetve szerkezeti elemzéseket. A korszak hivatalos állításai szerint a kultúrát döntően az állam finanszírozta. A dolgozat bebizonyítja, hogy az állami 25%-os és a vállalkozási, lakossági 75%-os finanszírozási arány már abban az időszakban is tartós tendencia volt.

A negyedik fejezet az 1945 és 1985 közötti időszakban, művelődéspolitikai dokumentumokra, minisztériumi iratokra, szakirodalomra, beszámolókra és statisztikákra támaszkodva, nagy forrásanyagot feldolgozva mutatja be a művelődési otthonok jellemzőit; mai kitekintést is adva. (Ebből a publikált részt lásd: Koncz, 2002.)

Az ötödik fejezetben összefoglalom a feltártakat és témakörönként kutatási feladatokat vázoló. A függelékben közölt 32 táblázat és irodalomjegyzék a további kutatásokhoz is forrást jelent.

¹ A disszertáció a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományok Multidiszciplináris Doktori Iskolája Nevelés- és Művelődéstudományi Doktori Programja keretében készült. Az értékelés témavezetője: Dr. Éles Csaba C.Sc. Tszv. egyetemi docens (DE); a bíráló bizottság elnöke: Dr. Kozma Tamás D.Sc. habil. egyetemi tanár (DE); opponensek: Dr. Benedek András D.Sc. egyetemi tanár (BMGE), Dr. Fónai Mihály C.Sc. egyetemi docens (DE); tagok: Dr. Besenyey Lajos D.Sc. egyetemi tanár (ME), Dr. Nováky Erzsébet D.Sc. egyetemi tanár (BCE), Dr. Vámos Dóra C.Sc. habil. egyetemi docens (BCE). Ezúton is köszönöm a témakört és kutatásaimat támogatók körültekintő segítségét.

A disszertáció olvasható: Debreceni Egyetem Nemzeti és Általános Gyűjtemények Könyvtára (Debrecen, Egyetem tér 1.)

A szerző újabb tanulmányai megtalálhatók a www.mka.hu honlapon.

E-mail megkeresés után szívesen adok további információkat:

mka@mail.datanet.hu

magyarországi kultúra-finanszírozási szisztéma áttekintésénél
bből indulok ki, ám adaptált módon. Arra a kérdésre keresem
választ, hogy kik finanszírozzák (források), hogyan finanszíroz-
ják (közvetítések) és mit finanszíroznak (célok) a kultúra terén. A
kulturális szférában tehát az alapkérdés nemcsak bővebb, de jó-
al bonyolultabb is, mert számunkra az is probléma, hogy kik
ermelik a javakat (produktumokat; mint pl. könyv, zenemű
vagy népművészeti faragvány) és szolgáltatásokat (produktókat;
mint pl. könyvtári szolgáltatás, zenei előadás vagy néptánc). A
ik-re adott lehetséges válaszok nem csupán az eladásra termelő
vagy szolgáltató) autonóm művész és az önmagának termelő
vagy szolgáltató) műkedvelő, amatőr vagy népművész (és ezek
ehetséges taglalása során is mennyi elágazási lehetőség!) men-
én dimenzionálhatók, hanem az egyéni (alkotónművész; műve-
ődő ember) és közösségi (amatőr művészeti csoport; bálozó tár-
aság) megjelenési módjában is. A mai finanszírozási szisztéma
gyelöre csupán leíró, tehát sine ira et studio vázolásához a mit
s kinek (kinek szól a mit...; kit finanszíroz...) kérdést célszerű
egy halmazban vizsgálni, pusztán analitikai, megragadhatósági
cényszerből. A kinek a részére történik a mit, tehát kik a finan-
zírozás nyomán célzott rétegek és személyek kérdésre, ebben a
megközelítésben, a célokra keresztül lehet választ adni.

Természetesen többször törekedtek már a kik-hogyan-mit
kérdés egy-egy részletének vázolására, ám a teljes rendszer, kü-
önböző nézőpontokból vizsgált, szisztematikus leírására tudomásom
szerint most kerül sor először. Ez a séma a további elemzésekhez, a
víták során és elsősorban az oktatásban használható.

A művelődés-gazdaságtan azt is vizsgálja, hogy a közgazda-
sági kategóriák hogyan értelmezhetők és a közgazdasági össze-
függések, törvények miként érvényesülnek a kulturális szférá-
ban. (Lásd a hivatkozásoknál feltüntetett írásaimat.) A műve-
lődés mai, magyarországi finanszírozási rendszerének szisztema-
tikus vázolásához tehát a közgazdasági nézőpontot választom.

Az 1990-es évek előtti közgazdasági tankönyvek többnyire
három termelési tényezőből, erőforrásból indultak ki: a föld vagy
tágabban a természeti kincsek; a munka vagy tágabban az ember
a maga fizikai adottságaival, tudásával, termelési tapasztalataival;
és a tőke, különböző megjelenési formáiban. Ma már természetee-
sen hangsúlyt kap a negyedik tényező, a vállalkozási készség és haj-
landóság. Tehát a tudomány és a technikai fejlődés szerepét meg-
osztják a munka és a vállalkozó dimenziója között. Manapság a
kulturális szférában sem elegendő ezeket az erőforrásokat „csak
úgy” megemlíteni. Szükséges az elemző bemutatásuk, mert szere-
pük és súlyuk a kulturális produktumok és produktók előállításá-
sán, éppen az elmúlt évtizedben, lényegesen változott.

Az 1. számú séma a termelési tényezők portfólióját (lehető-
ség halmazát) és elemzési dimenzióit mutatja be. A kultúra fi-
nanszírozásának megértéséhez, a művelődés-gazdaságtani problé-
mák értelmezéséhez, de még inkább a gyakorlati kulturális
menedzsmenthez ez a séma jelenti a kiindulást. A tankönyvi
definíció szerint ugyanis „A közgazdaságtan annak a módját és
törvényszerűségeit igyekszik feltárni, ahogyan az egyének és kö-
zösségek felhasználják a szűkösen rendelkezésükre álló erőforrá-
sokat, és elosztják a felhasználás során keletkező értékeket.”

[Solt; 2001. 7. old.] Tehát a gazdálkodás az erőforrás fajták,
halmazok önmagukon belüli és egymás közötti átváltása; a kulturális
szférában is.

A szocializmusban a föld mint erőforrás, mint termelési ténye-
ző szerepe a kultúrában szinte fel sem vetődött. (Azért a szinte
beszúrás, mert korábban, történelmileg, igenis komoly szerepe

volt a földnek, mint a művelődést megalapozó termelési ténye-
zőnek. Gondoljunk pl. az egyházi birtokokra vagy a 16. század
végétől az alapítványok céljára adott földterületekre.) A rend-
szerváltással és piacosodással a föld vizsgálható mint tulajdon,
mint jövedelemtermelő és mint a produkcóba bevonható lehetőség.
A föld mint termelési tényező esetében nem csupán arról van
szó, hogy a földjáradék vagy az eladáskor kapott bevétel kultu-
rális vállalkozásra fordítható, bár egyre több példa van arra,
hogy manapság az erőforrások ilyen átcsoportosítása sem ritka.
Ha a földet mint aranykorona értéket tekintjük, akkor mezőgazda-
sági, állattenyésztési, erdőgazdasági termelési tényezőként vizs-
gáljuk. Az agrárgazdaságtan és a művelődés-gazdaságtan az
alábbi szempontokból kapcsolódik egymáshoz.

Egyre több olyan komplex, profitorientált gazdálkodó nagy
szervezet, ám még inkább kis és egyéni vállalkozás létezik, amelyek
keretében a mezőgazdasági, állattenyésztési munka ill. a kulturális
termelés és szolgáltatás egy cég keretében egészíti ki egymást. Kisvál-
lalkozások esetében ezeket a rendszerváltó átmenet sajátos jelensé-
geként szokás értelmezni, mint pl. a mezőgazdaságot és a művészet
t kombináló alkotó művészek ill. a piacra termelő népművészek
eseteit. Vannak komplexebb jelenségek, mint pl. a nagy földterü-
let és állatállomány bázisán működő tanya-csárdák; a kulturális tu-
rizmust szervező ökofarmok, ill. a mezőgazdasági termelés bázisán
működtetett szociális intézmények.³

A technikai-gazdasági kapcsolódásnál, a párhuzamos-, ki-
egészítő- vagy vertikális felépítésű összeforródásnál társadalmi-
lag mélyebb kapcsolatot mutatnak azok az esetek, amikor a föld
alapú termelési kultúra átalakítása, modernizálódása a közmü-
velődési intézményből, pontosabban a közművelődési, népfős-
kolai, közösségfejlesztési gondolkodásból indult.

A mezőgazdasági termelés és a művelődés összekapcsolódá-
sának új életmódot jelentő lehetőségeire példák a Németh
László-i kertmagyarország eszme mai megvalósulásai: az üdülő-
falvak; az ökotájak; a komplex tájvédelmi-turisztikai körzetek;
a biokultúra terjedése.

A föld mint természeti kincs a gazdaságtörténetben és a gazda-
ságelméletben elsősorban mint primer szektor, tehát mint a ki-
termelés-kitermelhetőség volt érdekes. A kő-, a só- és az á-
ványbányák, az olaj és a gáz mellett ma mint a tágabb kultúra ré-
sze, tehát mint megőrzendő és megéltendő természeti környezet ér-
telmezendő. E dimenzióban is szerves kapcsolat alakul ki a tá-
gabb és a szűkebb kultúra között, hiszen a gyógyvizekre épülő
gyógyturizmus egyaránt feltételezi a vizet és a szellemi-
szervezési kultúrát.

A közművelődés intézményrendszerének piaci kapcsolatait,
de még inkább az intézmények és a kínálatok átalakulási ten-
denciáit a föld mint táji vonzerő (erdők; napfény; levegő; termé-
zeti látványosság; táji világörökség stb.) és mint épített környe-
zet (utak, autópályák, vasutak, hidak, alagutak, kikötők, csa-
tornák, gátak, repülőterek, ipari és lakóházi beépítettség) di-
menziókban is vizsgálni kell. A gyakorlati kulturális menedzs-
ment terén ezért pl. a kulturális turizmus művelődés-gazdaság-
tani alapjai, vagy a helyi adók és a kulturális intézmények ösz-
szefüggései alapvetően fontosak.⁴

³ (Pl. Romániában, a magyarok lakta Partiumban és Erdélyben, református
egyházi szervezésben, így működik számos idős otthon.)

⁴ Pl. az ipari, kereskedelmi raktárházak megváltoztatják a falu környezetének látvá-
nyát, ám a helyi iparüzési adó felfeloldja az önkormányzati gazdálkodást. A fesztivál kö-
zössége és árusai szemelnek és befolyásolják a helyi szociometria kialakult rendszerét,
ám a forgalom a helyi termelőknek-szolgáltatóknak jelent bővülő piacot...

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

A kulturális intézmények számára fontos, hogy a munkaerő makro-gazdasági tendenciáit és ezek regionális, kistérségi, helyi jellemzőit figyelembe vegyék. Az alapvető népesedési folyamatok (születés, házasodás, válás, területi mobilitás, halálozás) ugyanis kiindulást jelentenek a művelődésszervezés számára. Hasonlóan az oktatási-képzési és az egészségügyi folyamatok és viszonyok az intézmény-szervezés és a kínálat lényeges küldős meghatározói.

A mikro-gazdasági szempontok a szervezet és az egyén viszonyában fontosak; egyrészt a munkaerő (munkatárs) alkalmazása, foglalkoztatása, másrészt a személy önérvényesítési lehetőségei miatt. A munkaerőt, a népességet jellemző tágabb értelemben vett, makro jellegű kulturális viszonyok, és a szűkebb értelemben vett műveltségi-kulturáltsági jellemzők a mikro-gazdasági szempontokon keresztül kapcsolódnak a szervezetekhez, intézményekhez illetve a háztartáshoz.

A gyakorlati kulturális menedzsment során ugyancsak lényeges a tőkén belüli átcsoportosítási lehetőségek ismerete és kínálkozó esetben a tőke (földre ill. munkaerőre) átváltása. A szokásos három megjelenési formán kívül egyre fontosabb a szervezeti tudás, szellemi termék, üzleti érték szerepe, a kulturális intézményekben is. *Közvetlen tehát a kapcsolat e tőke, forma és a munkaerő mikro-gazdasági jellemzői valamint a vállalkozás, mint erőforrás között. A kulturális intézmények vezetése, illetve a rendezvények és a kulturális turizmus szervezése során a módszertan lényege éppen ezek portfóliójának magyarázata, metodológiájának, fogásainak ismerete.*

A 2. számú séma a mai polgári társadalomban, a négy szektoros gazdaság működésének lényegét tükrözi. A rendszerváltás geo-politikai jellemzője a keleti, volt szovjet érdekszférától való megszabadulás és a többpártrendszer kialakulása. Gazdasági jellemzője a privatizáció valamint a pénzügyi rendszer és az állam szerepének megváltozása. *A politikát, a gazdaságot, a társadalmi és egyéni létet összekötő dimenzió, a változásokat átfogó és összefoglaló szerkezet azonban a négy szektoros gazdaság- és társadalomszerveződés kialakulása.*

A nyugati, tőkés gazdaságokat az 1970-es évek előtt, a szocialista gazdaságokat az 1990-es évek előtt két szektoros gazdaságként írták le; az egyikben a profitorientált a másikban a költségvetési szektor dominált. E gazdaságok már akkor is ténylegesen három szektorosok voltak, hiszen a háztartás gazdasági újratermelési szerepe is jelentős volt; nem is beszélve arról, hogy ennek a közvetett társadalmi újratermelési szerepét a szocializmusban is elismerték. A közvetlen újratermelési szerep (háztartási javítások; részleges önellátás; háztáji, második gazdaság) pedig határozottan a rendszerváltást előkészítő tényezővé vált. A mainstream közgazdasági gondolkodás világából nézve azonban a harmadik szektor: a civil kezdeményezések és az állami feladatvállalás és ellátás társadalmi allokációjának együttes szektorra szerveződése; a nonprofit szektor kialakulása. (Erről a következő, külön alponthan lesz szó.) A közgazdászok ma három szektoros gazdaságról beszélnek. Ez a profit-, költségvetési és nonprofit szektorálás persze nem keverendő össze a primer (kitermelő), szekunder (ipari) és terciér (szolgáltatási) felosztással. Nem keverendő össze, ám van egy igen lényeges közös rész: a terciér (szolgáltatási) szektor egy részének a profitorientált és a költségvetési világból való kiválása, attól való intézményes elkülönülése jelenti a nonprofit szektor bázisát. Megközelítésemben tehát a negyedik szektor a háztartás és úgy vélem, hogy indokolt és a változások lényegének megértéséhez fontos az általam javasolt séma.

A 2. számú sémában, a profitorientált szektor érdeke nem csupán az, hogy elérje a célt, tehát legyen profit, hanem az,

hogy ez évről évre növekedjen vagy legalábbis stagnáljon. Az alapok bővítése (számvitelileg az 1-es számla osztály) illetve a tulajdonosok kielégítése csak így valósítható meg. Az is követelmény, hogy tisztességes adózás ill. más költségvetési kötelezettségek teljesítése után, a tulajdonosok szabadon dönthessenek a profit felhasználásáról; tehát pl. részben vagy egészben való visszaforgatásáról, tulajdonosi szétosztásáról vagy kvázi befektetéséről, tehát egy részének a nonprofit szektornak való átadásáról. Azért használom a kvázi befektetést, mert ebből a szektorból nézve a nonprofit cégek segítése nem csupán jótékonykodás, hanem *beruházás a társadalmi kapcsolatokba*, tehát nagyon is piacbóvívő célú és hatású. Ennek jelentősége olykor ma már vetekszik a termelő és szolgáltató fizikai alapok bővítésével. Az érdek csak akkor érvényesül, ha a tulajdon magán kézben van, tehát ha az imént tárgyalt erőforrások (a törvényes keretek között) korlátozás nélkül átcsoportosíthatók. Ha tehát a láthatatlan kéz működik, amely tágabban a szabad tőkék (erőforrások) áramlását jelenti a jövedelmezőbb területek felé; tehát ha a koordináció piaci.⁵ Mindennek menedzsment szemléltető tárgyalásra nem feladata e disszertációnak, jöllehet kutatói, előadói és gyakorlati vezetői munkám egyre inkább ebbe az irányba változik.

A kulturális intézmények ésszerű gazdasági vezetésére, a vagyon és hozadékának átcsoportosítására számos, ma is tanulságos sőt, használható történelmi példát idézhetünk. Kutatásaink történelmi dimenziójában azt a kérdést is feltettük, hogy *miből éltek a református kollégiumok*. Nos, Hórcsik Richárd meggyőzően bizonyította, hogy az 1531-ben alapított Sárospataki Református Kollégium döntéshozói ismerték a gazdaságilag legbőlcsebb mondást: „Ne tedd az összes tojást egy kosárba.” [Bucholz 2000. 338. old.] Sárospatak esetében meghatározó volt a főúri (I. Rákóczi György, Lorántffy Zsuzsánna és később mások is) finanszírozás. Ez mai értelemben az 5. séma első oszlopában vázolt közvetlen finanszírozás (földekben történő vagyon átadás; alapítvány-tevés; folyamatos céltámogatás) és a láthatatlan támogatás, tehát a bevételi lehetőségek átengedése (bormérési jog): Ám a Kollégium valóságosan is gazdálkodott. Kiszámítható időkben az akkori szóhasználat szerint *külső gazdaságra* helyezte a hangsúlyt: pénzt adtak kölcsön kamatra, olyan egyház-községeknek, ahol a lelkész sárospataki végzettségű volt. A háborúk, dúlások, járványok megsejtésekor ezt gyorsan visszakasszírozták és a saját tulajdonú *belső gazdaságot* (erdők, legelők, mezőgazdaság, disznólízslálás) lendítették fel. A vagyoni hozadékot és az okos gazdálkodást *csak kiegészítették* a hívek adományai és a szupplikáció. Ez utóbbi megint csak az emberi erőforrás gazdálkodása kitűnő történelmi példája: a gyűjtő teológusok szolgáltak, ismerkedtek, szerves-személyes kapcsolatokat építettek a képző intézmények és a „terület” között.

A szocializmusban a költségvetési szektor dominált. Az átalakulás kezdetét az 1960-as évektől a háztartás lehetőségeinek tágulása, szerepének növekedése jelentette. Ez folytatódott az 1970-es és az 1980-as években is, miközben erősödött a profit-

⁵ Az 1960-as évek végén a *kulturális mechanizmus vita* [Ballai, 1967], majd az 1970-es években az *áru-c a kulúra vita* [Radnai, 1986] óta, ám még inkább napjainkban ennek megértése, megélése és alkalmazása az átalakuló művelődési ir-tézmények legnagyobb és legnehezebb feladata. Kornai János kategóriáira utalok: „A politikai hatalom jellege, az uralkodó ideológia és a tulajdonviszonyok együttesen meghatározzák, legalábbis főbb vonásokban, hogy a különböző koordinációs mechanizmusok milyen szerephez juthanak a társadalomban... A koordinációs mechanizmus, ... a benne részt vevő személyek vagy szervezetek tevékenységét hangolja össze.” A koordináció főbb típusai: bürokratikus, piaci önkormányzati, etikai és családi. [Kornai, 1993. 122-125. old.]

ienrált szektor. Az 1980-as évek a nonprofit szektor kialakulásának kezdete. A költségvetési intézmények főbb ismérvei vizsgázta stabilak. Nálunk a rendszerváltás egyik meghatározó jellemzője volt az állami tulajdon privatizálása, tehát profitorientálttá szervezése. A másik meghatározó jellemző és mondanivalóm szempontjából a lényeg: a költségvetési intézmények erője alatt, korábban létrejött szerveződések, tömegével váltak formális, bejegyzett szervezetté, nonprofit jogi személlyé.

A 2. számú sémában lényeges a változási irányok értelmezése. Nem csak gazdaságilag, de társadalom-szervezési, életmód-szervezési és így a tágabb kultúra formálódása szempontjából is ek mutatják be, tükrözik a rendszerváltás lényegét. A privátizációt a költségvetés → profitorientált és a háztartás → profitorientált mozgás mutatja. A nonprofit szektor kialakulása döntően a költségvetési intézmények és a háztartások ernyője alatt létrejött civil szerveződések szervezetté válásával történt. Napjainkban egyrészt a költségvetési intézményi funkciók összevonásának → / ← tendenciája erősödik; pl. könyvtár és művelődési otthon integrálása. Másrészt jellemző a költségvetési és a nonprofit szektor koordinatív együttműködése; pl. határozott tendencia, hogy a művelődési ház nemcsak fizikailag, hanem szervezeti és funkcionálisan is „tető az együttlét fölött”, tehát a civil szervezetek szolgáltató intézményeként működjön. Életszerűen egyre markánsabb a közhasznú társaságok létrehozásának tendenciája, úgy is, hogy a korábban profitorientált cégek alakulnak át ill. tevékenységeik szerveződnek át a nonprofit szektor sajátos intézményévé. (Pl. helyi közüzemi szolgáltatás; nemzeti parkok; természetvédelmi területek működtetése.)

Az intézmények, szervezetek piaci gazdálkodásának megértéséhez a 3. számú séma, Az árbevétel-költség-profit összefüggése adja meg a kulcsot. Nem jó, de még nincs nagy baj, ha a nonprofit szervezet bevétele csak a közvetlen (explicit) = változó költségeket fedezi. Számos ilyen szervezet gazdálkodási tevékenységének lényegét éppen az jelenti, hogy megszeresse a fix és a számviteli költségek, tehát a változó és állandó költségek fedezésére. A költségvetési intézményeknél követelmény, hogy a bevételek fedezzék a számviteli költségeket, ám kétségtelen, hogy a szocializmusban a gazdálkodási tevékenységük lényegéhez tartozott a puha költségvetési korlát lehetőségének kihasználása és kihasználása.⁶

A kulturális cégek esetében a puha költségvetési korlát „társadalmi intézménye” igen lényegesen változott. Egyrészt a szervezet átalakulásával, tehát a profit- vagy a nonprofit szektorba való újraszerveződéssel eltűnt ez a lehetőség. Másrészt nem pártállami, egypárti, hanem periódikusan változó, több pártüggyé váló korláttá vált. S végül de nem utolsósorban a keményléllel párhuzamosan más irányban is változott, mert a költségvetési intézmények is törekednek a profit, a nonprofit és a háztartási források megnyerésére. A gyakorlati kulturális menedzsmentnek és

az ezt szolgáló képzésnek arra kell irányulnia, hogy a kulturális cégek is belássák az alábbiakat: Profitorientált esetben a számviteli teljes profit a cél, tehát be kell hozni a normál profitot plusz a gazdasági profitot is. Ha ez tartósan nem sikerül, akkor elkezdődik a vagyonfelélés, illetve a szűkített újratermelés. Nem egy kulturális kisvállalkozás csődjéhez vezetett, hogy se a tőke kamatát, se a vállalkozó hasznát, se a gazdasági profitot nem kalkulálták. Megelégedtek a költségként úgy-ahogy kivethető, quasi hozadékkal és az önfoglalkoztatás bérével. Noha ez az önellátó háztartás-gazdálkodás és a nonprofit szervezet esetében rövid távon még elviselhető, közép távon (3-5 év) már itt is megbosszulja magát. Az egész kulturális szférára érvényes Kuti Éva nonprofit szektorra vonatkozó, a szakmában szállóigévé vált figyelmeztetése: „meg ne sértődjünk a valóságra.” [Kuti, 1996. 906. old.]

A 4. számú séma arra ad választ, hogy kik finanszírozzák a kultúrát; tehát kik (mik) a forrásközpontok. A sémában a források egyrészt közgazdasági erőforrásokat (tehát nem csupán pénzt), másrészt szervezeti és szervezési forrás-központokat, az előbbiek begyűjtő-megtermelő és transzformáló társadalmi szerveződéseit és szervezeteit jelentik. A szocializmus idején, azt az állítást cáfolandó, mely szerint az ideológiai tételből fakadó kultúrát az állam finanszírozza, szükséges volt hangsúlyozni (sőt a viták során megvédeni) a következőket: „Mindenek előtt azt kell leszögeznünk, hogy a finanszírozás végső forrása kizárólag a lakosság munkája lehet, mint minden egyéb fogyasztást és beruházást, úgy természetesen a kulturális kiadásokat is az állampolgárok finanszírozzák... Azért érezzük szükségesnek ennek az egyébként kézenfekvő ténynek a hangsúlyozását, mert ezzel eleve elejét lehet venni az ideologikus töltésű ellenérveknek: a kultúra finanszírozásának rendszeréről lehet is, szükséges is vitatkozni, de az 'ingyenesség', a 'kedvezményes árak', az 'állami juttatások' kategóriái félrevezetők. Nem szabad szem elől téveszteni, hogy az állam ebben az összefüggésben redistribútor és nem adományozó.” [Kuti-Marschall, 1985/c, 41. old.] Az érvelés ma is igaz, ám egyrészt a kulturális kiadásokat ma már pontosabban, ráfordításként értelmezzük. Másrészt a tegnapi és a mai hazai lakosság munkája mellett, a kultúrában is fontos a tőke hozadékának és a minket érintő külföldi ráfordításoknak a figyelembe vétele is.

Az állam értelmezése ma korántsem olyan egyszerű, mint volt a pártállam idején. Jogilag is egyrészt központi, másrészt önkormányzati állami szerepről, forrásról van szó. Ám koalíciós kormányzás esetében, mindkét szinten, meg-megoszlik a források feletti tényleges állami döntés. A közbeszédben államnak tekintjük nemcsak a kormányt, az országos hatáskörű szerveket és az önkormányzatokat, hanem a mögöttes politikai hatalmakat, a pártokat is. Az állami forrásokért mindenütt a világon könyöklés, lobbizás és verseny folyik. Kicsi belföldi piac esetében ez különösen is éles. Az állam itt ugyanis először a méretgazdaságtalanságot kompenzálja. A méretgazdaságosság persze kis országban is érvényesülhet, ha van olyan szakmai nemzetközi szervezet illetve gazdasági érdekérvényesítő képesség, amely megnyeri a nemzetközi piacot.⁷

A 4. sémát értelmezve 1. Az állam legalább három, egymás mellé rendelt (és egymás között kölcsönös pénz-áramlásokat is

⁶ Kornai János szerint „...a költségvetési korlát a döntéshozó magatartási sajátosságaira vonatkozik: arra a megszokásra, hogy kiadásait a termékeinek az eladásából, illetve a vagyonából származó jövedelemből fedezi. Ezért kiadásait pénzügyi forrásaival igazítja. ...a költségvetési korlát ex ante változókat korlátoz, elsősorban a keresletet; a döntéshozó jövőbeni, a kiadás felmerülésekor rendelkezésre álló pénzügyi forrásaira vonatkozó várakozásain alapul. A költségvetési korlát felpuhulása akkor jelenik meg, amikor a kiadások és a jövedelmek közötti szigorú összefüggés felazul, mert a bevételek feletti túlköltést valamely más intézmény, tipikus esetben az állam fedezi. A puhulás további feltétele az, hogy a döntéshozó nagy valószínűséggel számíton az ilyen külső pénzügyi segítségre, és ez a valószínűség szilárdan beépüljön a magatartásába.” [Kornai, 1989. 39-40. old.]

⁷ Ez a tág értelemben vett bestsellerek világa, amiben a magyar irodalom és a zene mutatott fel gazdasági világsikereket is. A méretgazdaságosság javulását várjuk az EU integrációtól. Vannak országok, amelyekben a piaci kulturális szektor jelentős gazdasági forrása a kulturális export, pl. az USA vagy Kanada.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

közvetítő) alrendszerre osztható. 1.1. A központi költségvetés valamennyi fejezetén belül van kulturális célú redisztribúció.⁸ Az 1.1.1. A központi hatalmi fejezetek elnevezéssel a törvény I-VIII. kiemelt előirányzatát (fejezetét) vontam össze. Az Országgyűlés, a Köztársasági Elnökség, az Alkotmánybíróság, az Országgyűlési Biztosok Hivatala, az Állami Számvevőszék, a bíróságok és az ügyészségek is költenek kultúrára; gondoljunk pl. az ünnepségekre, rendezvényekre, fogadásokra. Esetünkben azonban az 1.1.2., A Kormány és a minisztériumok elnevezés alatt van a lényeg: a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (NKÖM) az egyik meghatározó súlyú redisztribútor. Ám a Miniszterelnökség fejezet alatt sem csupán ünnepségeken és rendezvényeken keresztül fordítanak a kultúrára; itt van ugyanis számos célleíró irányzat, kulturális jellegű vagy ilyen tevékenységet is folytató közalapítvány; továbbá számos, kulturális tevékenységet is felölelő program.

A NKÖM mellett a másik meghatározó súlyú redisztribútor a Belügyminisztérium (BM), mert rajta keresztül történik: a helyi önkormányzatok normatív, kiegészítő és különböző céltámogatása; a színházak támogatása; számos kulturális tevékenységet folytató közalapítvány, szervezet támogatása; a saját kulturális intézmény és feladatrendszer finanszírozása.

Hasonlóan kiemelhetnénk a többi minisztérium kulturális újraelosztó szerepét is. Különösen a Honvédelmi Minisztérium esete érdekes; korábban nemcsak a rejtett, hanem a direkt, intézményes finanszírozás számos módjával töltött be kulturális redisztribúciós funkciót.⁹

Hasonlóan fontos a Külügyminisztérium kulturális finanszírozási szerepe is, különösen a külföldi tájékoztatás, az állami protokoll, a civil szervezetek támogatása, a külügyi kommunikáció, a magyar külképviseletek kulturális munkája miatt. Vizsgálható az Oktatási Minisztérium (oktatáson kívüli) kultúra finanszírozási szerepe is. S míg az Egészségügyi Minisztérium illetve az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi vagy az Informatikai és Hírközlési Minisztérium kulturális tevékenységeket, folyamatokat finanszírozó közvetlen szerepe vizsgálható, az Igazságügyminisztérium, a Foglalkoztatáspolitikai és Munkügyi Minisztérium, vagy a PM esetében a szféra szabályozási dimenziójára fordított (tehát közvetett) összegek lehetnének (legalábbis, elvileg) elkülöníthetőek.

Az 1.1.3. Egyéb kiemelt előirányzatok csoportban a központi költségvetésből a különböző országos hatáskörű szervek, hivatalok kulturális ráfordításait lehetne vizsgálni. Az 1.1.4. Kiemelt előirányzatú alapok csoportban programfinanszírozás elkülönített forrás-központjairól lehet szó.

A fentiek mögötti adatok és tevékenységek áttekintéséből az alábbi következtetések adódnak:

A központi költségvetés kulturális kiadásai elnevezésű, költségvetési és statisztikai összesítések a NKÖM-ön és a BM-en keresztül, kulturálisnak nevezett és kulturálisként meghatározott intézményekre, normatív tételezésekre vagy feladatokra fordított kiadásokat tartalmazzák.

⁸ A 2006. év esetére lásd: a 2005. évi CLIII. Törvényt: „A Magyar Köztársaság 2006. évi költségvetéséről.” A költségvetési előirányzatok sémájának bemutatásával itt nem foglalkozom.

⁹ A tiszti klubok, helyőrségi művelődési házak hálózata 2003-ban ünnepelte 50. születésnapját. Ám az egyes helyőrségek megszűnésével nyilvánvalóan megszűnik ill. átalakul ez a kulturális intézmény. A NATO szervezési koncepció lényegesen más, mint a Varsói Szerződésé volt; nem akar sziklakörházat és nem akar művészeti együtttest. (Tehát pl. a méltán híres Honvéd Együttes átkerült a NKÖM-höz és Klt-ként működik.)

Mivel a költségvetés előirányzat-csoportjai számviteli szemléletűek, tehát az adatok a működési (ezen belül személyi-, járulékok-, dologi kiadások) és a felhalmozási (beruházások, felújítások) kiadások szerint részletezettek, a tevékenységek szerinti forrás és felhasználás ezen az úton nem mérhető. A becslés is igen problematikus; ám kétségtelen, hogy a közvetlen, a közvetett és a rejtett kulturális ráfordítás jelentős.

Következésképpen a központi költségvetés kulturális ráfordításai mindenképpen nagyobbak, mint azt a költségvetésen belüli bontás ill. a statisztikai adatok alapján ki szokták ill. ki tudják mutatni.

Az 1.2. A területi önkormányzatok csoportban a megyei és a helyi önkormányzatok szerepelnek. Vegyük figyelembe, hogy ezek között is van kölcsönös, kulturális célú forrás áramlás; ezek is kapnak a központi költségvetésből, számos címen kulturális célra [lásd: az előzőeket és a *Hogyan finanszíroznak* sémában a *Döntési mechanizmusok* oszlopot]; van saját bevételük, amelyből kulturális célokra is fordítanak.

A funkcionális önkormányzatokat (országos és helyi kisebbségi önkormányzatok) itt most nem tettem külön csoportba, mert az 1.1.-en és az 1.2.-n belül szerepel a kulturális célú forrásuk. Ám valószínű, hogy szervezeti megerősödésükkel, a saját intézményeik és az állami támogatásokon kívüli bevételeik súlya és így jelentősége is nő, tehát kulturális szempontból is érdemes lesz elemezni működésüket.

Az 1.3. A Programköltségvetések, tehát az alapok külön szerepeltetését az alábbiak indokolják. Az alap nem úgy vagyontömeg, mint az alapítvány. Az alapítvány lényege az egyszeri vagyontömeg, amely elkülönül az adományozótól és e vagyontömeg hozadéka, működtetése, a csatlakozók adományai stb. anyagi bázisán teljesíti az alapítvány tartós, közérdekű feladatait. Az alap (vagy alapprogram) viszont átmeneti vagy tartós állami feladat ellátása érdekében, meghatározott szabályok szerinti, pénzügyi automatizmus nyomán, évente újratermelő vagyontömeget, amelyet meghatározott szabályok szerint, meghatározott célokra lehet fordítani. Az alap az állami szerep-, felelősség-, feladat-vállalás és a költségvetési finanszírozás eszköze. Harsányi László szerint az elkülönített alapok az állami, parttalan, „ellátási felelősség” helyett, jól meghatározott körben vállalt finanszírozási garanciát jelentenek [Harsányi (szerk.), 1991.]

A törvénnyel vagy rendelettel, meghatározott célra létrehozott alap ugyancsak törvénnyel vagy rendelettel meg is szüntethető míg az alapítvány nem. Az alap újratermelő költségvetési forrás, ösztönző jellegű, a multiplikátor hatást is beindító, ha akkor automatizmusra épül. Az alapprogramoknak, alapoknak a nonprofit szektorhoz civil szálon van köztük; annyiban, hogy az elosztás (és nem a forrásgyűjtés) mechanizmusa részben társadalmiasított; a jelölt illetve választott kurátorokon és a pályázati rendszeren keresztül. Az alapprogram illetve alap a közgazdasági értelemben vett nonprofit szektor része; ám súlyos számbavételi, megítélési torzulásokhoz vezetne, ha bekerülne a jogi és statisztikai nonprofit emyő alá. Az alapítvány célja általában tartós, egy szer s mindenkorra meghatározott és az alapítvány elválik az alapítótól. Az alap lehet önbeteljesítő célú is; nem célszerű, hogy elváljon a költségvetéstől és fontos az, hogy a döntéshozatalban a költségvetési felelősség is megnyilvánuljon.¹⁰

¹⁰ A Kulturális Alap, majd Nemzeti Kulturális Alapprogram létrehozásáról, tízéves tapasztalatokról lásd: [Tasnádi, (szerk.)] Figyelem: 2006. január 1-től ismét Alap lett a hazai kultúra egyik meghatározóan fontos finanszírozási forrása. Ez pl. azt is jelenti, hogy a döntően járulékokból befolyó forrás nem vonható el, pl. költségvetési tartalék képzés vagy más restriktív technikákkal.

A profit-, a nonprofit- és a háztartási szektor kulturális finanszírozási szerepéről e dolgozatban korábban már volt szó, részletesebben a 3.2. és a 4. fejezetben, empirikus bázison tárgyalom e témaköröket.

A *külföldi források* nem jelentenek külön szektort; noha nemcsak különös, de specifikus közvetítő (hogyan) és cél (mit) csoportjuk is van; ám a források döntő része a négy szektoros gazdaságon keresztül áramlik be és hasznosul. A külföldi források külön elemzését a felkészülés során kialakult, ám főleg a *kialakítandó EU kapcsolatok indokolják*.

Ahogy van sajátos UNESCO vagy EU nyelv, úgy kialakult egy sajátos EU gazdaság és a *kulturális szférában is ez lesz az új elemzési, majd tanulási és oktatási feladat*. Ma még elsősorban a pályázatokon elnyerhető forrásokra számítanak és számítunk, ám véleményem szerint, célul lehet és kell kitűzni a külföldiek kulturális fogyasztását, amit a kulturális turizmus generálhat. Az EU a csatlakozást követően e forrás szerepe és nagysága jelentősen nő. *Ennél is fontosabb azonban társadalom-szervező erejének, innovációs, területi mobilitási, multiplikatív hatásának feltételezése. Az európai piac megnyitása változásokat indít el a kulturális termelés (alkotás) méret-gazdaságossági dimenziójában is, hiszen lényegesen bővül a piac!*

Az 5. számú séma a *Hogyan finanszíroznak? Közvetítések* az áramlási lehetőségeket mutatja be. A *finanszírozás* módján belüli 1. *Közvetlen finanszírozás* azt jelenti, hogy a forrásközpont meghatározza, eldönti a kulturális célú ráfordítás módját. A *Vagyongátadás* azt jelenti, hogy a forrásközpontok (a *Mit finanszíroznak. Célok* oszlopon belüli intézménynek, szervezetnek) vagy használatba vagy tulajdonba adják (illetve eladják) a vagyont; tehát az ingatlant esetleg a földdel együtt és/vagy a felépítményt és/vagy a felszerelést, berendezést, üzleti értéket. Ebben korszakos változás a rendszerváltással történt és napjainkban is folyamatban van, az alábbiak szerint:

- Kulturális célú állami vagyon privatizálása, tehát eladása.
- Ingyen vagy névleges értéken, a költségvetési forrásközpont csoportokon belüli átadás.
- Közalapítványoknak és alapítványoknak való átadás.
- Saját tulajdonú Kft-kbe, Rt-kbe, illetve saját felügyeletű Kht-kbe való bevétel.

A *közvetett finanszírozáson* belül, a 2.1. *Elkülönített alapok* külön szerepeltetését a korábbiakban vázoltak indokolják. A 2.2. *Jogi szabályozás: előírások* azt jelentik, hogy törvények és jogszabályok kulturális feladatokat írnak elő, szabnak meg. Így például a költségvetési törvény, a kulturális törvény, a kulturális örökségvédelmi törvény és számos miniszteri illetve önkormányzati rendelet. A 2.3. *Jogi szabályozás: adórendszer* viszont nem feladatokat, hanem közvetett lehetőségeket ad.¹¹

A gyakorlati kulturális menedzsment, az intézmények vezetése és a programok szervezése során a *szabályozási dimenziók* szerinti elemzés a hatalom működésének, a szabályozás társadalmilag még elfogadott eszközrendszerének feltárása és megértése, tehát a kijárási, a lobbizás miatt fontos. A *koordináció* oszlop a Kornai János által kidolgozott megközelítési mód témánk esetében való felhasználási lehetőségére hívja fel a figyelmet. A *döntési mechanizmusok* szerinti elemzés a kulturális szférában ré-

gi vágy, régi törekvés és éppen e téren újabb kutatások is indulnak. Itt a Kuti Éva által készített, a nonprofit szektorra irányuló elemzésnek a kulturális szféra egészére vonatkozó, kiterjesztési illetve adaptálási lehetőségére hívom fel a figyelmet.

A 6. számú sémában (*Mit finanszíroznak? Célok*), a szervezeti szempont oszlopon belül az 1.) *Intézmény, szervezet* csoport a négy szektoros gazdaság formalizált, alapító okirattal, szervezeti szabállyal bíró, jogi személyként működő illetve bejegyzett gazdálkodó egységeit jelenti. (A profit orientált esetében a nem jogi személy gazdálkodó, vállalkozó egyén, bt. és egyéni cég esetét is ide értve). Külön felhívom a figyelmet a *négy szektoros gazdaság* sémában már bemutatott külföldi célok fontosságára. A 2.) *Tevékenység, produktum* csoport az egyes intézmények, illetve az intézmények kooperációja és koordinációja alapján létrejött *tevékenységeket* (pl. színházi előadás, amatőr csoport produkciója) és *termékeket* (pl. könyv, CD, festmény) jelenti. Elvi elkülönítésükre az alábbiak miatt van szükség:

- A kulturális szférában történelmileg visszatérően, az egyik legfontosabb vitakérdés, hogy az állam mit finanszírozzon; az intézményt, a szervezetet vagy a tevékenységeket.

- A tényleges finanszírozás mind az állam, mind a nagy alapítványok esetében ma is határozottan elkülöníti az intézmény és a tevékenység finanszírozását.

- Ez az elkülönítés a külföldről jövő és oda menő források esetében is kardinális finanszírozói szempont.

- Végül, de nem utolsó sorban (amint arra a nonprofit szektor esetében még kitérek): ez az elkülönítés egy korábbi, diktatórikus, állami finanszírozás döntéshozói, viselkedési következménye.

A *szakágazati szempont* oszlopba a TEÁOR = Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere (9003/2002.(S.K.6.) KSH közlemény) beosztást vontam össze. A *szocializmus idején*, a ki-hogyan-mit elemzéseknél, ennek logikája volt a pars pro toto (a rész az egész helyett), tehát *az egész finanszírozás és tervezés ágazati szemléletű volt*.

Amint arra már a diverzifikációs [Inkei-Koncz-Pócze, 1985.] és a tervezési kutatásainkban [Káposztás-Koncz-Monigl, 1984.] is rámutattunk: *a szocializmusban az állami tervezés csak a szakágazatokba szervezett kulturális intézményeket és tevékenységeket ismerte és ismerte el*. Tehát ami ebből kinőtt vagy kibújt, illetve ami ezen kívül született, az kívül esett a tervezés és finanszírozás hatókörén. Részben a központi művelődéspolitikai hatókörén is, amennyiben a támogat-tírt-tilt hármasságában ide csak a tilt jutott el.

Ám nem estek kívül ezek a szerveződések, tevékenységek és produktumok az alternatív művelődéspolitikák hatókörén. Ezek éppen az ágazatilag nem lefedett, új jelenségekre figyeltek. Így alakult ki a szakágazatok ernyője alatt is az *eltérő* és a *teljesen új*. Erre a legmeggyőzőbb példákat többek között éppen a legjobban strukturált intézményrendszer, a közművelődési könyvtárak életéből vehetjük.

A *funkcionális szempont* alatt a közgazdasági alapfogalmak kulturális transzformálását tüntettem fel. Minden kulturális intézménynek, bizonyos mértékig, feladata a szellemi örökség és tárgyasult formáinak őrzése. Ám a mérték lényegesen különbözik, hiszen pl. a nemzeti könyvtárnak, a történelmi egyházi könyvtáraknak, a múzeumoknak és a nemzeti gyűjteményeknek, a levéltáraknak ez az elsődleges funkciója. A gyakorlati menedzsment problémák és feladatok éppen az őrzés és a közvetítés arányával kapcsolatosak (pl. a múzeumi közművelődés, múzeumi animáció esetében). A kulturális termékek és szolgál-

¹¹ Ezeket a láthatatlan támogatásokkal és a rejtett finanszírozással együtt egy másik tanulmányban fogom tárgyalni; mert jellemzőek ugyan az egész kulturális szférára, ám kiemelt jelentőségükre a civil szféra intézményesülése, tehát a nonprofit szektor kialakulása nyomán derült fény.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

termelés, előállítás az esetek egy részében a piaci folyamattól (a kínálat termelésétől) elváló alkotás.

Ahogy a közgazdasági termelés fogalom a kulturális szférában őrzés, alkotás, termelés és szolgáltatás; úgy az elosztás-fogalom is lehet csere, kereskedelem, közvetítés és animáció. Az elosztás tehát nem egyenlő a kereslet-kínálat-ár mechanizmussal; ezért is beszélünk kultúraközvetítésről, közvetítő intézményrendszerrel; ezért is válik el a közvetítői és a közművelődési szemlélet ill. magatartás.

A fogyasztás sem egyenlő a vásárlással; hozzájutással, mert ez a piaci aktus még nem jelent elsajátítást, befogadást. A finanszírozási cél irányulhat speciálisan ennek támogatására; pl. múzeumi közművelődés, kiállítási animáció vagy alkotótábor. Az alkotott, a termelt, előállított produktumok (termékek) és produkciók (szolgáltatások) hasznosulása sem pusztán az explicit használati érték. Vannak olyan művészeti értékek, amelyek a tulajdonos (vagy egy őrző intézmény) birtokában csak léteznek, de nem funkcionálnak, tehát közgazdasági értelemben pillanatnyilag nem használati értékek. A saját használatra előállított és piacra termelt kulturális cikkek és szolgáltatások használati értéke és művészeti értéke is külön pályán mozoghat.

Valamennyi kulturális terméknek és szolgáltatásnak a közvetlen használati értéken túlmenően kommunikációs jelentése van, tehát ilyen értékkel is bír; ez különösen a műkincsek esetében gazdasági elemzési téma. Ugyancsak a műkincsek nyújtának kézenfekvő lehetőséget a kulturális termékek teaurálási, kincsépző funkciójának elemzésére.

Az Ágazati Kapcsolatok Mérlege (ÁKM) alapján végzett számításokkal Harsányi László empirikus bázison állapította meg azt, amit az 1970-es években, a művelődés-gazdaságtani kutatások során, mint *stimuláció effektust* elemeztek. „Az 1990-es évek elejére vonatkozóan rendelkezünk olyan, az ÁKM segítségével végzett számításokkal, amelyekből következtetni lehet arra is, hogy milyen közvetlen kapcsolat volt a kulturális szféra és a nemzetgazdaság más, nem lakossági, hanem termelő területei között... az ún. *multiplikátor együttható*. Ez a mutató arra ad választ, hogy a nemzetgazdasági szektorok egységnyi kibocsátásához, tehát ahhoz az egységnyi összeghez, amely exportra, beruházásra, lakossági fogyasztásra kerül, a termelési kapcsolódásokon keresztül hányszor annyi, hányszor több termelésre van szükség. Minél nagyobb egy-egy ágazat multiplikátor együtthatója, annál nagyobb a saját súlyához képest a gazdasági hatása, amelyet e hatás tovagyűrűződése révén ér el. A *kulturális szolgáltatások multiplikátora a 80-as és a 90-es évek közepén egyaránt meghaladta a nemzetgazdaság egészére vonatkozó értéket. Ez azt jelenti, hogy a kultúrára fordított egységnyi összeg a többi ágazat átlagához viszonyítva nagyobb mértékben hat serkentőleg a gazdaság egészére.*” [Kiem. tőlem: K. G.; Harsányi László: In: Daubner-Horváth-Petró (szerk.), 162. old.]

Mind ezt történelmi kutatásokkal, szociológiai és gazdaságelméleti megfontolásokkal (ha nem is bizonyítani, de) közelíteni lehet. A kultúra fontosságát mennyiségileg bizonyítják ezek a számítások, ám a *minéműség* kérdéseire nem adnak választ.¹²

¹² Például a kibocsátással (output) való mérhetőség és mérés ellentmondásos jellege, igazán nagy mértékben, visszamenőleg a marxizmus-leninizmus oktatás esetében lenne mérhető. A múltbeli oktatási kiadásokba ugyanis be kell kalkulálni az erre fordított összegeket. Emlékezzünk: esti egyetemek; munkahelyi tanfolyamok; Politikai Főiskola; ágazati vezetőképzők; helyi-, megyei-, szakágazati – szakmai továbbképzések; párt-, KISZ-, munkásőr-, vöröskereszt-, nőtanács- stb. oktatás! Továbbá: a munkaidőn belüli oktatás költségeit. És végül a lakosság utazási és idő ráfordításban mérhető és becsülhető költségeit. Ez a je-

Tehát: a gazdaságstatisztikai és az elméleti megfontolások csak együtt vezethetnek (tisztességgel indokolható) döntés-előkészítésekhez és döntéshez.

A 2. számú sémában, a nonprofit szektoron belül, különösen fontos az alapítványok és egyesületek szerepe. A mai alapítványi, egyesületi működési ellentmondások, a gazdasági nehézségek alapvetően nem a jogi szabályozás hiányosságaira vezethetőek vissza. A mai nonprofit létet még mindig lényegesen befolyásolják a rendszer újbóli létrehozásának (1987-1993) politikai körülményei; az ezek nyomán kialakult társadalmi megítélések, tehát bizalmatlansági légkör.¹³ Egyrészt a nonprofit szektor és ezen belül az alapítványi világ kialakulása a rendszerváltás előkészítésének és megvalósításának tényezője volt (tehát nem valamiféle következmény); és ma is fontos szerepe van és lehet az európa átmenetben ill. a globalizáció hatásainak kezelésében. Mindezeket a közvélemény és a mindenkor pénzügyi bürokrácia nem eléggé ismeri és ismeri el. Másrészt nemcsak a szocializmus lebontása, hanem a spontán privatizáció is részben az alapítványokon keresztül történt. Ezt viszont sem a közvélemény sem a politika nem felejt el és bocsátja meg a köz (és a politika) mindenkor másik-, többi résztvevőjének.

A profitorientált szektorban gyorsan igazolódik Kornai János (először megrázó) megállapítása: 2050-ben senki sem fogja kérdegni, miből lett a nagyapa vagyona... s a száz leggazdagabb mellé le gyintve tesszük oda az ismertté váló többi. Ám az alapítványi, egyesületi világban *uralkodnak a bizalmatlanság alapján született, gúzsbakötött bürokráciák*. Ahhoz, hogy a jogi eszközökkel kezelhető gyakorlati gondok lényegét megértsük, ezt a dimenziót is szükséges vizlatosan áttekinteni, majd egy következő tanulmányban.¹⁴

Hivatkozások

- Balla László [1967]: Reformunk és a művelődés anyagi feltétele. In: Társadalmi Szemle, 8-9. szám, 32-46. old.
- Barta Tamás-Tóth Tihamér [1998]: Vállalkozástan. Bp., Szókra tész Külgazdasági Akadémia
- Buchholz, T.G. [2000]: A gazdaságon innen és túl. Közgazdasági gyorstalpaló. Bp., Európa Könyvkiadó
- Daubner Katalin-Horváth Sándor-Petró Katalin (szerk.) [2000]: Kultúra-gazdaságtani tanulmányok. Bp., Aula
- Gazdag Miklós [1999]: Emberi erőforrások. Cikksorozat. In: Magyar Hírlap, szept. 8., 15., 22., 29., okt. 6., 13., 20., 27., nov. 3., 10.
- Harsányi László (szerk.) [1991]: Programköltségvetés és elkülönített pénzalapok. Bp., Gazdaságkutató Intézet
- Koncz Gábor: [1981]: A művelődésgazdaságtan szakirodalmá. Bp., Statisztikai Kiadó Vállalat, 108 old.

lentos társadalmi (állami + munkahelyi + háztartási) ráfordítás az akkori hegemón ideológia szemszögéből teljesen kárba vesztett. És éppen itt jön a paradoxon: ez a hatalmas ráfordítás haszonnal jár, hiszen a szocialista felvilágosítás fórumai a kritikai gondolkodás éréseinek és elterjedésének fórumai voltak. Ez a képzés ugyan a fejlett szocializmus építését célozza, ám éppen a meghaladáshoz járult hozzá.

¹³ Sajnálatos történelmi ismétlődés tanúi lehetünk. A művelődési otthonok komplex elemzése során, empirikus bázison hemutattam, hogy az akkor, az 1950-es évektől új intézményrendszer, a művelődési otthonok munkáját, helyzetét évtizedekig meghatározták a létrehozás ideológiai és fizikai körülményei. [Koncz]

¹⁴ Különös tekintettel természetesen az újabb, reményt keltő változásokra is hiszen a 2006. évi IV. törvény – A gazdasági társaságokról – lehetővé teszi a nonprofit gazdasági társaság létrehozását is.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

- [1977]: Mi a művelődésgazdaságtan? A gazdasági és kulturális fejlesztés összefüggéseinek vizsgálatáról. In: Kultúra és Közösség, 3. szám, 16-34. old.
- [1982]: Művelődésgazdaságtan és a kulturális szféra tervezése. Jelentés a kutatássorozat 1978-1980 közötti szakaszáról. In: Tanulmányok a közművelődés helyzete és fejlődésének távlatai című kutatási főirány 1978-1980. évi vizsgálatáról. Bp., Művelődéskutató Intézet, 7-53. old.
- [1984]: ~, Káposztás Ferenc, Monigl István: A kulturális szféra tervezése. Bp., Tankönyvkiadó, 206 old.
- [1985] ~, Inkei Péter, Pöcze Gábor: Az oktatás diverzifikációja Magyarországon. Bp., Országos Pedagógiai Intézet, 44 old.
- [1987]: Innováció és gazdálkodás a közművelődésben. In: Besenyi Sándor (szerk.): Művelődés és innováció. Szegedi Nyári Egyetem. Művelődéstudomány, 16. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, Szeged, 141-156. old.
- [1989]: A tábori konyha és a szétfolyó fagyalt esete; avagy: elég-e több pénz a kultúrára? In: Társadalmi Szemle, 12. szám, 22-29. old.
- [2000]: A művelődés-gazdaságtantól a kultúra-gazdaságtanig. Szubjektív kutatás-történeti és szakirodalmi áttekintés. In: Daubner Katalin, Horváth Sándor, Petró Katalin (szerk.): Kultúra-gazdaságtani tanulmányok. Bp., Aula, 346-361. old.
- [2002]: Művelődési otthonok: komplex elemzés, 1945-1985. Avagy: „...a jó gyakorlat törvényre emelését gyorsítsuk meg...” In: Szín. A Magyar Művelődési Intézet Folyóirata, 7/1-2. szám, február-április, 15-54. old.
- [2004/a]: „... Mélyeség mély a nemrég...” Vázlat a kultúra fogalmáról. In: Közösségi művelődés. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata, 9/3. szám, május, 56-71. old.
- [2004/b]: A közművelődés gazdasági kutatásának kezdetei Magyarországon, 1974 és 1989 között. PhD értekezés, Debrecen, Egyetemi Könyvtár
- Kornai János [1989]: Régi és új ellentmondások és dilemmák. Bp., Magvető Könyvkiadó
- Kornai János [1993]: A szocialista rendszer. Kritikai politikai gazdaságtan. Bp. Heti Világgazdaság Kiadói Rt.
- Kuti Éva: [1977] Kulturális ráfordítások. Kultúra és Közösség, 3. szám, 35-49. old.
- [1979/a]: Az oktatás-gazdaságtan szakirodalmi. Bp., KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. Statisztikai Módszerek - Témadokumentáció 13.

- [1982] Az oktatás-gazdaságtantól a művelődésgazdaságtanig. In: Az oktatás-gazdaságtani kutatások eredményeinek felhasználási lehetőségei a művelődésgazdaságtani kutatásokban. Bp., Művelődéskutató Intézet, 41-59. old.
- [1986/a] (szerk.): Az infrastrukturális ágazatok gazdaságtana. Bp., Művelődéskutató Intézet
- [1986/b] Művelődés és információgazdaság, információ és művelődésgazdaságtan. In: Tanulmányok az információgazdaságról. KSH - OMIKK, Budapest, 150-156. old.
- [1996]: A nonprofit szervezetek szerepe a kilencvenes évek magyar társadalmában és gazdaságában. In: Közgazdasági szemle, XLIII. évf. október, 905-919. old.
- [1998]: Hívjuk talán nonprofitnak. A jótékonyági, a civil kezdeményezések és az állami keretektől kiszoruló jóléti szolgáltatások szektorra szerveződése. Bp., Nonprofit Kutatócsoport
- [2003] Kinek a pénze? Kinek a döntése? Bevételi források és döntéshozók a nonprofit szektor finanszírozásában. Bp., Nonprofit Kutatócsoport
- Kuti Éva - Marschall Miklós:
- [1985/a] A kultúra finanszírozási rendszerével szemben támasztott követelmények és a finanszírozás elvi lehetőségei. Bp., Művelődéskutató Intézet
- [1985/b] (szerk.) Művelődés-gazdaságtani tanulmányok. Bp., Művelődéskutató Intézet
- [1985/c] Valódi és áldilemmák a kultúra finanszírozásában. In: Valóság, 6. szám, 83-93. old.
- Marschall Miklós [1982/c]: Művelődés és gazdaság. Néhány összefüggés In: Módszertani Műhely, Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, 1. szám, 30-36. old.
- Marschall Miklós [1983]: Gondolatok a gazdaság és művelődés néhány összefüggéseiről két könyv nyomán. In: Kultúra és Közösség, 4. szám, 93-111. old.
- Marschall Miklós [1984]: A kulturális szféra fejlesztése, finanszírozása és a szocialista tervgazdaság érdekviszonyai. Doktori értekezés. Bp. Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
- Radnai György (szerk.) [1986]: Áru-e a kultúra? Bp., Kossuth K.
- Samuelson, P. A. - Nordhaus, W. D. [1987]: Közgazdaságtan. I. II. III. Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Solt Katalin [2001]: Makroökonómia. Tatabánya, Tri-Mester

1. számú séma A termelési tényezők portfóliója

Föld	Munkaerő		Tőke	Vállalkozás
	Makro -	Mikro -		
1.) Aranykorona érték	gazdasági szempont		1.) Kincs, pénz, követelés, értékpapír	1.) Vállalkozási készség
2.) Természeti kincs	1.) Népesedés	1.) Életkor, nem	2.) Ingatlan, épület, építmény, gép, berendezés, felszerelés	2.) Vállalkozási hajlandóság
3.) Tájzi vonzerő	2.) Oktatás	2.) Egészség, közérzet	3.) Készlet, anyag	
4.) Épített környezet	3.) Egészség	3.) Megjelenés, gender	4.) Szervezeti tudás, szellemi termék, üzleti érték	
	4.) Kultúra	4.) Szakképzettség	5.) Kapcsolati tőke	
		5.) Tapasztalat		
		6.) Képesség		
		7.) Személyiség		
		8.) Magatartás		
		9.) Szokásrendszer, kultúra		
		10.) Eredmények, referenciák		

[A mikro-gazdasági szempont oszlop forrása: Gazdag, 1999. kiegészítésekkel]

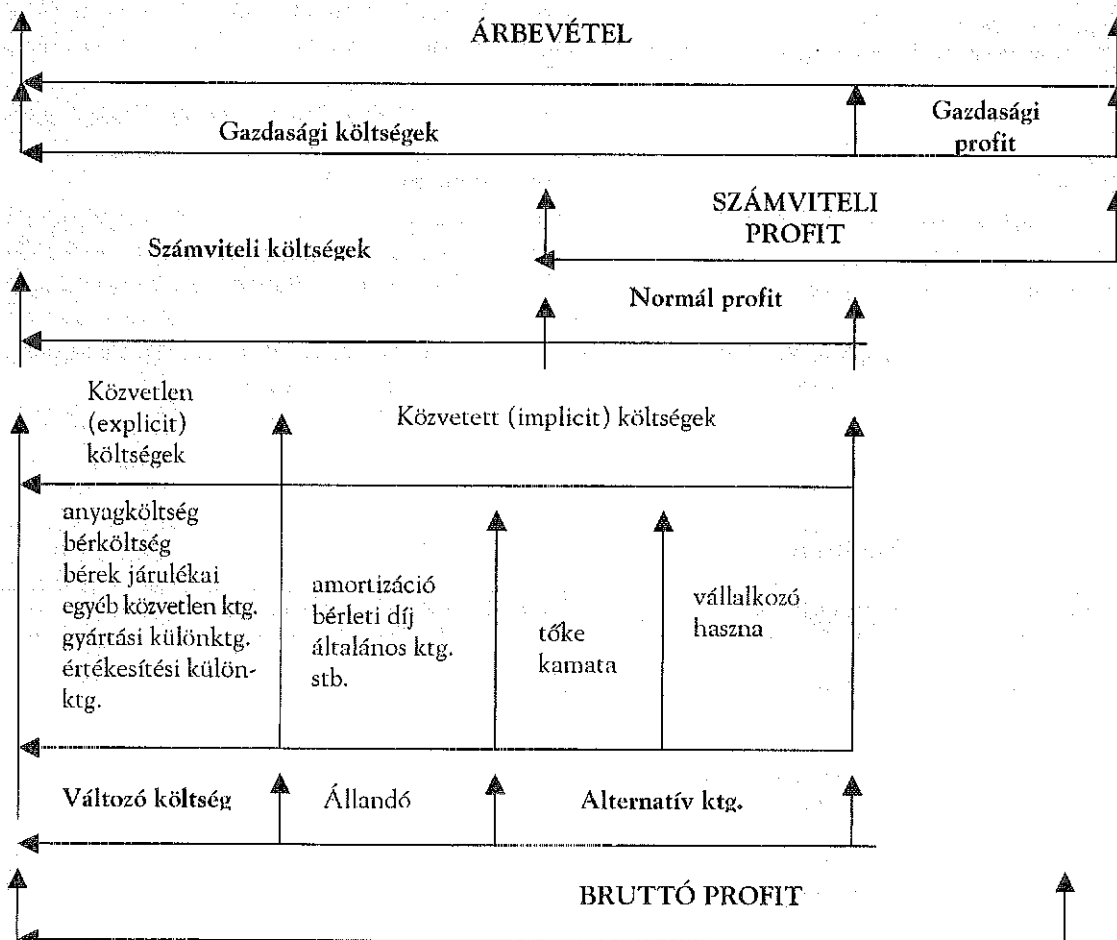
A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

2. számú séma A négy szektoros gazdaság főbb jellemzői

Szektor	Profitorientált	Költségvetési	Nonprofit	Háztartás
Jellemzők	Gazdálkodás			
Cél	profit	törvények végrehajtása	alapító okirat teljesítése	boldogság
Érdek	legyen profit növekvő legyen szabadon felhasználható legyen	hatalmi	szolgálat	személyes
Tulajdon	magán	állami, önkormányzati	közösségi	személyi
Szabályozás	láthatatlan kéz	törvényi, rendeleti	szükséglet	intim
Koordináció	piaci	bürokratikus	önkormányzati, etikai	családi
Változási irány				

[A koordináció sor forrása: Kornai, 1993. 122-139. old.]

3. számú séma Az árbevétel-költség-profit összefüggése

[Forrás: Barta Tamás – Tóth Tihamér, 22. old.]

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

Kik, hogyan és mit finanszíroznak?

4. számú séma Kik finanszíroznak?

Forrásközpontok

1.) Az állam
1.1. A központi költségvetés
1.1.1. A központi hatalmi fejezetek
1.1.2. A Kormány és a minisztériumok
1.1.3. Egyéb kiemelt előirányzatok
1.1.4. Kiemelt előirányzatú alapok
1.2. A területi önkormányzatok
1.3. Programköltségvetések
2.) A profit szektor
3.) A nonprofit szektor
4.) A háztartás
5.) A külföldi források
5.1. Nemzetközi szervezetek
5.2. Megrendelések, állami hitelek, támogatások,
5.3. Követségek, külföldi intézetek
5.4. Nonprofit szervezetek
5.5. Külföldiek vásárlásai nálunk

6. számú séma Mit finanszíroznak?

Célok

Szervezeti szempont	Szakágazati szempont	Funkcionális szempont
1.) Intézmény, szervezet	A TEÁOR 1,3,4,6, ágazatának kulturális jellegű szakágazata	1.) Őrzés
1.1. Profit orientált	illetve tevékenysége	2.) Termelés és alkotás
1.2. Költségvetési		3.) Elosztás és közvetítés
1.3. Nonprofit	2.) Kiadói, nyomdai, sokszorosítási tevékenység	4.) Fogyasztás és befogadás
1.4. Háztartás		
1.5. Külföld		
2.) Tevékenység, produktum	5.) Kereskedelem	
3.) Közvetítőrendszer	7.) Gazdasági szolgáltatás	
4.) Fogyasztás befogadás	8.) Oktatás	
	9.) Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	
	Komplex	

[A szakágazati szempont forrása a TEÁOR = Tevékenységek Ágazati Osztályozási Rendszere]

5. számú séma Hogyan finanszíroznak?

Közvetítések

A finanszírozás módja	Szabályozási dimenziók	Döntési mechanizmusok	Koordináció
1.) Közvetlen finanszírozás			
1.1. Vagyonátadás	1.) Politikai	1.) Törvényben rögzített elosztási mechanizmusok	1.) Burokratikus
1.2. A tulajdon működtetése	2.) Szakmai, érdekvédelmi	2.) Központi állami újraelosztási döntések	2.) Piaci
1.3. Normatív támogatás	3.) Jogi	3.) Helyi, önkormányzati újraelosztási döntések	3.) Önkormányzati
1.4. Céltámogatás	4.) Gazdasági	4.) Magánszférában hozott újraelosztási döntések	4.) Étikai
1.5. Vásárlás	5.) Kommunikációs	5.) Részvételi, kapcsolódási jellegű döntések	5.) Családi
1.6. Pályázati rendszer		6.) Fogyasztói, vásárlói döntések	
1.7. Mecenatúra		7.) Pénzüpiaci mechanizmusok	
1.8. Szponzorálás		8.) Egyéb	
2.) Közvetett finanszírozás			
2.1. Elkülönített alapok			
2.2. Jogi szabályozás: előírások			
2.3. Jogi szabályozás: adórendszer			
2.4. Láthatatlan támogatás			
3.) Rejtett finanszírozás			

[A döntési mechanizmusok oszlop forrása: Kuti, 2003. 137. old; a koordináció oszlop forrása Kornai, 1993. 122-125. old.]

A KÖZMŰVELŐDÉS HÁZAI BUDAPESTEN

A BMK kiadványsorozatának bemutatása

Kedves Olvasó!
Kedves Kolléga!

Intézményünk, a Budapesti Művelődési Központ a „Közművelődés házai Budapesten...” című kiadványsorozatával a közművelődés intézményeinek ismertetésére vállalkozik. Terveink szerint a főváros közművelődési házainak teljes panorámája kb. 4-5 év alatt készülhet el. Célunk a dokumentáláson és megismertetésen túl, hogy felhívjuk a figyelmet arra, hogy ezek az intézmények településük közművelődésének alapintézményei, a magyar művelődéstörténet szerves részei.

Első kötetünkben a régi, nagy múltú intézmények mutatkoznak be. A későbbiekben fokozatosan haladunk az újabb szervezetek felé, eljutva napjaink civil kezdeményezésre megnyitott házaikhoz. A fiatalabb intézmények történetét – rövid históriájuk okán – már gyűjteményes kötetben adjuk közre.

A kötetek tartalmi rendezőelvül a településrész, a helyi művelődés, az intézmény és tevékenység típusai történetének ismertetését választottuk. Ezek a témakörök valamennyi intézménynél kifejtésre kerülnek, ugyanakkor hagytunk teret az egyéni színeknek és hangsúlyoknak, sőt a szerzők személyes mondanójának is. Hiszen egy intézmény története az érte munkálkodók és a róla szóló vélekedések története is.

Három eddig megjelent füzetünkből kis ízelítőket készítettünk az egyes írásokból összeollózott részletek segítségével, remélve, hogy talán e parányi bepillantás is kedvet teremt a kötetek forgatásához.

Kellemes és hasznos időtöltést kíván – a kiadvány valamennyi alkotója nevében is – a szerkesztő: *Slézia Gabriella*.

A KÖZMŰVELŐDÉS HÁZAI BUDAPESTEN I.

A Csekovszky Árpád Művelődési Ház története

(Dr. Dombóvári Antal – Prém János)

...Az építkezés 1899. május 11-én kezdődött... 1900 februárjában a Népszavában közzétett meghívás talán az első – eredetileg is művelődési célokra épült – budapesti intézménybe invitálta a telep lakosait: „A Munkás Otthon Szövetkezet tagjai által 1900. év február 24-én a Fackh Károly téren e célra átalakított helyiségben jótékonysági táncokkal egybekötött kedély estély rendeztetik. Kezdetre este 8 órakor. Kifűző ételekről és italokról mérsékelt árban gondoskodva van...”

A másik, szintén eredeti meghívó 1907. december 25-re szól. A Rákosligeti Polgári Kör hölgybizottsága Karácsonyfa ünnepélyt szervezett a gyerekeknek, táncmulatsággal egybekötve... Akkor nem létezett önmagában táncos rendezvény. Minden esetben 2-3 órás „kulturális előzte meg a táncos vígalmakat. Sokszor a nem kulturális egyletek is szerveztek színházi előadásokat, hangversenyeket és a bevételeket az egyesületre fordították... A korabeli művelődési szokások másik jellemzője a közösségi együttlét különféle megnyilvánulásai voltak. Külön fejezetet érdemelne a helytörténeti irodalomban a különböző asztaltársaságok történetének feldolgozása...

1948-tól KÖZÉRT Kultúrotthonként említik a volt Polgári Kört az adatközlők. Igen érdekes dokumentumot őriz a Gyűjtemény 1955-ből. Egy meghívó fénymásolatáról van szó.

„A magyar-szovjet társaság XVII. kerületi elnöksége és művészeti szakosztálya meghívja Önt 1955. november hó 13-án, vasárnap este 6 órakor Rákosligeten a KÖZÉRT Kultúrotthonban (Hősök tere) tartandó Bartók Béla emlékműpélya”...

1960-ban az intézmény neve Dózsa György Művelődési Otthon, amely a XVII. kerület központi művelődési intézménye volt ekkor. (Sajnos az elnevezés időpontjára nincs adat.)

A (mai!) Dózsa Művelődési Központ..., melyet 1962 december közepén adtak át rendeltetésének..., beindulása után a hajdani Polgári Kör művelődési klub besorolást nyert Rákosligeti Művelődési Klub néven..., a Klub épülete fokozatosan romlásnak indult: az 1965-ös külső tatarozást és tetőjavítást, valamint az 1967-es részleges fűtésjavítást követően érdemleges karbantartási munkák nem történtek. A nyolcvanas évek vége felé már le is akarták bontani az épületet.

Alapvető változás 1991-ben indult meg. A rendszerváltás után a XVII. kerület első Önkormányzati Képviselőtestülete megvizsgálta a kerület közművelődésének helyzetét, és... annak megfelelő határozatot hozott... A XVII. kerületben példamutató összefogás jött létre a kultúráért, közművelődésért, a művészetekért. Ez a szellemiség a mai napig... létezik, függetlenül az önkormányzati testület és annak Művelődési és Tájékoztatási Bizottsága összetételétől, a polgármester, vagy az alpolgármester személyétől. A közművelődés körül sohasem voltak politikai viták, mindig szakmai szempontok szerint döntöttek... a XVII. kerület Önkormányzata 1997 végén alkotott rendeletével a Közösségi Háznak a Csekovszky Árpád Művelődési Ház nevet adta.

„Csekovszky Árpád a modern magyar kerámia vezető mestereinek egyike, akinek látásmódja, formakultúrája, személyiségének etikája évtizedek óta meghatározó hatással van keramikusaink fiatalabb korosztályaira. Munkássága köti össze a modern magyar művészkerámiát kialakító Gádor István - Gorka Géza - Kovács Margit nemzedék tagjait a népes, több mint százfős új nemzedékekkel.” (Brestyánszky Ilona 1995. Napkelet)

A 2001. év – de talán az intézmény egész újkori történetének – egyik legjelentősebb rendezvénye a ház századik születésnapjának megünneplése volt. Az esemény a tavaszi Művészeti Napok rendezvénysorozat keretében történt... Az évfordulón egy kedves barátunk „művelődéstörténeti emlékeknek” nevezte ezt a házat. Igen. Mi, százévesek bizonyítottuk szeretnénk lenni, hogy volt ilyen tevékenység már száz évvel ezelőtt...

A Csili története (Várhalmi András)

Az erzsébeti munkásotthonok máig legnagyobb hatású közösségi intézménye a Vas-és Fémmunkások Csillag utcai otthona, vagy röviden ahogyan becézték, a Csili. A megvétel után gyorsan munkához láttak az új gazdák, és 1918. március 2-án hivatalosan is megnyílt a munkásotthon...

„Március 2-án, szombaton este nyitottuk meg az erzsébetfalvai szaktársak új otthonát szép és kedves ünnepség keretében. Az ünnepi beszédet Vanczák János szaktárs mondotta, aki rámutatott azokra a nagy kulturális törekvésekre, amelyeket a szervezett munkásság

tízött maga elé, és amelyeknek elősegítője, hajléka az otthon, melyet maguknak az erzsébetfalvai szaktársak áldozatkészséggel megszereztek. Az ügyesen összeháttított rövid, másorban az erzsébetfalvai általános munkásdalkör énekszámai, kiplélek és szavatok voltak beállítva... A szép és kedves berendezésű otthonban bizonyára az egyetértés és a mozgalom iránti szeretet melege fog szétáradni, hogy a munkásság törekvéseim előbbrevivője legyen". (A Vas és Fémmunkások lapja tudósítója) ...

„A Csili is egy élő legenda”, fogalmazott Göncz Árpád – a Magyar Köztársaság akkori elnöke – 1994-ben, egy kitérítés apropóján az Országgházban. Valóban, a mai magyar közművelődési intézményrendszerben nagyon kevés a Csilihez fogható. 85 éves múltja, becézése, az irányában megnyilvánuló közszerepet, Pesterzsébet életében betöltött szerepe egyaránt kiemeli a többi művelődési ház közül...

85 év alatt sokat változott a világ, különböző politikai rendszerek, demokráciák és diktatúrák váltották egymást. E több emberöltő alatt megváltoztak szabadidős szokásaink is. Mégis, minden változás ellenére a Csili volt, van és lesz. Volt alapításától 49-es bezárásáig a helyi szervezett munkások mozgalmi és kulturális centruma, lett az 50-es évektől a 80-as évek derekáig a fiatalok ismerkedési helye, a zene, a tánc, a felhőtlen szórakozás színtere, az amatőr művészeti tevékenység mecénása.

A rendszerváltástól napjainkig pedig a helyi önkormányzat művelődési központja, mely igyekszik a megváltozott, sokszínű világ kihívásainak megfelelni. De e hosszú idő alatt mindig elsősorban mint találkozási hely, mint közösségi tér szolgálta az erzsébetieket. Hiszen a Csiliben lehetett, és még remélhetőleg sokáig lehet találkozni ismerősökkel, barátokkal, azonos vagy hasonló gondolkodású emberekkel, és nem utolsósorban az emberiség által felhalmozott értékekkel.

A Fővárosi Művelődési Ház története (Drucker Tibor)

...1950 fontos esztendeje volt a fővárosnak. A peremvárosok és területek Budapesthez csatolásával létrejött Nagy-Budapest. Ebben az esztendőben zajlottak le az első tanácsválasztások, és október végén megalakult a XI. Kerületi Tanács is... 1951. január 13-i ülésén a Végrehajtó Bizottság tájékoztatót hallgatott meg arról, hogyan sikerült a Pamuttextil kultúrházát felépíteni, a vastelepét áthelyezni, és mit várnak el a kerület művelődési házából... A gyár dolgozói 1950. december 21-én - Sztálin 71. születésnapján - ünnepélyesen birtokba is vehették az épületet, mely a mai ház alapterületének mintegy egyharmadát tette ki...

A Fővárosi Művelődési Ház a főváros XI. kerületének fő ütőere, a Fehérvári út mellett épült fel. Az elmúlt fél évszázad során megváltozott környezete, változtak tulajdonosai, fenntartói, finanszírozási helyzete, de mindvégig meg tudta őrizni a kultúra iránti elkötelezettségét, azt a képességét, hogy az egymást követő generációk számára mindig újat és korszerűt tudjon adni... Módszertani központja lett hosszú időre a főváros közművelődésének, majd a munkásművelődésnek. Országos kezdeményezések indultak el innen, a munkásszállási irodalmi és zenei körműsor akcióval, a későbbi Pódium Színházzal, a ráncház mozgalommal, a folklór programokkal, az Illés Klubbal, az idegenforgalmi vállalkozásokkal, vagy éppen a Területi Művelődési Intézmények Egyesületének, a TEMI létrehozásával...

„Alapítólevél Budapest 1968. szeptember 17.

A Fővárosi Művelődési Ház és az Illés együttes közösen megalapítja az Illés Klubot. A klub célja az Illés együttes barátainak összefogása, zenei ízlésük fejlesztése, a fiatalok erkölcsi esztétikai nevelése, emberi magatartásának formálása, a zene társadalmi hatásának tudatos és célszerű felhasználásával. A klub, formáját tekintve levelező klub.” (részlet)

Huszonhárom civil szervezetnek és közösségnek ad ma otthon az FMH, és nyújt számukra szakmai segítséget... Közel huszonháromezer résztvevőjük jól mutatja a hallatlanul összetett társadalmi igények meglétét, kielégítésük fontosságát... És talán nem túlzunk, ha arról is szólunk, hogy az FMH, mint csepp a tengert, tükrözi egy egész intézményrendszer, a művelődési otthonok létjogosultságát, fontosságát, társadalmi szükségességét.

A KÖZMŰVELŐDÉS HÁZAI BUDAPESTEN 2.

A Csepeli Munkásotthon története (Drucker Tibor)

Már 1908-ban felmerült a Csepeli Munkásotthon felépítésének gondolata, minthogy az egyre fejlődő mozgalom, a szociáldemokrata párt és a szakcsoportok a különféle vendéglőkben meghúzódnak helyszűke miatt nem tudtak rendszeresen működni, másrészt a szakegyleti tagokra nézve is káros volt – anyagilag, erkölcsileg egyaránt –, hogy a vendéglőkben kellett ügyeiket intézni. Elhatározták, hogy bármilyen áldozat árán is, otthon teremtenek maguknak... három évvel később, 1911. augusztus 27-én megalakult Munkásotthon Szövetkezet... gyűjtőívet bocsátott... ki, minden testvérszervezetet, önálló kereskedőt, iparost felkért... az adományozásra... A nagyon nehéz anyagi körülmények között élő csepeli munkások azonban nem tudták a szükséges pénzt összehozni, így építkezésre a nyomasztó gazdasági viszonyok miatt még nem gondolhattak. 1914-ben pedig kitört a világháború. A gyűjtés folytatása érdekében a vas- és fémmunkások helyi csoportjának szervezőbizottsága magas színvonalú matinékat, műsoros esteket rendezett. A Munkás Műkedvelők Szövetsége 1915. július 20-án hívott össze rendezői értekezletet az augusztusi erdei ünnepség előkészítésére, amelyen a csepeliekén kívül részt vettek a szakszervezetek vigalmi bizottságai, Erzsébetfalva, Kispest, Soroksár, Dunaharaszti és Újpest pártszervezetének képviselői is.

A csepeli erdei ünnepségnek kimondott célja volt, hogy „anyagi erőt teremtsen az állandó munkás-színház, illetve a Csepeli Munkásotthon felépítéséhez.”... Az elkészült munkásotthon avató ünnepsége 1916. november 12-én zajlott le a József utca 22. szám alatt. Ahogy a háború vége felé nőtt az elkeseredés, a mindennapi kenyérgondok, a háború elleni megnyilvánulások központjává vált az otthon. Kicsinek bizonyultak már helyiségei, mindinkább gondolni kellett megnagyobbításukra... 1917-ben bankkölcsön igénylésével és nem utolsósorban részvénytéglajegyek kibocsátásával, tehát a munkások fillérjeiből megindult az építkezés... Hosszabb huzavona után sikerült az építkezést befejezni, és 1920. március 14-én megtörtént az új munkásotthon felavatása...

A Szociáldemokrata Párt csepeli szervezete, a vasasok, fások, bőrsők, építők, földmunkások szakszervezete rendszeresen az otthonban tevékenykedett. A bérharcolókkal szemben irányították a sztrájkolóknak küzdelmeit.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

A mozgalmi munka mellett, ahhoz szorosan kapcsolódva, az otthonban volt a munkásság szellemi központja is. Itt tevékenykedett a Csepeli Általános Munkás Dalárda, a Munkásszínház Vigalmi Gárdája, és az Általános Munkás Könyvtár, melyeknek jelentős szerep jutott a munkások nevelésében. Ugyancsak itt volt a bázisa a Természetbarátok Turista Egyesületének, az Eszperantista Mozgalomnak, a Gyermekbarátok Egyesületének és az Alkoholelleses Mozgalomnak is...

Közel nyolcvan esztendővel a ház felavatása után... Ráday Mihály, a főváros építészeti, iparművészeti és képzőművészeti kincseinek avatott ismerője... lelkesen fedezi fel az erkély stukkóin a különböző iparokra emlékeztető címereket, a boltozatos terem mennyezetét és mennyezeti világítását, Maróti Géza hatalmas képzőművészeti alkotását, melyhez hasonló méretű műve csak a mexikói operaházban található... 1999-ben a Budapest Fővárosi Közgyűlése 19-1279/99 sz. határozatával helyi védeltséget kapott... a millennium tiszteletére pályázati támogatásból és a ház saját erőforrásait is igénybe véve restauráltatták Maróti Géza két pannóját. Így hát nyolcvan esztendő múltán ismét eredeti szépségében jelenik meg a munkások otthon ékessége, a színháztermi pannók és a képművek...

Az elmúlt 80 esztendő máig élő tanulsága a szüntelen útkeresés. Ez a munkások otthon természetes állapota, hiszen, a mindig újra törekvő ember igényeivel van elszakíthatatlan kapcsolatban. Ez a válasz a jövő kihívásaira is.

A Budai Táncklub története

(Cs. Szabó Mária)

Magának a Kapás u. 55. számú. épületnek a magyar kultúra és tánc történetben játszott szerepe, kiemelkedő tevékenysége 2010-ben lesz egy évszázados... A mozgásművészet első magyar centrumává 1924 - 25-ben vált ez az intézmény, amikor a Franciaországból hazatért dr. Dienes Valéria (1879-1978.) – Henri Bergson filozófus és Isadora Duncan táncművész tanítványa, értékeik közvetítője és képviselője, az első magyar mozdulat tudós, táncművész – által kimunkált Orkesztika Iskolájának adott helyet. ...Az iskola rendkívül népszerű volt, látogatói között találhatjuk még a Zichy család grófkisasszonyait is... A háború előtt és után itt működött Cseh György tánciskolája, amely tekintélyes és elismert képességformáló és társaséleti lehetőség volt a budai polgárcsaládok fiai és lányai okulására és örömeire...

Az épület tulajdonosa, a II. kerületi Tanács ... úgy döntött hogy méltó körülményeket teremtve a táncnak és a kulturális rendezvényeknek – Budai Táncklub néven – megnyitja a régi-új művelődési házat. A megnyitó - programját tekintve élő zenés ösztánc – 1962. október 6-án, 19 órakor volt. ... vezetőjévé Verebesné Szántó Klárát nevezték ki... Az általa irányított Budai Táncklub, első munkatársai, alapító tagjai voltak: a művészi torna területén Berczik Sára mozdulatművész, a „ritmikus sportgimnasztika anyja”, mesteredző, Hajós Klára, kiváló művész-kondicionáló torna és táncpedagógus, a balettmeisteri teendőket Kemény Melinda (bárónő) látta el... A tánc- és illemtan tanfolyamok keretéből kinőtt és lendületesen fejlődött a Verseny-tánc Klub. A mozgásművészet-fejlesztés feladatainak ellátása mellett a Budai Táncklub művelődési házként is funkcionált ebben az időben. Az amatőr művészet területén népszerű volt és szakmai körökben is elismerést vívott ki...

1972. után, a Marczibányi Téri Művelődési Központ megépülésével, a Budai Táncklub... immáron letisztult profillal dol-

gozhatott. A művészi torna, klasszikus balett és társastánc képzéseire alapozhatta tevékenységét. Kiegészítő rendezvényei is táncos jellegűek voltak: ösztáncok, bálók, farsangi és szilveszteri mulatságok. A 70-es éveket, mind a látogatottság, mind a tevékenység minősége szempontjából „aranykornak” is nevezhetjük. A tanfolyamokra beiratkozottak száma 2000 fő fölé emelkedett, az ösztáncokon több mint 200 fő táncolt egy-egy este... A '60-as, '70-es években a verseny-tánc klub is nagy hazai és nemzetközi sikereket tudhatott magáénak... a szombati és vasárnapi ösztáncokon nem kisebb zenekarok zenéjére táncolhattak a résztvevők mint az Echo, a Wanderers, a Wastaps, a Syconor, a Kék Csillag, a Hungária, az Atlantisz, a Bergendy és az Expressz.

A Budai Táncklub négy évtizedének magas színvonalú mozgásművészeti tevékenysége máig koherens. A tegnapi tanítványokból lett tanárok folytatják nagy elődeik munkáját, őrzik szellemiségüket. A Budai Táncklub látogatói körében is megtaláljuk továbbra is a prominens személyiségeket.

2001-ben a II. kerületi Önkormányzat saját anyagi erőből, 75 millió forintos beruházással felújította a Budai Táncklubot. Az egyik méltató újságcikk találó megfogalmazása szerint „a táncművészet gyöngygyalója, ékszerdoboz”... felújítás utáni ünneplés átadására 2001. november 9.-én került sor.

A Budai Táncklub ... hagyományait ápolva neveli mozgáskultúrára gyermek és felnőtt növendékeit. A mozgás- és tánc-kultúra fontos része a kultúrának, elsajátítása egy életre meghatározhatja, meghatározza a személyiségjegyeket. Készségeket ébreszt és képességeket fejleszt. Az általa kialakított igényesség az élet más területeire is kihat. Ritmus, zene, tánc, mozgás nélkül lehet élni, de nem érdemes.

„Mi a tánc?

a tánc – gondolkodás a testeddel... életben tartja mindazokat a kis dolgokat, amelyek a nagyokat alkotják.” (Mats Ek)

A Kispesti Munkások Otthon története 1893-2003.

(Siklós Zsuzsa-Gábor Ilona)

1922. október 15-én lerakják a Munkások Otthon alapkövét. Díszes ünnepélyt rendeztek ebből az alkalomból... Az alapkövetétel idején Kispeszt már három hónap óta város. Bár az újonnan megválasztott polgármester nem jelent meg az ünnepségen, - melyet az egybegyűltek sérelmeztek is -, mégis figyelemre méltó, hogy az éppen csak születésben lévő város első jelentős közösségi eseménye – nem sokkal a Tanácsköztársaság bukása után – az alapkövetétel volt... Az otthon avatására 1923. május 6-án került sor. Az egykorú beszámolók szerint, gyönyörű verőfényes napon, óriási közönség részvétele mellett avatták fel az épületet.

„Eljött a város színe-java, mindenki, aki örült ennek az impozáns alkotásnak, amely a munkásság éveken át megtakarított filléreiből és adakozásaiból épült fel” (Kispeszt –Szentlőrincz c. újság 1923. május 12. sz.)...

A felavatott épület Kispeszt egyik legmodernebb és legszebb épülete lett. A földszint legnagyobb részét a nagy színpaddal felszerelt díszterem foglalta el. Az épület manzárdcszerű emeletét a munkásszervezetek irodáinak alakították ki... A munkások Otthon a Szociáldemokrata Párt politikai és ehhez kapcsolódó kulturális rendezvényeinek a központja lett. Itt letek otthonra a dalkarosok, az 1924-ben megalakuló Kispesti Munkás Testedző Egyesület, a Vasas Szakszervezet sakk-köre, mely átlagosan 35-

40 fővel működött és a budapesti csapatbajnokság első osztályába is felkerült. De ugyancsak itt lelt otthonra az 1925-ben megszerveződő Kispesti Szervezett Munkások Harmónia Zene-kara.

1927. január 29-én a Munkásotthonban tartja alakuló közgyűlését a Természetbarátok Turista Egyesületének Kispesti Csoportja. Az egyesület a természetjáráson kívül, előadásokat, teadélutánokat, kultúresteket szervez. Szavalókórusának és műkedvelő gárdájának tagjai kapcsolatban álltak a lőrinci, erzsébeti csoportokkal. Működik az eszperantó csoport, és előadásokat tartanak az alkoholelleses liga tagjai is...

1964 döntő jelentőségű volt a ház és a kerület kultúrpolitikája szintjén is. A Vörös Csillag Művelődési Ház, mint a Munkásotthon utóda ekkor ünnepli meg fennállásának 40. évfordulóját. Ebből az alkalomból emlékülést rendeztek, és emléktáblát helyeztek el az épületen. Erről az eseményről, az országos sajtó is beszámolt. (Bocsássuk meg az akkoriaknak, hogy egy évet csúsztak.) 1966 tavaszi programjainak lebonyolítása után a Művelődési Ház bezár. A felújítás alatt, amely igen hosszan elhúzódott - két évig tartott -, a ház rendezvényeit, programjait, a kerület különböző kulturális színterein rendezik...

1979-ben a művelődési ház nagyterme életveszélyessé vált, le kellett bontani. Az Erkel Ferenc Kórus tagjai Kádár Jánostól kértek segítséget a ház megmentéséhez... Az épület fennmaradása volt már a tét... Közüggé vált a ház felújítása, magánszemélyek ajánlottak fel kisebb összegeket... De a kerület minden üzeme, szövetkezete is hozott anyagi áldozatot azért, hogy a művelődési ház újból működhessen.

1985. december 9-én nyitották meg ünnepélyesen, az újjávarázsolt házat, de már nem, mint Vörös Csillag Gépgyár Művelődési házat, hanem új-régi nevén Kispesti Munkásotthonként... A ház teljes kihasználtsággal működött... számítógépes információszolgáltatást terveztek, mentálhigiénés tanácsadást, művészeti műhelyeket, ifjúsági klubokat. Rendezvényeiket, a korhoz igazítva, főleg a fiatalok igényeinek figyelembevételével állították össze, amely országos elismertettséget is hozott... Tánc-házat, discót, cigány művészeti napokat szerveztek miközben tovább viszik a hagyományos bálakat is...

Kispest lakosságának összetétele a 90-es évek elejére, a monstre lakótelepek telepítésével jelentősen átstrukturálódott... folyamatos törekvésként fogalmazódott meg, hogy a programkínálat a helyi igényekre épülve mind szélesebb közönségréteget érintsen meg.

Ekkor fogalmazódott meg azon intézményi cél, mely ma is bátran vállalható: Egy mindenki számára nyitott; kultúraterjesztő, igényes szórakozást biztosító, ízlést formáló, értékközvetítő és teremtő, közösségteremtő és közösséget szolgáló, szolgáltatóházat akarunk. Közhasznú, praktikus tanfolyamainkkal, klubjainkkal hozzá kívántunk járulni a kispesti polgárok létkultúrájának fejlesztéséhez

A KÖZMŰVELŐDÉS HÁZAI BUDAPESTEN 3.

A „Törekvés” Művelődési Központ története 1888-2004 (Szöllösi Ilona)

...Az egykori munkásság élethelyzetéből adódott, hogy elsőként betegséghelyező pénztárak alakultak, majd megindult a munkásmozgalom és sorra alakultak a munkásképző egyletek...

1888. október 3-án /alakult meg /- az akkori 2.000-es munkáslétszámú Északi Főműhelyben - a „Törekvés” Dal - Zene és

Önképzőegylet... A zászlószentelési ünnepély 1893. október 1-én a régi polgári lövölde összes helyiségében folyt le. Az ünnepségen nyolc fővárosi dalegylet vett részt... Az egylet 1896-os esztendőben a Millennium tiszteletére szervezte programjait és az Országos Magyar Dalárdaegyesülettel a Millenniumi kiállításon is szerepelt...

1911-ben az egylet memorandumban fordult az igazgatóság-hoz, hogy saját otthont létesítsenek és ne kelljen minden alkalommal idegen helyiségekre szorúlniuk. A kérésnek helyt adva, az igazgatóság tervbe vette a főműhely területén lévő „Kantin” épület átalakítását az egylet céljaira. 1912-ben megkezdődött a tervezés, majd az átépítés... Az utolsó békeévben, 1913. október 5-én, a fővárosi Vigadó nagytermében díszközgyűléssel egybekötött művészi hangversenyt rendeztek... Este már a Törekvés mai épületében zajlott a kabaré és utána a reggelig tartó tánc...

Az első világháború a tagok jó részét hadra kötelezte, az itthon maradtak segélyezési alapot hívtak életre a hadbavonult tagok hozzátartozóinak megsegítésére. Sorra születtek a jótékony célú előadások, a megalakult műkedvelő gárda színdarabot adott elő...

A Törekvés Művelődési Központ teljes mai épületét - mely a régi „Kantin” átépítéséből és kibővítéséből született - 1915-ben vette át az egylet...

Az egyletben a kezdetektől élénk társasági élet folyt. Kedvelt szórakozása volt a tagságnak a sakk, kártya, a biliárd. 1931-ben már sakkbizottság is működött...

1938-ban „az 50 éves jubileumát ünneplő Törekvés hatalmas aktív gárdával rendelkezett. 70 tagú férfikar, 50 tagú vegyeskar, 36 tagú szimfonikus zenekar, 40 tagú fúvószenekar, hegedű, zongora és táncanfolyam működött. A 40-50 tagú műkedvelő gárda egyre-másra adta elő a prózai és zenés színdarabokat”...

„Aztán eljött 1945. Romokban volt a műhely. Szédelegettünk az éhségtől, de a munkás szemekben kiülő fények ragyogtak. Sok nehézséggel küzdve csak lassan indult a munka. De mi a „Feltámadunk” csomagot már felbontottuk és Filó Lajos barátunk már zongorázta nekünk a régen hallott Internacionálét” (Kovács József visszaemlékezéséből)...

Nem tudjuk pontosan meddig viselte az egylet eredeti nevét, de az bizonyos, hogy az 1949-es színházplakát még azon a néven hirdeti... az 1950-es évek elején - valószínűsíthetően a kor szellemének kényszereként „földről” megváltoztatták a Törekvés Dal- Zene és Önképzőegylet nevet. Új neve: Pierre Semard Kulturotthon...

A forradalom idejéről nincsenek dokumentumok. Feltehetően azért, mivel a helyzet eléggé kaotikus volt és az elbeszélésekből az derül ki, hogy sok mindent elégettek az intézmény udvarán... A forradalom bukása után azonban megkezdődött az élet újrászervezése Vadas Lajos igazgató vezetésével a régi „Törekvés” név alatt. 1957-ben már újult erővel dolgoztak a színjátszók.

1972-től folyt az épület teljes felújítása. Balogh Lajos igazgató 1975 februárjában - a közel 100 esztendő intézmény története - beszámolójában írja le a következőket: „A „Törekvésben” jelenleg 10 klub...; 5 szakkör...; 4 művészeti csoport...; 6 tanfolyam... 4 baráti társaság... működik.” 1974-ben közel 500 TIT előadás zajlott az intézményben.

1981-től 1984-ig a Vasutasok Szakszervezete új koncepciójaként a „Törekvés”, az országot behálózó vasutas művelődési házak és klubkönyvtárak szakmai irányítójaként, mint Törekvés Országos Módszertani Központ folytatta tevékenységét. 1988, a „Törekvés” 100 éves évfordulója...

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

1989-ben, a fordulat évében, rendkívüli helyzet alakult ki. A nehezedő gazdasági körülmények között, a Vasutasok Szakszervezete mint fenntartó megszűnt és átadta a „Törekvés” felügyeletének munkáját az anyatüzemnek, a MÁV Északi Járműjavítóknak... a gazdasági helyzet fokozatosan tovább romlott... A háttértevékenység a minimumra csökkent... A rendszerváltás után a volt munkahelyi művelődési intézmények további állami finanszírozásának megoldására és érdekképviseletére megalkotották 1990-ben a *Területi Munkahelyi Művelődési Intézmények Egyesületét* (TEMI), melynek alapítása óta tagja az intézmény...

A Törekvés Művelődési Központ 115 éves jubileumi ünnepére /2003./ október 18-án került sor. A *gálaműsort* úgy építették fel, hogy abban minden amatőr művészeti csoportunk megmutassa tudását az apróságoktól a *Törekvés Táncegyüttes* alapító tagjaiig, jelen legyen a magyar és a nemzetiségi néptánc, a versenytáncok – páros és formációs táncok, helyet kapjanak a zenekarok és a *Pacsirta Dalkör*... A jubileumi műsor lelkes, forró hangulatát szavakban aligha tudjuk érzékeltetni. Színháztermünk a közönség zsúfolásig megtöltötte és álló vendégeink is kitarítottak végig, szünni nem akaró tapsokkal és éljenzéssel ünnepeltek velünk...

A Láng Művelődési Központ története (Décsiné Viszme Ágota)

A *Láng Kultúrház* kialakulása erősen kötődött a *gyári tisztviselői sportkör* tevékenységéhez; hiszen az 1930-as évek végén ennek részeként - részben a *tomaterem helyiségéből* - hozták létre... *Láng Gusztáv*, a gyáralapító Láng László fia apja példáját követte a sport és a kultúra támogatásában. Ezért amikor a 40-es évek elején megalakult a *szimfonikus zenekar*... hangszereit a gyár saját költségén szerezte be; de ugyanígy gyári költségen alakították ki a *Műszaki Könyvtár* állományát is... A Láng Kultúrházban mozgalmas élet folyt. Tevékenysége gerincét a *zenekar*, a *dalárda* és a *színhátszóró csoport* képezte. E közösségek tagjai mindennap látogatták a házat, rendszeressé váltak a különféle *bálok* és *műsoros előadások* a tisztviselők és az igazgatóság szórakoztatására.

1945. január 14-e után a kultúrház vezetése a *Sportköri Elnökség* kezéből fokozatosan a szakszervezeti bizottság irányítása alá került, majd 1949. augusztus 20-tól (a művelődési otthonok alapításától) a Láng Gépgyár Kultúrháza is *művelődési otthon* lett...

Az egyre bővülő művelődési és képzési tevékenységre a Láng Gépgyár kultúrházának méretei már nem bizonyult elegendőnek ezért a *SZOT*, a *VASAS Szakszervezet* és a *Láng Gépgyár dolgozóiinak összefogásával* közel 20 millió forintos beruházással 1968-ban megkezdődött a *művelődési ház átépítése*, amelyet elkészültekor a XIII. kerületi Tanács Végrehajtó Bizottsága Népművelési Osztálya művelődési központ kategóriába sorolt be... A *Láng Művelődési Központ átadására* 1970. január 14-én került sor... Tevékenysége *kettős funkcióra* épült. Egyfelől a *Láng Gépgyár dolgozói* tanulását, művelődését és szórakozását szolgálta. Továbbá a *hatókörébe eső üzemek dolgozói részére* különböző tanfolyamokat szervezett, ezen belül kiemelt szerepet biztosítva a „Mindenki Iskolája” mozgalomnak. Ugyanígy *szakcsoportokat*, klubokat, könyvtári szolgáltatásokat működtetett részükre, segítséget nyújtva családi és társadalmi ünnepeik megrendezéséhez is. Másfelől a *terület felé* nyitott kaput. A kör-

nyék *általános és középiskoláival, szakmunkásképző intézeteivel* együttműködési szerződést kötött... A *környék lakosságának* művelődési, szórakozási igényét a rendszeres színházi előadásokkal, vasárnap délelőtti *matiné* műsorokkal, a filmklub valamint a *könyvtár-, és hírlapolvasó szolgáltatással* elégítette ki.

Az 1989-es magyarországi politikai változások a szakszervezetek szerepét is megváltoztatták, az addig szakszervezeti (vállalati) művelődési házak egyik napról a másikra fenntartó és működtető nélkül maradtak, s így jogi értelemben nem léteztek (szerződéskötési- és perképeségüket elveszítették). Átmeneti megoldásként a VASAS Szakszervezethez tartozó művelődési házak 1991. tavaszán megalapították a *Vasas Művelődési Intézmények Szövetségét* – egy önálló jogi személyiséggel rendelkező érdekvédelmi szervezetet, amelynek a Láng Művelődési Központ is tagja lett, így származtatott jogi személyiséget szerzett. Ez azonban még mindig nem oldotta meg a fenntartói és működtetői problémakört.

Ezért a kultúrházat használó *civiliszervezetek és magánszemélyek* 1993 decemberében megalakították az *Angyalföldi Láng Művelődési Központ Közmművelődési Egyesületet* (rövidített neve Láng Művelődési Központ) az intézmény önálló jogi személyiségű fenntartója és működtetője... t...
ja ezek feltételeit...

Jövőbeli lehetőségeihez mérten szélesíteni kívánja a kerület életében vállalt szerepét minél több angyalföldi kulturális program szervezésével. Úgy kívánja megőrizni eddigi tevékenysége eredményeit, hogy az új igények és feladatok megvalósítására is rugalmasan, hatékonyan, magasabb színvonalú munkával reagáljon.

A CSOKONAI – A nép/és közművelődés intézmény-története a XV. kerületben (Buzsa Péter)

„A *népművelési munka feladata sokrétű. Egyik feladat, hogy nevelőhatású szórakozásokba vonja be a dolgozókat. Ezt szolgálják az alapismereti tanfolyamok, a természettudományos és politikai tömegelőadások, könyvismertetések, ankétok, mozi, színház stb. Másik feladat, hogy öntevékeny kulturmunkával, ének, tánc, színhátszóró bemutatókkal, rendezvényekkel alátámasszuk az aktuális politikai eseményeket rávilágítva az ellenség munkájára, hogy cselekvésre serkentjük a tömegeket... Megvalósítandó feladataink: Kultúrotthon megteremtése” (egy 1951. február 3-án kelt végrehajtó-bizottsági ülés jegyzőkönyv részlete)...*

...a mai Csokonai – a kerületi közművelődési intézményrendszer zászlóshajója - *születési évéeként az 1954. esztendő*t kell tételeznünk... egy másik adat...1956... már József Attila a neve a pestújrhelyi intézménynek és Csokonai a Csokonainak...

A félszavakból és félmondatokból óvatos vonásokkal kirajzolható... magának a nehezen vergődő tevékenységnek a tartalma is. Szakkörök működnek mindkét házban (a több a József Attilában, ahol ez éppen a jellemző), ismeretterjesztő és propaganda előadásokat szerveznek, egy idő után a paraszti kultúra hagyományainak átmentésére is tesznek kísérleteket... A politikai ünnepek köré szerveznek tömegrendezvényeket, s műsoros produkciók is születnek, bálokra, mulatságokra kerül sor. Színházi előadások „tájoznak” Palotán, a pesti társulatok lépnek fel egy-egy estén, s nyaranta 1958-tól két szabadtéri színpadot is működtet a Csokonai:

iz egyiket a Kozák, a másikat a Régi (korábban Szent László) téren...

...a közművelődési intézmény mint közösségi tér a legszélesebb értelemben vett helyi nyilvánosság egyik jeles színtere... Küldetésünknek tartjuk a helyi hagyományos közösségek támogatását, a civil társadalom fejlődésének segítségét. A társadalmi hátrányok, a peremkerületi létből következő nehézségek leküzdéséhez egyik legfontosabb eszköznek tartjuk az öntevékeny, intézményektől is független művelődő közösségek gyarapodását...

... A kerületben egymástól nagy távolságra lévő épületeink praktikus szervezési problémákat is jelenthetnek. De... céljaink elérése szempontjából előnyt is jelent, hogy a ma is jól elkülönülő városrészek lokális közösségei saját, szakmailag önálló kulturális intézményeinkben működhetnek, ahol képzett szakemberek állnak rendelkezésükre.

Rákospalotai Múzeum

...Munkatársaimmal 1991-től egyre gyakrabban rendeztünk az új múzeum épületben időszakos kiállításokat: Madarász Viktor emlékére, a palotai nagytemplom centenáriuma, Rákospalota várossá nyilvánításának jubileuma... Állandó kiállításainkat négy évvel ezelőtt följújítva, s részben átrendezve adtuk át a nagyközönségnek. Palota évszázadait és az 1910-ben önállósult Pestújhely évtizedeit elevenítjük föl 1950-ig. A palotai-pestújhelyi kispart reprezentáló műhelyeket és egy hagyományos palota-ófalui enteriört láthatnak látogatóink. (Virágné Mojzes Ildikó)

Kozák téri Közösségi Ház

1974-ben kerületi vállalatok és a helyi tanács támogatásával, sőt helyben, a környéken lakók összefogása, néhányuk személyes részvétele révén készült el a Kozák téri Ifjúsági Ház, azaz a céllal, hogy befogadja, átvállalja mindazokat az ifjúsági feladatokat és fiatalokkal kapcsolatos kezdeményezéseket, amelyek a kerületben születtek... Palotán és a szomszédos kerületekben lakó tizenéves cigány és nem cigány fiatalok voltak a téren élők... De miközben a Kozák téri Ifjúsági Ház a leginkább rászoruló fiataloké lett, fokozatosan elszigetelődött, és működésével „kivívta” a közelebbi és tágabb környezet szembenállását, intézményesített előítéleteit. A Kozák téri Ifjúsági Házban folyó tevékenység és programok olyan sajátos klubos (szociokulturális) módszerek összességét jelentették, amelyek leginkább a fiatalok proszociális készségeit erősítették, és ilyen módon segítettek elő felnőtté válásukat. (Szabó András)

Frankovics Ifjúsági Ház

...a terület-védelmet, területszerzést jelentő háborút a lakótelepi fiatalok akkor verbuválódott csapata és a rákospalotaiakkal megerősített pestújhelyiek bandája vívta. Tulajdonképpen a csoportképződés katalizátora (is) volt ez a verekedésekkel tarkított területazonosító háború. ...Alapvetően a belső erő közötti kommunikáció kiépítésére, a helyenként vad és drasztikus energiák levezetésére, egy kiegyensúlyozott, s valamennyire biztonságot sugárzó légkör megteremtésére koncentráltam ebben az időben... (Péterfi Ferenc)

...A konkrét megoldás kulcsa a közösségi lét, gondolkodás és tudat kialakítása volt... A klub csodákra nem volt és nem is lehetett képes, de egyfajta szocializációs hálként működve jó pár gyereket mentett meg a biztos zülléstől, megértette velük, hogy csakis viszonyaik megértésével, gondolkodva és harcolva képesek ezeken egy jobb élet reményében változtatni.” (Győri Péter)

Újpalotai Szabadidő Központ (USZIK)

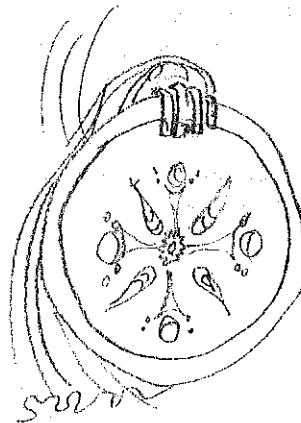
Az újpalotai lakótelep építése 1969-ben kezdődött és a 70-es évek közepére fejeződött be. Tizennégy és félezer lakást adtak át... Ismeretes, hogy anyagi okok miatt az infrastrukturális beruházások elmaradtak, még az iskolák közül is hiányzott egy... az Újpalotai Szabadidő Központ intézménye 1977-ben alakult meg a kerületi művelődési központ új egységeként. A feladat: az újpalotai közművelődés szervezése... Egy önálló helyiséggel nem rendelkező közművelődési intézmény megszervezése komoly kihívást, ugyanakkor izgalmas szakmai feladatot is jelentett. Ennek ugyanis nem volt semmiféle hagyománya... A szabadidő központ színre lépése egybeesett a lakótelepi „honfoglalással”, a város legkülönbözőbb pontjairól költöztek ide a családok, senki nem ismert senkit. A lakótelep különböző pontjain szervezett programok (térzene, toronyzene, szabadtéri színházi előadás egyrészt felhívták a figyelmet az új intézményre, másrészt lehetőséget teremtettek az itt lakóknak az ismerkedésre, kapcsolatok kialakítására, találkozásra. (Kelemen Árpád)

Pestújhelyi Közösségi Ház

Pestújhelyen, a Szűcs István utca 45. szám alatt álló épület 1926-ban a Római Katolikus Egyház Fiú- és Leány Polgári Iskolájának épült..., 1979-ben Polák Károly Úttörőház néven nyitotta meg ismét kapuit. 1990-ben, a rendszerváltozás után Palota Pestújhely Diáktanya vált belőle...

Kezdeményeztük az intézmény nevének megváltoztatását, ezzel is üzeni kívántunk a helyi társadalomnak; korra való tekintet nélkül kínáljuk széles körű szolgáltatásainkat, közösségeket várunk, közösséget építünk, 1991-től már Pestújhelyi Közösségi Ház néven... Inkább leleménnyel, mint pénzzel próbáltunk változtatni a ház „küllémén”... A ma szokásos rendezvényeinket, klubjainkat, szakköreinket részben a közakarattal hozta létre, és teljességgel a közakarattal tartja életben... Nem hiszem, hogy szerénytelenség lenne azt állítanunk, hogy a civil szervezet létrejöttében intézményünk katalizátorként működött. (Pintér Zsuzsánna)

Stézia Gabriella

NÉMETH ANDREA

KÖZÖSSÉGI TEREK, TÁRSADALMI SZERVEZŐDÉS, INFORMATIKA KAPCSOLATA A KISTELEPÜLÉSEK ÉLETÉBEN

Beszámolómban elsősorban a 2004 szeptemberétől decemberig tartó, Székely György egyetemi tanár vezetésével végzett, a falvak népességmegtartó képességének állapotát, változásait, irányait, ill. javításainak feltételeit vizsgáló kutatás eredményeire támaszkodom¹. A kutatásban (mely során 16 aprófauban² végeztünk teljes körű felmérést: makrostatisztikai adatok elemzése és terepmunka) az én területem az ott élő közösségek társadalmi szerveződésének, közösségi életének, kapcsolathálóinak, és a családtörténetek vizsgálata volt.

Megállapítást nyert, hogy az általunk a kutatás során aprófalvaknak definiált (500 lélekszám alatti, de 120 lélekszám feletti lakosú) településekben mind a kulturális javakkal való ellátottság, mind a közösségi élet meglehetősen alacsony szintű. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy ezeken a településeken igen kevés, (szinte semennyi) közösségi és kulturális intézmény funkcionál. A településeken belül nem csak a vidék-város egyenlőtlenség növekszik hatványozottan, hanem ezzel párhuzamosan évről évre a nagyobb falvak, ill. területileg szerencsésen elhelyezkedő (pl. nagyvárosok agglomerációjában) hasonló méretű falvaktól való lemaradás is. Amit a nagyvárosokban, nagyobb településeken élők természetesen vesznek, (Pl. hogy válogathatnak a különböző kulturális és közösségi események, rendezvények, helyszínek, műfajok, stb. között).

Főbb pontok:

A beszámolóban alá fogom támasztani, hogy az aprófalvakban a kulturális és közösségi intézmények³ hiányosak, nem rendeltetésszerűen funkcionálnak, és kihasználtságuk csekély.

A települések belső társas kapcsolathálózata szétzilálódott, megrendült. Egymástól független kis csoportok jöttek létre, családi-, rokon-, vagy szűkebb baráti mikroközösségek.

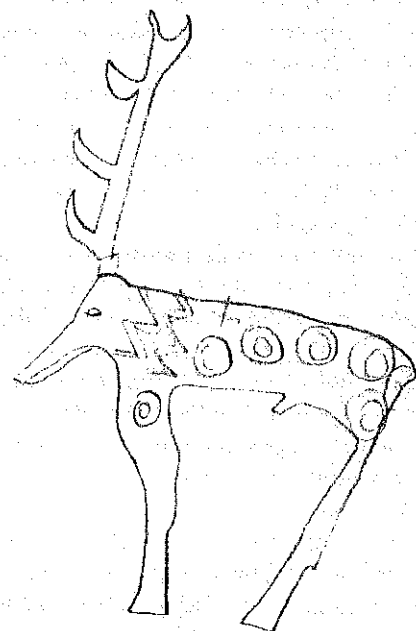
Nincsenek véleményformáló, információközvetítő fórumok a településeken, közösségeken belül, az információhoz való hozzájutás (különösen a vélemények nyilvánítása, cseréje), az elektronikus média használata alig jelent meg. Az itt élő emberek döntéseiket egyedül, szűk családi, baráti körben hozzák meg, nincsenek hangadó, véleményformáló személyek a közösségben.

A kulturális- és közösségi élet (és intézményeik) hiánya befolyásolja az ott élő emberek közérzetét, ami hatással van a pszichés- és fizikai állapotukra is. Bemutatom, hogy az önkormányzatok (állami ösztönzés hatására) mostanság elindulni lát-

szó törekvései, mellyel (szükségszerűen) próbálják a közösségi és kulturális életet újra feléleszteni, a legtöbb helyen kudarcba fulladtak, elsősorban azért, mert ezen intézmények működtetése, segítése a döntési prioritások között a legutolsó helyen, vagy nem jelenik meg. Másodsorban, mert rohamosan csökkent a helyi lakosság kezdeményező-készsége, és sikertelenek az esetleges önszerveződési kísérletek is, amellyel a közösségi életet próbálná egy-egy még „lélkes lakos” feléleszteni.

A településen kívül elhelyezkedő megyei-, és városi kulturális-, közösségi- (és informatikai) intézmények elérhetősége ezen települések lakosai (a helyi oktatási intézmények is) számára túl nagy terheket ró vagy megvalósíthatatlan. Az itt élő gyerekek nem tudnak részesülni azokban a javakban, amiből a társadalom nagyobb településeiben élő tagjai válogathatnak. Ez az itt élők már jelenleg is nagyfokú leszakadását erősíti. A nagyobb városokhoz közelebb fekvő falvakban (nem feltétlenül agglomerátum) élők kevésbé érzékelik a kulturális-, és közösségi intézmények, szolgáltató szektor hiányosságait. Ezekben a falvakban több olyan közösségi intézmény találtunk, amelyet rendeltetésszerűen (közösség-, és véleményformáló intézmény) használnak is.

A közösségi élet hanyatlásának, a kulturális javakhoz, információhoz való hozzájutás hanyatlásának (ezek következményeinek) folyamánként a falusi lakosság körében semmilyen vonzerőt nem jelent, hogy ezekben a halmozottan hátrányos helyzetű településeken maradjanak, ezt a legtöbbben valamilyen kényszer hatására teszik.

¹ Ezen felül, egy, az utóbbi évben végzett, a teleházakra vonatkozó kutatás eredményeit használom még fel.

² Baranya- (Szigetvár kistérség) és Vas (Körmend kistérség). A kiválasztást a komplex gazdasági mutatók határozták meg, így került, sorrendben, a rosszabb gazdasági-, és a jobb gazdasági mutatókkal rendelkező két kistérség a kutatás központjába.

³ Az „informatikai helyiségek”, intézmények elsősorban a közösségi, de a kulturális intézmények definíciójában is szerepel.

HOGYAN BEFOLYÁSOLJA A TELEHÁZAK ÁRKÉPZÉSE A TELEHÁZAK MŰKÖDÉSÉT?

A teleházak az elmúlt néhány évben jelentős fejlődésen mentek keresztül. A 90-es évek végére a teleház mozgalom in-
 ézményesedett, és országos hálózatot hozott létre, amely több
 mint 400 teleházzal rendelkezik.

A teleházak témakörét számos kutatás és tanulmány vizsgál-
 ta már, de a teleházak gazdasági jellemzőivel kevés tanulmány
 foglalkozott. Ennek oka elsősorban a szerzők szemléletmódjá-
 ban keresendő, akik elsősorban a társadalmi hatásokat vizsgál-
 ák, és nem elemezték részletesen a gazdasági kérdéseket
 [Bártfai, 2002, Bihari, 1999, Erdősi, 1992, Proenza, 2004]. A
 teleházak hosszú távú sikeres működésének azonban elenged-
 hetetlen feltétele a teleházak gazdasági jellemzőinek, gazdasági
 fenntarthatóságának megvizsgálása is. Nemzetközi tapasztala-
 tok szerint a teleházak 2/3-a a működés első három évében be-
 zár [Gáspár-Takáts, 1997.]¹. Ez a tény a mozgalom sikerességét
 alapjaiban veszélyezteti.

A gazdasági fenntarthatóság szempontjából a bevétel-
 költség arány döntő fontosságú. A bevételek egy részét az árbe-
 vétel adja, az árbevétel nagyságát pedig az illető szervezet, vagy
 teleház árképzése határozza meg. A teleházak árképzése tehát a
 gazdasági fenntarthatóság vizsgálatának fontos eleme.

A kutatás célja

Jelen tanulmány célja az árképzés szerepének tisztázása a
 teleházak működésében. A vizsgálat arra keresett választ, hogy
 hogyan és mennyire befolyásolja a teleházak működését a
 teleházak árképzése.

A kutatás módszertana

Az elemzések elvégzéséhez szükséges háttéradatbázis saját
 kutatómunka eredménye. Az adatbázis adatai kérdőíves adat-
 felvételtől származnak, amelyre a 2003-as, 2004-es évben ke-
 rült sor. A felmérés során Magyarország mind a 19 megyéjéből
 megyénként 5 teleház, tehát országos szinten 95 teleház vett
 részt a kutatásban. A kiválasztás megyénként, véletlenszerűen
 történt.

A felmérés a következő főbb területekre koncentrált:

- A teleházak működési jellemzői;
- teleház hogyan, és milyen szinten integrálódott a helyi kö-
 zösségbe;
- A teleházak tulajdonviszonyai;
- A teleház és a munka, távmunka viszonya;
- A teleház és az oktatás, távoktatás viszonya;
- A teleházak szolgáltatásai, a szolgáltatások összehasonlítása;
- A teleházak humán erőforrásának felmérése;

Az adatfelvétel személyesen, levélben, és e-mailben történt.
 A visszaérkezési arány 100%-os volt, tehát mind a 95

teleházban sikeres volt az adatfelvétel. A visszaérkezési arány
 elérése azonban néhány teleház esetében szükségessé tette a
 felmérésből való kizárást, ezek helyett új teleház került a kuta-
 tádba.

Az adatbázis adatainak feldolgozása Excel és SPSS progra-
 mok segítségével történt. Az eredmények egy része numerikus,
 más része szöveges információkból állt elő, ezért a feldolgozás
 statisztikai számításokat (alapstatisztikák, keresztábrák, index-
 képzés) és szövegelemzést egyaránt igényelt.

Eredmények

A teleházak küldetésükből adódóan alapvetően nem profit
 orientált szervezetek. A felmérés szerint a megkérdezett
 teleházak 70%-a non-profit működésűnek tartja magát. A gya-
 korlati munka során azonban olyan tapasztalatok születtek,
 hogy a teleházak sok esetben nem tudják pontosan meghatá-
 rozni, hogy mit is jelent a non-profit működés. Ezért szükséges
 volt a teleházak árképzését összevetni a teleház vezetők által
 meghatározott profit orientált, nem profit orientált kategóriá-
 val.

A teleházak árképzésének meghatározásához négyféle szol-
 gáltatás árai kerültek be a vizsgálatba. A négyféle szolgáltatás a
 következő:

- Géphasználat, Ft/óra
- Internet-használat, Ft/óra
- Nyomtatás, fekete-fehér Ft/lap
- Fénymásolás, A4, Ft/lap

A szolgáltatások árait kategorizálva, majd indexet képezve
 állt elő az adott teleház árkategóriája. Az indexképzés során a
 géphasználat és az internethasználat árai másfélszeres súlyozás-
 sal kerültek beszámításra, mert ez a két szolgáltatás alapvető a
 teleházak szolgáltatásai között. A kutatás egyéb szolgáltatások
 árait is vizsgálta, azonban a többi szolgáltatás árai nem álltak
 rendelkezésre minden teleházban, így nem feleltek meg a vizs-
 gálat szempontjából.

Az elemzés során árösszehasonlító elemzést nem lehetett
 elvégezni, mivel a teleházaknak a településnek általában nincs
 konkurenciájuk², így nincs olyan szervezet, vagy gazdasági vál-
 lalkozás, amellyel az összehasonlítás elvégezhető.

Az árképzést és a teleház vezetők véleményét összevetve
 megállapítható, hogy bár a teleházak többsége non-profit mű-
 ködésűnek vallja magát, az adott teleház árképzése és a műkö-
 dési mód között nincs közvetlen összefüggés. Tehát a magát
 non-profitnak valló teleházak között ugyanannyi eséllyel talál-
 ható drágább árszínvonalú teleház, mint olcsó. A tapasztalatok

¹ 2003 nyaráig mintegy 129 teleház szűnt meg a 491 teleházból, ami
 az addig létesített teleházak 26%-a. Forrás: Teleház Szövetség 2003-as
 adatbázis.

² A megvizsgált teleházak 16%-nak van konkurenciája, ez túlnyomó-
 részt iskola, vagy művelődési ház.

A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE

szerint ennek oka abban keresendő, hogy a teleházakra nyomás nehezedik mind a lakosság, mind a Teleház Szövetség részéről, ezért a teleház vezetők az esetek többségében inkább non-profit működésűnek vallják magukat. A teleházak azonban nagyon nehezen tudnak non-profit módon működni, mert az elvárások nagyok, de a támogatások kicsik. Működésre támogatást elsősorban az önkormányzattól remélhetnek, a megvizsgált teleházak 34%-a kap valamilyen támogatást, elsősorban a helyi önkormányzattól.

Mivel a teleházak 1/3-a kap valamilyen működési támogatást, érdekes annak vizsgálata, hogy azok a teleházak, amelyek támogatásban részesülnek, olcsóbb árszinttel dolgoznak-e, mint a támogatást nem kapott társaik. Az elemzés során azonban kiderült, hogy nincs összefüggés a teleházak támogatása árszintje között. Bár a teleháznak az adott településen általában nincsenek konkurensei, az elemzés kitért annak vizsgálatára is, hogy ahol a teleháznak van konkurenciája, ott a teleház esetleg nagyobb árszinttel dolgozik-e, de a vizsgálatok szerint a konkurencia megléte, vagy nem megléte sem befolyásolja az árszintet.

A megvizsgált teleházak többségét, mintegy 51%-át civil szervezetek működtetik. A maradékon az önkormányzat és magánszemélyek osztoznak. Az elgondolás szerint a civil működtetésű teleházak ténylegesen non-profit működésűek, tehát az árak is olcsóbbak. A vizsgálatok szerint azonban a civil és önkormányzati működtetésű teleházak nagyjából azonos árszinttel dolgoznak, nincs nagy különbség közöttük. Sőt, néhány százaléknyi eltéréssel az önkormányzati teleházak bizonyultak olcsóbbnak, bár ez a gyakorlatban csupán egy-két teleházat jelent, tehát nem perdöntő.

Az elemzés vizsgálta a teleház fizetett alkalmazottainak és önkéntes társadalmi munkásainak az összefüggését az árszinttel. A feltevés szerint az olcsóbb árszinttel dolgozó teleházak kevesebb fizetett alkalmazottat, és több társadalmi munkást foglalkoztatnak. Az eredmények szerint azonban ez sem igaz, nincs összefüggés az alkalmazottak, társadalmi munkások létszáma, és az árszint között.

A kutatás vizsgálta a teleházak által adott kedvezményeket is. A megvizsgált teleházak 26%-a ad valamilyen kedvezményt felhasználóinak, ezek jellemzően mennyiségi kedvezmények. Teljesen ingyenes csupán néhány teleház volt. Az önkormányzati működtetésű teleházak között több olyan teleház volt, amely valamilyen kedvezményt nyújtott felhasználóinak, mint a civil irányítású teleházak. Ennek hátterében vélhetően az áll, hogy az önkormányzat szélesebb anyagi lehetőségekkel rendelkezik, ezért könnyebben tud jótékonykodni is. A kis elemszám azonban nem ad lehetőséget a komolyabb elemzésekre.

A vizsgálat kitért annak elemzésére is, hogy a teleházak rendezvény és tanfolyamszervezési³ szokásai összefüggésben állnak-e az árszinttel, de nem talált ilyen jellegű kapcsolatot. Bár az elemzések számára érdekes információkkal szolgálhatott volna, területi elemzéseket az adatokból nem lehetett végezni, mi-

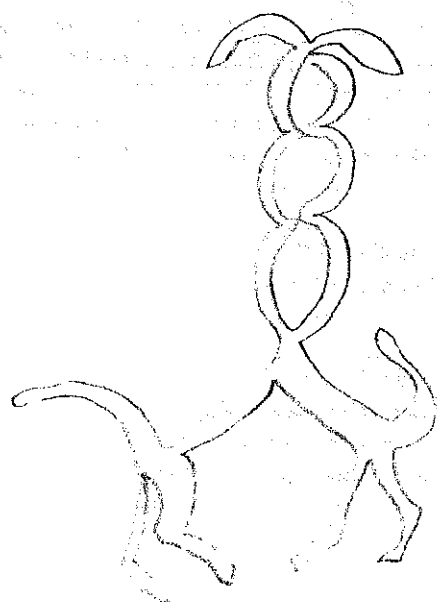
vel a minta elemszáma nem elegendő megyei szintű területi összehasonlító elemzésekhez.

Összefoglalás

Az eredmények elemzése során azt a következtetést lehetett levonni, hogy az árszintnek tulajdonképpen csekély hatása van a teleház működésére. A felsorolt eredményekből kitűnik, hogy a vizsgálat az árszintet számos tényező szempontjából elemezte, de nem talált olyan tényezőt, amellyel a kapcsolata egyértelműen, minden kétséget kizáróan megállapítható lenne. Elmondható tehát, hogy a teleház árszintje nincs közvetlen kapcsolatban a teleház működésével. Ezt megerősítik a teleház vezetőkkel készített interjúk is. Az interjúk során a teleház vezetők beszámoltak arról, hogy az árbevétel általában az összes költségek 1/3-ra elegendő, a fennmaradó 2/3-ot támogatóktól és pályázati forrásokból szerzik be. Ezért a teleház árának a teleház működése szempontjából igen csekély a jelentőségük. Ugyanakkor rámutat a teleházak működésének gyenge pontjára, a teleházak függési helyzetére a támogatóktól, és a pályázatóktól.

Hivatkozások

1. Bártfai Mária Erika (2002) Tudással tele ház – tudástár? <http://www.inco.hu/inco8/global/cikk8h.htm#22>
2. Szerkesztő Bihari Gábor (1999) Teleházak és távmunka Magyarországon. Teleház Kht.
3. Gáspár Mátyás, Takáts Mária (1997) Építsünk teleházat! Magyar Teleház Szövetség
4. Dr. Erdősi Ferenc (1992) „A falusi települések fejlesztése teleházak segítségével”. In: Telematika. Távközlési Kiadó
5. Francisco J. Proenza (2001) Telecenter Sustainability: Myths and Opportunities. <http://ip.cals.cornell.edu/commdev/jdc-1.cfm>

³ A rendezvények köre igen tág, az ingyenes rendezvényektől (drogprevenció, parlagní-gyűjtés) kezdve a fizetős rendezvényekig, tanfolyamokig (filmvetítés, bál, kresz-tanfolyam) terjedhet.

A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS 2005-ÖS – TEMATIKUS – SZÁMAI

10/1 (2005. február) A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET KUTATÁSAIBÓL

10/2 (2005. április) A VERS ÉVE

10/3 (2005. június) VIDÉKFEJLESZTÉS, REGIONÁLIS IRODÁK, KISTÉRSÉGEK

10/4-5 (2005. november) 10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

Külön melléklete: TARTALOMJEGYZÉK ÉS NÉVMUTATÓ 1–10 ÉVFOLYAM. 1996-2005.

10/6 – (2005. december) A KÖZMŰVELŐDÉS SZERVEZETRENDSZERE